Sılada Gurbet Tadı

-insanın hâlleri-

nihat dağlı

SILADA GURBET TADI

-insanın hâlleri-

SILADA GURBET TADI
-insanın hâlleri-

Nihat DAĞLI

KAYNAK
YAYINLARI

SILADA GURBET TADI

Editör
Hasan Hayri DEMİREL

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Bekir YILDIZ

ISBN
978-9944-125-26-0

Yayın Numarası
208

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Temmuz 2007

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey / İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 00 Faks: (0212) 444 85 96

Kaynak Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
Üsküdar / İSTANBUL 34676
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.kaynakyayinlari.com.tr

İçindekiler

Takdim 9
Önsöz 11

Birinci Bölüm
'Yol' Hâli

Bir avuç denizköpüğü 17
'Ev'den 'ora'ya, 'ora'dan 'ev'e yolculuk 23
Kendine tanıdık başkasına yabancı 33
Sılada gurbet tadı 37
Her şey nasıl değişmez? 45
Her şey nasıl değişir? 49
Ben ben miyim? 53
Bir fâninin güvenlik arayışı 57
Terkedilmiş istasyonlar 69

İkinci Bölüm
'İç' Hâli

Başkasızlığın çölü 73
Kimsesizliğin yurdunda 77

Bir çölü geçmik gibi 81
Hayat devam eder, aşk da... 85
Yaprağın düşüşü 89
Bizi niçin öldürüyorlar? 93
'Öte'miz kış olmasın! 97
Işığı yanan ev 101
Kara üzüm tanesi gözler 105
Merhamet, daha çok merhamet! 109
Büyüklerin kalbine cemre ne zaman düşecek? 115
Tatilden dönme vakti 119
Suratsız suret çağı 123
Edebiyat acı verir, iyi de eder 129

Üçüncü Bölüm
'Mekân' Hâli

'Binalar niye ağaçlardan yüksek?' 141
İkindi çayı, imbat ve biraz dinginlik! 145
Şehir öl(dür)üyor 149
Habil ile Kabil'in yurdu 153
Bursa'ya mektup 157
Requiem 165
Terkedilmişliğin hüznü 169
Karagöl'de munzur deyişleri 173
Maraş'a aşk ile... 179
Şehirlere bölünen adamın hikâyesi 187

Sadece içini sıla bilen, gerisi hep kendisine gurbet olan

Beria*'ya…*

Takdim

Âdemin tövbesi idrakte bir düğüm müydü? İnsan daima törpülenen bir pürüz müydü? Var olan olarak insana yöneltilen, yöneltilmiş milyonlarca sorudan sadece ikisi. Yüzünüzü insana döndüğünüzde, bilincinizin örtüsünü kaldırdığınızda, ruhunuzu aynalara tuttuğunuzda; karşınızda beliren o muamma, o iç gıdıklayıcı, kışkırtıcı muğlâklık. Bir türlü bilinmeyen… Olmayana ergi olan hep… Yani insan. Bir iç ve bir dıştan mülhem. Aynı zamanda müphem… Sanrılı ve sancılı daima… Azığı hikâyesi olan, hikâyelerinde hep az olan, yolda ve yolculuğu olan. Biteviye… İç çeperlerine sızmış, nüfuz etmiş bir iç hikâyesi ve bu içten dışarıya sızmış bazen içe dönük, bazen içten kopuk bir dış hikâyesi olan. Ama illâki bir hikâyesi olan... Yoksa hikâye(siz) kalan... İçte ne kadar çiçek açmışsa, dışı o kadar bahar; ne kadar yağmur yağmışsa ve şemsiyesiz kalınmışsa içte, dışta o kadar sonbahar… Olan… Oldurulan…

Ünlü Yunanlı şairin para karşılığında kelime satın alarak kendi dilini kurma (ki kendini kurmadır aynı zamanda) çabasının içimize düşen cam kırığı hüznü gibi, kendimizi inşa etmek adına giriştiğimiz savaşta, dışta olan bitenin içte bıraktığı hasar ya da içtekinin yine içte kalmasının getirdiği kabz hâlinin sözsüz ve

dilsiz bırakması hâli. Sılada gurbet tadı… Nihat'ın kitabına isim olan bu cümleyi ve bu cümleyi isim yapan kitabı böyle okudum kendimce. İçimiz ne kadar sıla ise bize, dışımız o kadar gurbet.

İçinden adeta cehennem geçen Ağustos İzmir'inin, Çınaraltı serinliğinde oldu Nihat'la tanışıklığımız. Beyaz bir dua ile başlayan yolculuğumuz, yitik, mavi bir laleyle devam etti bugüne kadar. Ben hep duvarların arkasından konuşurken, o tek tek tuğları indirme çabasında oldu her zaman. *'Bir kum tanesiyim ama çölün derdini taşıyorum'* diyen Mevlana İdris'e eş bir yolun yolcusuydu. Dilimizi, beynimizi, ruhumuzu rehin alan bir karanlığın ortasında, soruları olan bir adamın cevap bulma telaşındaydı.

Hayatı olumlayan, problemin hayatta değil hayata olan bakışımızda olduğunu vurgulayan, Oblomov'a elveda çeken, sokakları çıkar kılan, her şeyin tam da olması gerektiği gibi olduğunu savunan ve en önemlisi insan olma ve insan kalma gibi bir çabanın sürekli altını çizen bir fotoğraf var zihnimde Nihat'a dair. Samimi, sıcak ve insan Nihat… Kalbinin örtüsünü kalemiyle kaldıran Nihat…

Yanı başımızda görmeyi umduğumuz ama unuttuğumuz insani bir iklimden, insanlığından yavaş yavaş soyunan kalabalıklara üflediği bir nefes *Sılada Gurbet Tadı.* Geriye kalan ise yine binlerce soru dimağlarda ve hoş bir tad damaklarda…

Beria Özkaya
Beykoz, Şubat-2007

Önsöz

Doğar doğmaz içimizden dışarı bıraktığımız ilk şey bir çığlık oluyor. Kollarımız, bacaklarımız oynaşıyor. Kıpırdanıveriyoruz. Sanki bırakıldığımız yer canımızı acıtıyor; dahası bir şey, bir yer istiyoruz. Yolculuğumuz öyle başlıyor! Hayatın ilk gününde o ilk kıpırdanışlarla hayata yürüyoruz. Kucaklara gidiyoruz. Anne ve babalarda dinleniyoruz bir süre, sonra onlara sığamaz oluyoruz. Bünyemiz, kollarımız ve bacaklarımız yettiğince kendi yerlerimizi arıyoruz. Bir şeylere çarpa çarpa, düşe kalka yolu uzatıyoruz. Her bir yer, kısa süreliğine soluklandığımız birer istasyon oluyor. Birazcık dinlendikten sonra anlıyoruz ki buralar kalacağımız yer değil, aradığımız şey buralarda yok! 'Aradığımız şey burada olabilir mi?' deyip durduğumuz her istasyonda iç kırıklıklar topluyor, yüzümüzü başka istasyonlara çeviriyoruz. İnsana yurt olan dünyada, bize yurt olmaya çalışan anne ve babalarımızın dünyasında, yani sılada kendimizi gurbette hissediyor, esastan bir yurt özlemi içinde bize yine yola koyulmak düşüyor.

'Ev'den 'ora'ya, 'ora'dan 'ev'lere yaptığımız yolculukların trafiğinde 'hiçbir yer'de buluyoruz kendimizi. Ortada öylece

kalırken, anlıyoruz ki bütün yolculuklarımız, bir güvenlik arayışından başka bir şey değildir. Kendimizi arıyoruz. Farkına varmadan, doğduğumuz (içine bırakıldığımız) dünyada kendimizi doğurtuyoruz. Bütün aramalarımızın ve yolculuklarımızın bizi doğurttuğunu görüyoruz. Anne ve babalarımızınkinden başka yüzler, hikâyeler, yürüyüşler edinerek kendimiz oluyoruz. Biz anne ve babalarımızın hikâyelerinden soyunarak kendimiz olanı giyiniyoruz.

Her şey içimizde olup bitiyor. İçimiz, bir harman yeri sıcaklığında, yorgunluğunda ve telaşesinde pişiyor. Piştikçe kokular veriyor, dışarıya çıkıyor. İçeride neler olmuyor ki! Mevsimler yaşanıyor, kış ve bahar birbirini takip ediyor. Düşüyor ve kalkıyoruz. Bir iç dilimiz, iç ülkemiz oluyor. Dışarıya çıktıkça oraya dönüyoruz. Karıncalar topluluğu gibi dışarıya gittikçe, kuytularda sürdürdüğümüz arayışlarda öteberi topladıkça içimiz kalabalıklaşıyor. İçimizin kalabalığında ipin uçlarını birleştiriyoruz. Orada hayatın yüzüne doğru söylenecek sözler oluşturuyor, bir başkasına giderken bizi ele veren edalar ediniyoruz. Biz içeride oluşuyor ve içeriden çıkıyoruz. Yurdumuz içimiz oluyor, vatanımız orası! Başkaları bizi hikâyelerimizden ve sözlerimizden tanıyor, ama hikâyelerimiz ve sözlerimiz de içimizden haber veriyor.

Yolculuklarımızı mekânın üzerinde ve içinde yaparken, içimize aldığımız öteberiyi de mekândan topluyoruz. Mekânda yolculuklar yaparken ve ondan içimizi toplarken, hiç şüphesiz kalbimiz mekâna dokunuyor ve mekân gelip kalbimize değiyor. Mekân bize arkadaş oluyor, bizi içine alıyor, biz onda kendimizi kuruyoruz. Ayağımız yere değiyor, gözlerimiz bir yerlerde geziniyor, kendimizi bazı yerlerde daha çok huzurlu hissediyoruz. İnsan bazen kimsesiz kalabiliyor, ancak hiçbir zaman mekânsız kalmıyor. Çaresiz, mekânın tutsağıyız.

İnsanın hâllerinden bahsediyoruz; insanın yol(culuk), iç ve mekân hâlinden… İnsan mekân(lar)da yola çıkıyor, yoldayken her şey içinde olup bitiyor. Hayat bir 'sıla' arayışı içinde sona eriyor. Sıla olarak bilinen ve kabullenilen yerlerde gurbet duygusu ağır basıyor. İnsan sılada gurbet tadı alıyor.

Sılada Gurbet Tadı insanı anlatıyor; insanın etrafında kümelenen ve konuşulur hâle gelen şeylerden bahsederek hayata içkin anlama odaklanıyor. Bu kitap, içine bırakıldığı dünyada kendini doğurtmak gibi bir kaygının içine oturan ve hep orada yaşayan birinin notları olarak okunabilir. Yazar içini açıyor bize, içinden dışarıya çıkıyor. Okuyucu bu kitapta, bir âdemoğlunun çaresiz tutsağı olduğu mekânda yaptığı yolculukların kendisine armağan ettiği hayatı bulacaktır.

Eğer bu hayata bir hayat yetmiyorsa, başka hayatlara ihtiyacımız var demektir. Ve her kitap, bize armağan edilmiş yeni bir hayattır! Bir yazarı okumak yeni bir hayata kavuşmak demektir. *Sılada Gurbet Tadı* ile yazar kendisini bize açarak bizi kendisine ortak ediyor; hayatını bize veriyor.

Nihat Dağlı

Birinci Bölüm

‘YOL’ HÂLİ

Bir avuç denizköpüğü

Geçmiş elimde bir avuç denizköpüğü... Bütün denizden geriye kalan şey, hemen dağılacakmış gibi duran birkaç anı, birkaç silik yüz...

İçinden geçtiğim, dört tarafımdan yakalayan uzunca bir zaman geçmiş. Otuz küsur yıl... Kim bilir, bu geçen zamanın kalbine kaç bin, kaç milyon söz bırakmışımdır. Yüzüme kaç yüzün gölgesi düşmüş, adımlarım hangi yol ve patikalara girmiştir.

Herkes gibi ben de bütün bir geçmişimi hatırlamıyorum. Geçmiş(im)e dair hatırladığım, birkaç şeyle sınırlı. Söylendiği üzere; geçmiş, gözlerimizin önünden bir film şeridi gibi akmıyor. Pavese doğru söylüyor; sadece 'an'ları hatırlıyoruz ve 'an'lara doluşan 'yüz'leri, yüzlerin kalbimize bıraktığı fotoğrafları...

Siyah

Çocukluğum yani...

Elektriği olmayan, suyu bol bir köy... Suyun yeşillendirdiği, yeşilin yumuşattığı bir hayat... Evimizin baktığı bir dağ vardı. Yatırı olan bir dağdı. İnsanlar bu dağa yağmur duasına çıkardı.

Yağmur duasına çıkanlarla birlikte bir iki kez o dağa tırmanmışlığım olmuştur. Yokuş yukarı çıkarken dinlenmek için yüzümü köye çevirmiş, yüze yakın ev arasında evimizi bulmaya çalışmıştım. O yağmur duası yolculuklarını severdim. Evden getirilen yiyecekler ortaya konulur ve çocuk büyük herkes bu ziyafetin etrafına dizilirdi. Şimdi anlıyorum ki, biz çocuklar için yağmur duası denen şey, bir piknikti.

Köyümüzün ilkokulu bu dağa giden yolun üzerinde, nefis bir suyu olan çeşmenin yanı başındaydı. Kavak ağaçlarıyla çevrilmiş geniş bahçesi topraktandı. Teneffüslerden toz kalkardı. Siyah önlüğüm var mıydı, bilmiyorum. Herkesin önlüğü yoktu, bunu hatırlıyorum. Bir şey daha... Koca köyde bir öğretmen vardı: Ali Tez... Hafifçe şişman, kumral ve uzun boyluca sayılan Ali Tez, beş sınıfı birden okuturdu. Beşi bir arada çocuklardık... Öğrenciliğimin ilk günlerinden hatırladığım, koca adamlarla aynı sınıfı paylaştığımdır. Defterime bir şeyler çiziktirmeme yardımcı olan ağabeylerin isimlerini çoktan unutmuşum.

İlkokul yıllarımdan geriye kalan ve bir türlü hafızamdan düşmeyen bir şey var. Onu anlatmak derdindeyim. Bütün bir okul, uzak bir köye gezi yapmıştık. Yürüyerek... Hem de sıralı düzen içinde... Gidişimiz değil de, dönüşümüz hafızamda. Dağların arasından ilerliyorduk. Başımızda öğretmenimiz Ali Tez... Arabaların da geçtiği bir yoldan geçtiğimiz için sıranın bozulmaması esastı. Galiba hafiften sıradan çıkıp yola girmişim. Öğretmenimin sağ ayağının alt kısmıyla tekrar sıraya sokulmuştum ama ne sokulma! Gücünü ayarlamamış olsa gerek ki, gidip yanımdaki arkadaşa çarpmış onunla birlikte aşağılara yuvarlanmıştım.

Bahardı. Gök mavi, yer yeşildi. İçimde uçuşan kuşlar beyaz, Ali Tez siyahtı.

Şen ola Ethem Hoca, şen ola!

Okullu yıllarımın ilkokul ile sınırlı kalmasını istememişim demek ki. Bunu ailemle paylaşmıştım da, karşı mı çıkmışlardı? Bu sorunun cevabı bende yok. Kaydımı, köyümüze en yakın Aşağı Konak Ortaokulu'na, köyümüzden bir amcanın vekâletiyle yapmıştım. Bu okula, bana vekil olan amcanın oğluyla birlikte başlamıştık.

Teyzemlerde kalıyordum. Takım elbise, kravat... On yaş büyümüş gibiydim. Bir şişinme, bir şişinme... Ayrılık üzmüyor değildi ama içten içe okumam gerektiğini hissediyordum. Sanki kitaplı bir hayata yazılmıştım. İki kapağın arasında uzayan satırları takip eden bir izci olmaktı kaderim. Okuldan eve gelir gelmez, kitaplarımı koltuklarımın arasına alır köyün dışına çıkardım. Güneş gören bir kayanın dibine oturur, kitaplarıma gömülürdüm.

Teyzemin evinde, okulda, kasabada bir 'yabancı'ydım. Sonuçta köylüydüm; sıkılgan, kırılgan ve yalnız... En çok kitaplarla anlaşıyordum. Okuduklarım elimden tutup, beni bilmediğim yerlere götürüyordu. Gittiğim yerde farkımı kuruyordum.

Aşağı Konak'ta parmakla gösterilen bir öğrenci olmuştum. Okulumuzun müdürü Ethem Hoca, sağda solda benden gururla bahsediyordu. Adım geçti mi, Hoca'nın övgüleri başlarmış. Sınıfları geçtikçe, kitaplara daha fazla karıştıkça köylünün gözüne biraz daha giriyordum. Herkes 'bu çocukta umut var' diyordu. Ne yalan söyleyeyim, içim okşanıyordu.

Şen bir hocaydı Ethem Hoca... Burnundan kıl aldırmayan tiplerden değildi. Kocaman bir çocuk gibiydi aramızda. Kahkahayla gülerdi. Yaşı otuzun üzerinde, hâlâ bekârdı. Köyün ilkokulunda öğretmen olan, bizim de fen derslerimize giren Songül Hoca'ya aşıktı. Öğrenciler bunu dillerine dolamıştı. Hoca da, 'yok yaa!' deyip gülerdi.

İşte bu şen adam, yani Ethem Hoca, beni ısrarla sınavlara soktu. Fen lisesi, falan filan... Olmadı, kısmet Adana Borsa Lisesi'ymiş.

Sevgili Ethem Hocam! Neredesin bilmiyorum. Umarım yine o şen kahkahalarını atıyorsundur. Songül Hoca ile birlikte.

Ve edebiyat ve aşk

Diyarbakır garajından Adana'ya doğru yola çıkmış o otobüste garip bir çocuktum. Yüreği çok şeyle kıpır kıpır bir çocuk...

Bir 'berdel'e sokulmuştum. Ablam amcama gelin gitmişti; amcamın kızı da, babama gelin bana eş olacaktı. Adana'ya gitme durumum çıkınca, arkadaşlarım takılmaya başlamıştı: 'Haydi, haydi! Sevgiline gidiyorsun.'

Sevgili!

O neydi ki!

Adana'ya gidiyordum. Büyük bir kente... Hayat gittikçe büyüyordu.

Diyarbakır'dan Adana'ya giden o otobüste kanatlanmış bir kuş gibiydim. İçimde uçuşanlar nereye konacaklarını bilmiyordu. Arasından geçtiğimiz dağlar, içinden geçip gittiğimiz kentler, geride bıraktığımız o uzun mesafe içimi ayağa kaldırıyordu. Oyuna kaldırılan damat gibi heyecanlıydım. Kalbim hop oturup hop kalkıyordu.

Sabah erken bir saatte Adana'ya uyanmıştım. Baştan ayağa bir 'yabancı' olarak...

Eylül'dü ve hüzündü ilk tanıdığım. Sevgilim, yani berdelim, yüz kilo karşımda bir siluetti. On altı yaşında bir çocuğun kalbi, bir siluetle örtülüyordu. Sanki boğuluyordum.

Adana zor geçecekti.

Ve Borsa Lisesi... Kentin üst sınıfından öğrencilerin gözde okulu... Ülkenin alt sınıflarında gezinip duran bir coğrafyanın çocuğu olarak da ben... Bir de taneli acılı şalgam...

Neydi bütün bunlar!?

Cevapsızdım.

Bu kayıtsızlık, bu güven, bu kahkahalar arasında, iç kıtam bana sığınak oluyordu. Bir de kitaplar... Kerime Nadir mesela... *Hıçkırık* yani...

İlk yarı dönem, elimde bir karne... Alt alta sıralanmış altı adet zayıf not, bön bön bakıyorlardı.

Bir yenilgiydi bu ve yenilgi, içimde bırakıp gitme duygusunu çoğaltıyordu.

O iki gülümseyen göz, kalabalığa karışmayan, daha çok bir köşeye çekilip roman okuyan dağlı yüreğime eğilen Nursel Hoca olmasaydı giderdim. Bırakmadı, gel-gitlerin arasından çekip kopardı beni. 'Hayır' dedi, 'başaracaksın!'

Arkadaşlarımı geçmiştim, onlarla değildim. Tolstoy, Dostoyevski, Balzac, Tanpınar, Yaşar Kemal ile arkadaşlıklar kurmuştum. Bir yığın kahraman gelip içime oturmuştu. İçim kalabalıklaştıkça yalnızlığım eriyordu. Raskolnikov, Anna, Vronski, Mışkin, Mümtaz, Nuran, İnce Memed...

İçim, kabarmış bir toprak gibiydi.

Nursel Hoca'yı seviyordum. Gözlerinin ışığıyla ısınıyor, hep baksın istiyordum. Ben onun inancıydım; dibine su bıraktığı fide... Yeşilleniyordum.

Yine okulun konuşulan öğrencisi olmuştum. Öğretmenler odasında adı geçen öğrencilerden biriydim. Nursel Hoca'nın eşi, felsefe-mantık-sosyoloji derslerimize giren hocamız, ilk kez kendisinden 10 puan alan bir öğrenciyle gurur duyuyordu.

Nursel Hoca ile yolculuğum derinleşiyordu. Edebiyatın has metinleriyle, unutulmaz kalemlerin kahramanlarıyla tanışıyordum. İkinci dönemin karnesiyle birlikte aldığım teşekkürnameden çok, yazdığım komposizyonlarda gördüğü ışığın sonraki hâlleriyle ilgiliydi.

Nursel Hoca, yüreğime düşen o ışıltılı gözler, annem kadardır desem, inanın abartmış olmam.

İşte size söylüyorum: Öğretmenim Nursel Hoca'dır, Nursel Hoca ise aşktır... Aşka selam olsun.

‘Ev’den ‘ora’ya, ‘ora’dan ‘ev’e yolculuk

Aybala’ya...

İki insanı, kadın ve erkeği buluşturan aşk gibi, ‘insan’ denen varlığın yaratılışı ve bu yaratılışın sonsuza uzanan anlamı da bütün bütün anlaşılmaz ve anlatılmazdır. Yine de insan, her yönüyle kendine dair olan bu ‘anlaşılmazlık-anlatılmazlık’la ilgili olmuş ve bu ilgililik içinde kendini konumlandırmıştır. Bitmemiş ve bitmeyecek bir çabadır bu. Gözünü bu çabaya açmış (gözü bu çaba ile açılmış) yazarınız der ki, dünya, insanın doğduğu bir ‘ev’dir; insana açılmış (hazırlanmış) ‘ev’dir dünya. Başka gezegenlerde insanın izine rastlanmadığına göre; dünya bizimdir, biz de dünyaya aidiz.

İlk insanın doğuşu (oluşumu-yaratılışı) hangi teoriyi doğruluyor?

Bu soruyu geçiyoruz. Geçiyoruz çünkü bu soruya verilen cevaplar, insanın dünyada bulunuşuyla doğmuş olan ‘kaygı’yı, ‘doyumsuzluğu’ ve ‘anlam arayışı’nı sonlandırmıyor. Bizim temel soru(nu)muz ise bu. İnsanın bu bitmeyecek ‘açlığı’ ne demeye geliyor, insan nasıl doğar, nerelere kadar uzanır, neleri toplar ve

biz toplanan şeyden ne anlarız? Geçmişin (tarihin) gökkubesinde çınlamış ve cevabı aranmış olsa da, bugün de tazeliğini devam ettiren bu soru, her insanla birlikte doğar. Bu soruyu baştan ve yeniden soran her insan, önceki cevapları yetersiz görür ve kendi cevabını bulmak üzere yola koyulur.

'Ev' hâli

Bir 'ev'e doğuşumuzdan başka bir şey değildir, dünyaya gelişimiz. Bütün bir dünyayı, içine doğduğumuz 'ev'in pencerelerinden seyreder, görür ve yaşarız. 'Ev'e mahkûmuz. Ev, bizi sarar; içine alır ve kendine dönüştürür. 'Ev'imizizdir. Dünya, evimizin pencerelerinin genişliğinden ulaşır bize. Ne kadar genişse pencerelerimiz, içeriye o kadar dünya alırız; evimizin kapısı ne kadarsa o kadar açılırız dünyaya. Ev korur bizi dünyanın hepsinden, içine alabileceği kadarıyla tanıştırır. Pencerelerimizden görünen ve kapımızdan çıkıp yaşadığımız ne ise, dünya(mız) o kadardır. O kadarıyla zihnimize ve yüreğimize çentikler atan dünyanın bize ulaşan soru(n)larına cevabımız, evimizin, anne ve babalarımızın cevaplarıdır. Büyümemizle paralel, dünyaya ve hayata dair gelişen merakımızı, anne ve babalarımızın yaşantıları giderir. Ev içi yaşantımız (mahkûmiyetimiz) sürdükçe, anne ve babalarımızın cevapları ve yaşantıları bize yetermiş gibi görünür, buralarda demleniriz.

Gelin görün ki, büyürüz! Ev ve ev içi, adımlarımızı doyurmaz, küçük gelirler bize. Pencere önlerine daha sık gider, gördükçe gözümüzde büyüyen sokak bizi daha çok kapıdan dışarı çıkartır. Ev önünden başlayıp uzaklara uzanan, ara sokaklara giren adımlarımız çoğalır, çoğaldıkça da, evimizin duvarlarına sinmiş ve oradan bize bakan yaşantıyı eksik görürüz. Kalbimiz farklı bir yaşantıya, ara sokaklara, meydanlara, kuytulara yönelir. 'Ev'in kalbimizi saran kolları gevşer; 'dışarı', zihnimize bir kıymık gibi

saplanır. 'Ev'e dönüşlerimiz gecikir, 'dışarı'daki hayatımız çoğalır. 'Dışarı' bizi oyalayan, doyuran bir şey olurken, 'ev', mecburen döndüğümüz bir yer olur. Bu, 'ev'dekileri tedirgin eder, bizi kaybetme korkusuna düşerler.

Çatışma başlar evde, çünkü dünya ve hayat daha çok girmiştir ev içine, evin orada tutamayacağı kadar. Ev ve ev içi, bu fazlalığı dışarı atmak ister. Bu bizi üzer, üzer çünkü daha çok bu 'fazlalık' bizi mutlu eder. Yüreğimize bir çelişki düşer; ev içi ile ev dışı arasında gidip geliriz.

Daha da büyümüşüzdür. Ev biraz daha daralmış, dışarıdaki adımlarımız daha da isteklenmiştir. Dışarısı, alımlı libasıyla ve kışkırtıcı yüzüyle içimize fitne sokmuş, rahatsızlık vermiştir. Fitne ve rahatsızlık ki, sahibine 'yetmezlik' duygusu yaşatır, bulunan yere dönük eleştirel sorular sordurur. Bize de bu olmuştur. Anlamışız ki, ev artık bize yetmiyor, soru(n)larımıza bütün bütün cevap olmaktan çıkmıştır. Ev içi yaşantı, bizi 'tutacak' kadar güçlü ve doyurgan değildir.

Daha çok çağrılır, bu çağrılara daha kolay kanarız. 'Dışarısı', artık kısa süreliğine gittiğimiz bir yer olmaktan çıkar; bizdeki 'ev'i azaltır, azaltarak bizi soyar. Dışarıda, sokakta soyuluruz. Çıplak kalınca üşür, üşüdükçe de sokağı giyiniriz. Evet, sokağı giyiniriz; dilimiz, elbiselerimiz, gözlerimiz (bakışımız), yürüyüşümüz değişir. 'Ev'den 'dışarı'ya, 'dışarı'dan 'ev'e yolculuklarımız arttıkça, artık bizden bir parça olan rahatsızlığımız da alevlenmeye yüz tutar. Ev içi ile ev dışının çatışması, bu alevi yükseltmeye yarar. 'Ev'e, evdeki ben'imize yabancılaşırız.

Ev ve evdeki ben, yabancımız olur; her 'yaban' gibi onlar da bizi uzaklara iter. Huzurun uzakta bir yerde, gidilmemiş kuytularda olduğunu düşünürüz. Gidilmiş, ezberlenmiş, yaşanmış yakınlıklar bizi doyuramaz olmuştur. Dışarı çıktıkça, yürüdükçe, uzaklaştıkça 'başka' olana açlığımız dirilmiş, bu açlığın ağzına

'başka' yerler/şeyler attıkça da doyumsuzluğumuz artmış, daha fazlasını ister olmuşuzdur. Yedikçe iştahı artan bir dev uyanmıştır içimizde; iflah olmaz bir doyumsuzluğa yuvarlanmışızdır. Gezinen yerler, görünen şeyler, cevabı bulunan sorular ve okunan kitaplar, hep 'yeni' olana yer açmaya yaramıştır.

Yol/yolculuk çağırınca

Çekip gitme kaçınılmaz olmuştur. Durulan yer hapishaneye dönmüş, bizi boğuyordur. Önümüzde yolculuk, bitimsiz bir yolculuk açılmıştır. 'Her şey berbatsa, çekip gidin!' uyarısıyla ayaklanmışızdır.

Gitmemiz gerekiyor ama nereye?

Çok satan o cümle, kolayca bir çözüm dikilir karşımıza:

'Yüreğinizin götürdüğü yere...'

Bu kadar kolay değil işte! Çekip gitmeye niyetlendik mi; ev, tarih, bağlanmışlık, kazınamayan aidiyet, bir anne sinesi kadar güvenli alışkanlıklar üzerimize çullanır, bizi öylece tutarlar. Bitimsiz bir yolculuğun önünde öylece çakılı kalırız; kalma ve gitme arasında kütleşiriz. Walter Benjamin'in meleği gibi, yüzümüz ileriye, gövdemizse geriye bakar. Tarihimiz el sallar bize; annemiz, babamız, kardeşlerimiz... Ağlamak tutar bizi; kopuşun kaçınılmazlığı ve acısı ırgalar.

Koparız yine de. Yırtıla yırtıla ayrılırız. Geriye dönük gövdemiz, yara bere içinde ileriye bakan/giden 'yüz'ümüzün arkasına düşer. Adeta kendimizden koparız. Tarihimizi, benimizi iptal ederiz. 'Ben' dediğimiz şeyi unutarak, yeni bir 'ben'e yürürüz. 'Geçmiş'siz kalırız. Kimliksiz... Geleceğimiz de yoktur; geçmişin bittiği, geleceğinse başlamadığı yerdeyiz çünkü. Tamamen kaybetmiş, yeniden bulmak için yola koyulmuşuz. Öfkelenen (hiçbir

şeysiz kaldığı için), şaşıran (her bir şeye ihtiyacı olduğu için) bir varlığız. Boş, bomboşuz. Çırılçıplak...

İleriye fırlatılmış bir okuz; geçmişten geleceğe gönderilen/ giden bir mektup... Bu mektup nasıl karşılanacak/karşılayacak/ okunacak, belli değil. İçine hapsolduğumuz öğretilerden ayrılmış, bize daha geniş, taze ve huzurlu bir hayat yaşatacak adreslerin umudu içindeyiz. 'Bulabilir miyiz acaba?' sorusu bizi tedirgin etse de, bir ormanın içinde yolculuğumuz başlamıştır. Her bir ağaç ve çalı çırpıdaki kımıltı, her bir patika bize yön olur. Çok yön içinde yönsüzlükle ırgalanırken bir yön seçip gideriz. En ufak bir şeye kalbimizi açar, her bir şey gelip kalbimize oturur. Küçük-büyük farkı ortadan kalkar; ayrıntılar bize kocaman görünür. Doyumsuz açlığımızda her şeye yer bulunur. Yüzüyle ilk kez karşılaştığımız, dillerini bilmediğimiz çok şeyin sofrasına oturur, tattan tada gideriz. Bizi tutan bir şey olmadığı için de, bağımsızlığın ve özgürlüğün tadını çıkarırız. Suyun gel-giti, yaşamın saf duyguları içinde yüzeriz. Bu orman içi yolculuğumuzda, hapisten çıkmış bir mahkûm gibi bolca nefesleniriz. 'Ev'de, hapse dönüşmüş düşüncelerde uyuyakalmış ne kadar şey varsa içimizde, bunlar bir bir uyanır, yavru atlar gibi sağa sola koşar, her şeye ağız uzatırlar. İçimiz, gözümüz, ellerimiz, adımlarımız dirilmiş ve delirmiş bir hâldedir.

Sorularının peşine düşüp evrende yolculuğa çıkan bir seyyah oluruz. Evreni dolduran küçük büyük şeylerin toplamını, her bir şeyin diğeriyle ve bütüne olan ilgisini fark edip hayrette kalırız. Gökyüzü çağırır bizi; gezegenden gezegene, yıldızdan yıldıza gider; elimizden tutan, yüreğimize ve zihnimize ulanan sesler toplarız. Gökyüzünden yeryüzüne akan güneş ışınlarıyla, toprağın bağrına düşen yağmurlarla yere iner, gökyüzünün yeryüzüne iyiliğine şahit olur, baştan ayağa iyilik kesiliriz. Kışta ölü

kesilmiş dünyanın baharda alımlı bir geline dönüşmesiyle mest oluruz. Varlığın yüzünde gezinen ‘güzel’in izlerine baka baka güzelleşiriz. Dağlardan yuvarlana yuvarlana, taşlara çarpa çarpa akan ırmaklara tutunur, denizlere düşeriz. Mavice bir sonsuzlukta göz kırpan yakamozların arasında derinlerde yaşanan hayata eğilir, oradan başka sözler duyarız. İçimize aldığımız sözlerin ve derinliğin baskısıyla su yüzüne çıkar, karşımızda öylece duran sıra dağlara uzanırız. Dağa doğru yürüyen, dağların kuytularında inzivaya çekilen bilgelerin hikâyeleri başımıza üşüşür. Tarihe düşmüş insan yolculukları açılır önümüzde; ‘iyi’nin ve ‘kötü’nün iç içe geçişinden dersler toplarız. Anlarız ki, etrafımızda var olan/varlığını sürdüren her şeyin bir sözü, anlamlı bir hikâyesi vardır. Sanki bizi, kulaklarımızı bekliyorlar; sözleriyle kalbimizin dirilmesini istiyorlar. Bir seyyah olup kendimizi vurduğumuz bu yolculuktan edindiğimiz renkler ve sözler içinde görünüveren soruların cevabını ararız. Aklımıza ve yüreğimize iyi gelen cevaplardan sonra; bütün bir varlıkla kardeş olduğumuzu, ona hâkim olmak değil, dilini çözmek gerektiğini anlarız.

Yolun sonu görün(m)üyor

Yolculuk başlamış ve bu kaderimiz olmuşsa, ayrılığa düşmüşüz demektir. Buluştuğumuz ve buluşacağımız ne kadar şey varsa, o kadar da ayrılık yaşarız. Konduğumuz her bir şey içimize bir söz taşırken, ondan kopuşumuz da bir boşluk bir anı oluşturur. Zira bir göçebeyiz; göçebenin kaderidir, ‘sıkıntı çölü’nden geçmek. Konar, rahatlarız; yola koyulur, zahmet çekeriz. Bildiğimiz her yeni şeyle ‘biri’ olurken, o şeyden başka şeylere gitmekle de ‘diğeri’ oluruz. Değişim, sürekli değişim yaşarız.

Zaten ‘öteki’ni tanıma ihtiyacı değil midir, bizi yola koyan?

Evet öyle!

'Başkası'nı öğrene öğrene, her 'başkası'ndan taş toplaya toplaya, kendimizi kurar, duvarımızı öreriz. Kur'an'ın insanı yolculuğa çağıran ayetine uymuş gibiyizdir. Sanki *'Sana –yani Peygamber'e- karşı çıkanlar, hiç yeryüzünü dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalardı, elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu.'* (Hac Suresi) ayetini okumuş ve öylece yola koyulmuşuz. Düşünen (akleden) kalplerimiz, işiten kulaklarımız vardır. Üzerinde düşünülecek çok şey görmüş, çok ses duymuşuzdur. Kalbimiz o kadar şey görmüş ve kulaklarımız o kadar ses duymuş ki, tamamen düşünmek kesiliriz. Düşüne düşüne kurulur, yine düşüne düşüne bozuluruz. Her bir şey bizi kurar, kurulmuş benimizde bir gedik açar.

Her yolculuktan bize bir 'yorulmak' kalır. İçimize aldığımız o kadar şeyi taşımakta güçlük çektikçe, yoruldukça, dinlenmenin tadına yakalanırız. İçimize çekilip dinlenirken, düşüncenin diplerinde kıvrılıp yatarken, rüyalarımıza sığamaz oluruz. Kendimize uyanırız her sabah; başka bir kendimizle karşılaşırız.

Hayat gibidir yol; kendisi değil, anlatılması güzeldir. Zor yaşanan ama kolay anlatılan hayat gibi, yol da zor yaşanır, ancak o da kolay anlatılır. Oysa bir şeyden diğerine, 'biri' olmaktan 'diğeri' olmaya gidiş, bu kadar kolay değildir. Çok zor yaşanmış o yolculuk, ancak bittikten, zahmeti bitmiş yaşanmışlığın hazzı ortalığı sardıktan sonra, kalemler ve diller konuşabiliyor.

Yolculuk zordur, çünkü hayata benzer, hayatta yapılır ve kararında durmayan, her an yeni bir şey olarak var olan, içindeki çatışmayla sürekli evrilen hayatı yakalamak, kavramak, avuçlamak ihtiyacını hisseden, bunu başarmakla hayatta bulunuşuna anlam bulan insanın yolculuktan gayrı yapacağı bir şey de yoktur. Doğmakla yolculuğu başlamıştır insanın ve yaşadıkça da sürecektir. Sürmelidir de...

Yolculuk, insanı sıkıldığı yerden mutlu olacağını düşündüğü yerlere taşır ve vardığı yerlerin durması gereken yerler olmadığını kavratır. Aranan hep uzaktadır; uzakta, gidilmeyen yerlerde... Gidilen yerler, elbette ki insana bir şey buldurmuştur, ancak bulunan şey, aranan şeyin hepsi değildir. Geriye hep eksik bir şey kalır. Eksik o şey, insanın yakasını bırakmaz.

Yolculuk zamanla, 'aranan şey'den çok 'arama'nın kendisi olur. Yolcunun hayatı; aramak, sadece aramaya dönüşür. Yolcu, aramanın kendisine tutunarak hayatını sürdürür. Bundan olsa gerek, Emile Zola kahramanlarından birine şunu dedirtir: *'Gerçeği aramak, insanın benimsemesi gereken bir ülküdür.'* Platon ise, yolcuyu ve hâlini haklı kılan şu konuşmayı yapar: *'Felsefe, bilgeliği ve bilgiyi elinde bulundurmak değil, bir arayıştır, çekiciliktir, çabadır, adım adım ilerlemektir. Felsefeyle uğraşmak* (yolda olmak. ND), *bilge olmak, bilgeliğe sahip olmak değil, onu aramak, arzulamak, onu sevmek demektir, aşkın bir arayış olduğu anlamına gelir bu.'*

Yolun en önemli meselesi de budur; bitmemesi, sonuna kadar bilinememesi...

Yolculuk evde demlenir

Yolculuk, 'burada' ile 'orada' olmaktan çok, ikisinin arasında yaşanır. A'raf, sürekli a'raf... Yolcu gider gelir, gelir gider. Her şeyin bitmemişliği, her yere gidememişlik daimdir. Bu 'tamamlanmamışlık' duygusu, yolcuyu sonunda tedirgin edip onu 'bir yer'e döndürür, bir 'ev' kurup oraya sığınmaya götürür. O kadar şey toplamış, o kadar şey kendisinde birikmiştir ki, bir yere demir atıp birikimleri üzerinde düşünmek, bunlardan bir kendilik çıkarmak ihtiyacını hisseder. O yer 'ev'i olur, İthaka'sı... Yolcu, Odysseus gibi döner evine, Penelope'sine...

Yolculuğu güzelleştiren, anlamlı kılan şey 'dönüş'tür. Dönülüyor ki, yolda geçen zaman, yoldan toplanan şey(ler) anlamlı hâle geliyor. Evlerde düşünülüp, yolculuklardan bir şey (anlam, yolcunun sığındığı/tutunduğu/dillendirdiği) çıkarılıyor, orada birikimler demleniyor. Değilse, dönülmeseydi yani, yolculuklar sadece oradan oraya savrulmak olurdu. Savruk, dağınık, parçalanmış bir şey olurdu yolcu.

Yol kadar ev de önemlidir. Ev yolculukları anlamlandırıyorken, evde anlatılan yol hikâyeleri de evi heyecanlı kılar. Kendini yolculuklarda, yolculuk sonrası eve dönüşlerde kuran Ece Temelkuran'ın şu değerlendirmesine denecek bir şey yoktur: *'Dünyanın bütün çiçeklerini yollarda, yolculuklarda görebilirsiniz ama kendi alçakgönüllü sardunyanızı yetiştirmek için bütün yolculukları ancak bir ev ikindisinde birbirine bağlayıp bir anlam çıkarabiliyorsunuz. Cümle kurmak için evde olmak, yerleşmek gerekiyor; cümlenin sözcüklerini dünyanın yollarında toplamış olsanız da...'*

Yabancılaşarak ayrıldığımız 'ev'e, yine de bir yabancı olarak döneriz. Çünkü çok şey birikmiştir üzerimizde; yaş almış, 'yaş'lanmışız. Diri, canlı ve 'yaş'lı yolculuktan yapyaş olmuşuz. Gözümüzden, üzerimizden, sözlerimizden tazelik dökülür. Döndüğümüz eve ve evdekilere benzemiyoruz. İthakalılar'ın ve Penelelope'nin tanımadığı bir Odysseus'uz. 'Hapishane'yi ziyarete gelmiş 'dışarı'dan biriyiz. Dönmüş olsak da, yabancıyız.

Öyle de kalırız ve bunu kendimize dert etmeyiz. Çünkü biliriz ki, yeryüzünün kendisi bize gurbettir. Yeryüzü gurbetinde, bize hep gurbet kalacak tanıdıklarımızın arasında, 'yaş'lanmaya, yaş kalmaya devam ederiz. Sık sık içimizde yolculuklara çıkar, çıkar yine döneriz.

Kendine tanıdık başkasına yabancı

Edward Said, *Yersiz Yurtsuz*'luğunda; her anne ve babanın, çocuğuna bir kader, bir hikâye armağan ettiğini söyler. Bu tespit, çaresiz tutsağı olduğumuz bir gerçekliğe işarettir. Said haklı; anne ve babalarımızın hikâyesine doğarız. Ne anne ve babamızı, ne içine doğduğumuz mekânı, ne de doğar doğmaz bizi saran zamanı seçebiliyoruz. Şeceremizi oluşturan isimlerin, yakın-uzak akrabaların hikâyelerine eklenir, hikâyemize oradan başlarız. Zaman bizi ileri doğru iterken, üzerimize üzerimize gelen hayat bizden bir tepki beklerken, biz çaresiz tutsağı olduğumuz hikâyenin imkânlarıyla konuşuruz. Siyah veya beyazız, çirkin veya güzeliz, zengin veya yoksuluz, Doğulu veya Batılı'yız. Anne ve babamızın izinden ya da onlara yakın ve akraba yollardan yürürüz. Kendimiz olmaktan çok birilerinin çocuğuyuz ve yakınıyız. Seçmediğimiz, ama etimizde bir tırnak gibi dolaştırdığımız hikâyemizle yaşarız. Anne ve babamızın tercihleri, bir işe girmemize mani teşkil edebilir; bir ülkenin vatandaşı olmamız, başka bir ülkeye girişimizi imkânsız kılabilir; her yanımıza cimcik atan reel gerçekliğimiz, yüreğimizde bir kartopu gibi büyüyen düşlerimizi deşebilir. Açıkçası; umduğumuzu değil, bulduğumuzu yiyoruz.

Dünya denen bu yerde, ayrılmak zorunda olduğumuz bir yere kısa bir süreliğine uğramış olmaktan öte bir şey yapmıyoruz. Zaten dinler de, 'misafirliğimiz'e vurgu yapmıyor mu?

Bu temel gerçeğe bir mümin tavrıyla teslim olmak, hiç şüphesiz çatışmasız bir sükûnet yaşatır. Çaresiz tutsağı olunan hikâyenin bir köşeciğine eklenip orada öylece kıvrılmak, anne ve babayı tekrarlamaktan öte anlamı olmayan ritüellerin kahramanı oluvermek can da yakmaz. Ne olacak yani, öteden beri herkes öyle yapmıştır. Sen de, anne-babanın işaretlediği alanda koşturursun, onlar gibi yaşarsın ve onlar gibi ölürsün. Kıyısı köşesi olmayan, ortalıkta yaşanan hayatın o korkusuz evreninde, sükûnet içinde gözlerini kapatırsın. İsmin, şu veya bu olmuş fark etmez, anne ve baban olursun; kendin olmayarak, ayrıca bir yük de yüklenmeyerek... İçinde deli bir rüzgâr esmemiştir, esecek gibi görünenler de, aldığın 'eğitim'le bastırılmıştır. Başını alıp gitmemişsindir; ceddinin ayak izleriyle eskimiş o bildik yerin uzağındaki toprakların kokusuna bulaşmamış, ayak değmemişliğine karışmamış ve dikenlerine ayağını uzatmamışsın. Başka bir yere gitmediğin için, durduğun yer ile başka yerleri kıyaslamamışsın. Hatta 'yer' diye bir meselen olmamış. Çünkü 'yerini' fark etmen için 'başkasının yeri'ni bilmen gerekir. Belirsiz, isimsiz, öylece akıp giden zamanın ve eskiyen mekânın matlığında silikleşe silikleşe silinmişsin. Ne dinmeyen acıların ne de bitimsiz heyecanların olmuştur, ama sürülmemiş ve ekilmemiş bir toprak gibi hiçbir şey de doğurmamışsındır. Var veya yok olmuşsun, hiç kimse bunu fark etmemiştir. Yani aslında yoksun. Olmadığın için hikâyen de yoktur.

Peki, anne ve babalarının armağan ettiği gerçeklik ve hikâyelerden bir sebeple yola koyulup uzaklaşanlar, uzaklaşıp kendi hikâyelerini kurmaya girişenler de böyle midir? Olur mu öyle şey!

İnsan yola koyulmayagörsün, başkalaşmanın adı olur hemencecik. Çıktığı yerden uzaklaştıkça eski elbiselerinden soyunduğunu fark eder. İlk elbiseleri, geldiği yerin iklimine cevap olmaktan çıkar, çıkarılıp bir köşeye bırakılırlar. Yolcu, artık elbisesiz ve kimsesiz, yalnız başınadır. Kişisel tarihinde yerini alan elbiselerin çıplak bıraktığı teni, kimsesizlik ve yabancılık içinde üşümeye başlar. Başkasının değil, içinin rehberliğinde yürür; ihtiyaçlarını fark eder. Fark ettiği şey, bütün çıplaklığıyla kendisidir. Eksikliğini, yalnızlığını, içindeki derin boşluğu görür. Yapılacak çok şey vardır, ama ne yapılacaksa, yapacak olan odur. Attığı her adım, onu biraz daha 'armağan hikâye'den uzaklaştırırken, uzaklaştırıp yalnızlaştırırken, aynı zamanda belirginleştirir de; kendisi denen şey çıkar ortaya. Gerisin geri dönmek çoğu zaman mümkün olmadığına göre, kaçınılmaz olarak yola devam eder ve devam eden yolculuk, yolcuya, belli belirsiz yeni elbiseler diker. Daha yabancı ve daha şahsî renkler taşıyan bu elbiseler yolcuyu farklılaştırır. Yolcunun farkı onu fark ettirir. Ayrılmış biri olur; yolculuğuyla, yolculuktan edindiği renklerle aynılığa uzak düşmüştür. Anne ve babasının devamı bir varlık değil, onlardan kopan, koptukça başkalaşan biridir. Başkalaşıp yalnızlaştığından, koca bir varlık içinde daha çok seçilir; seçilen her bir şey gibi, daha çok dikkat çeker. Hayatı daha derinden hissetmiş, hissettiği şeyi kendi hâline bırakma lüksünü yitirmiştir. Maruz kaldığı şeyi tanımak, tanıdıkça onu anlamlı kılmak gibi kaygılar edinmiştir.

Velhasıl, 'kaygı'lı biridir yolcu. Kaygılı, yani düşünüp duran... Düşündükçe gerçeklikten kopan... Kopan, yani 'yer'i yitiren… 'Yersiz'leştikçe 'yurtsuz'laşan... Yersiz ve yurtsuz, yani hiçbir yerde olmayan... Olmak adına biriktirdiği 'ben'i koyabileceği/yaşatabileceği bir yer bulamayan...

Olabildiğince var olan ama varlığını taşıyabilecek bir mekânı olmayan birinden bahsediyoruz. Kendine çok tanıdık, başkasına ise çok yabancı birinden...

Sılada gurbet tadı

Kara trenler dünyayı sarsarak geçer
Bekleriz, bir beklediğimiz olmasa da
Sılada gurbet tadıdır istasyon akşamları
Gurbete hazırlık gibi taşradan içeri

Tahir Abacı

Felsefeye ve bu coğrafyanın kodlarına yaptığı uzun yolculuklardan sonra şimdilerde evine varmış/çekilmiş Mustafa Ciğeroğlu sosyal bilim okumalarının içinden çıkıp gelen, her daim kalbimizde karşılığı olan Turcan Yanatma; şiirin, müziğin, sinemanın kılcal damarlarına uzanan bir ilginin her daim taze takipçisi Cem Mert ve kendini okumalara vurmuş, hayatın sor(dur)duğu soruların peşine düşmüş ben… Cuma günü öğle sonralarındaki buluşmalarımızın mekânı Alsancak Garı çay ocağındayız. Bir tren garı burası… İzmir bölge demir yolları idare binasını da içeren kompleks bir yapı. Kuytuda kalmış her istasyon gibi burası da masalsı yüzler taşıyor. Kalkmak üzere olan trenlere yetişmeye çalışmış yüzlerce insanın sesi, yorgun yüzlerin

gölgeleri sinmiş buraya. Şimdilerde bu mekân çoğunlukla sessizliğe gömülü duruyor. Trenler buraya girmiyor, buradan kalkıp uzaklara gitmiyor.

İstasyonların o sevimli mimarisinin havasında geçen zamana iliklenmek, kentin gürültüsünü dışarıda bırakan kuytudaki bu çay ocağına sığınmak keyifli bir kaçamak oluyor bizlere. İzmir gevreği, iyi demlenmiş çaylar ve kafadar bir grubun sohbet halkası… Bu buluşmalarda hissettiğim şey şiir oluyor, sanki bir müziğin içine düşüyoruz. Bir tren istasyonunda, masamıza taşınan çayların tadında sohbetlerin içinde uzun yolculuklara çıkıyoruz. Sözün ve uzanıp giden cümlelerin içine düşüp gidiyoruz. İnsanın, ülkenin, medeniyetin, kavganın, çatışmanın, kadim duyguların kökenine doğru yaptığımız bu yolculuklarda içimizdekini dışarıya, dışarıdakini içimize alıyoruz. Sürülmüş bir tarla gibi nefesleniyoruz. Sözün yedeğinde uzandığımız yerlerden insanın kadim yüzlerini topluyoruz. Bu istasyonda, daha önce varıp dinlendiğimiz istasyonların birikimlerini ortaya koyuyoruz. Birikimlerimizin öylece ortalığa dökülmesiyle başka istasyonlara kışkırtılıyoruz.

Üzerimde o kadar istasyonun kokusu varken, şimdilerde sessizliğe gömülmüş Alsancak Garı'nın istasyonunda, istasyon bir metafor olarak zihnimi meşgul ediyor. Kendimi gelenlerin, gidenlerin, kalanların ve bekleyenlerin yüreciğine oturan tortuyu eşelemekte buluyorum.

Bir istasyon olarak dünyanın trajikliği

İnsana sadece bir istasyon olabilen dünyada bir sabitenin peşinde koşmak, insanın ve hayatın büyük trajedisidir. Dünya denen istasyonun o insanı kendine bağlayan cazibesi, âdemi 'kalıcı olma'nın peşinden koşturur. Bütün bir uygarlık tarihi, insanın bütün fiilleri, bunu başarabilmenin hikâyesi olarak okunabilir.

Şimdilerde ölümün ve yaşlanmanın üzerine giden, insana ölümsüzlüğü ve gençliği vadeden modern tıp bunun en açık ifadesidir. Bunun boşa bir uğraş, kocaman bir hayal kırıklığı olduğunu söylemek bile gereksiz. Sonluda sonsuzu kurmak mümkün mü? Değil tabii ki! Ancak insan bunu istemekten ve böyle yaşamaktan da kendini alamıyor. Trajedi denen şey de budur: Dünyadan veremeyeceği şeyi beklemek… Dünyanın sadece bir istasyon, insanların gelip konduğu ve sonra çekip gittikleri bir yer olduğu hususu, kutsal metinlerin ve kadim anlatıların altını çizdikleri bir durumdur. Dünya hem böyle bir şey, hem de insanda bir devamlılık duygusunu oluşturuyor. İnsan geride bir şeyler bıraktığı hissi içinde dünyadan ayrılmaktadır. Sanki dünya sabit, insan ise çekip giden bir şeydir. Oysa insan gitmek, ayrılmak istememektedir. Daha yeni doğmuş çocuklar, yeni günün ilk ışıkları, dallarında patlayan tomurcuklar, gürül gürül akan sular insanı geri çağırmakta, doymamışlığını kabartmaktadır. Gelin görün ki, dünyaya gelmek gibi ondan gitmek de insanın kaderidir. Zamanın birinde, herhangi bir vakitte, bir yığın bakışın arasında gözlere perde iner.

İstasyonlarda hissettiğim şey, daha çok insanın bu trajik durumlarıdır. Gelen insanın yüzündeki naif çizgilere yakalanıyor, giden insanın bir çukur gibi derinleşen gözlerine düşüyorum. Mehmet Aycı dostum alınmasın, istasyon bahsi bana zor bir mesele gibi geliyor. O, *Serkisof Ahbabım Olur* kitabında, bizlere çok iyi istasyon fotoğraflarını hediye etmiştir. Siyah beyaz bu fotoğraflarda ülkemizin, ülke insanının, nerdeyse bir insanlık durumunun fotoğrafını çekmiştir. Sonra bizi, *İçinden Tren Geçen Şiirler*'e sokmuştu. Bu şiirlere sızmış trendeki şairin kalp coğrafyasında gezintiye çıkmıştık, bu gezintilerde kendimizi görmüştük. Aşklarımızı, ayrılıklarımızı, kavuşmalarımızı… Geride bıraktığımız ve buluşmayı umduğumuz ne kadar şey varsa bu şiirlerde karşımıza

çıkmıştı. İstasyon bağlamında düşünürken hissettiğim şey, Aycı'nın anlattıklarında saklı insanlık durumlarıdır. Şunu diyorum: İstasyonlarda en çok gelenler, gidenler, kalanlar ve bekleyenler vardır. Gelen, giden, kalan ve bekleyen insanın içinde dirilen iç ülkede şiirin, felsefenin, müziğin, sanatın konu etmekle baş edemediği durumlar yaşanıyor.

Gelenler gidenlerdir

Bir yerden geliyor insanlar... İnsanlar bir yerden gitmeye karar vermekle durduğumuz yerlere geliyorlar. Gelenler bu yüzden gidenlerdir. Bir yerden ayrılmaya karar vermiş olduklarından, orada bir yaşanmışlıktan, bir tarihten bahsedilebilir. Bu yaşanmışlığın, yani tarihin içinden kopup geldikleri için orada kalanlar da vardır. İnsan geldiği için giden olmuştur, gittiği için geride kalanları bırakmıştır.

Durduğumuz istasyona biri gelir. Kendisi olarak gelir; kendisine sinmiş tarihiyle ve hikâyesiyle… Biz bize benzemeyen bir dünya ile karşılaşırız. Gelenin sesiyle içimiz uyanır. Bir sükûn mevsiminden geçen renklerimize başka renkler sokulur, yüzümüz değişir, çizgilerimiz öznelliklerini yitirirler. Yeni bir hikâyenin dalları hikâyemizin içine uzanır, dallarımızla sarmaş dolaş olurlar. Hikâyemize giren kahramanların ardından gideriz. Hayatımız giriş, gelişme ve sonucun içine sığamaz olur, matematiğin ve rasyonel aklın dışına taşarız.

Biz neyi yaşıyorsak gelen de onu yaşar. Beraberinde bir şey olarak gelir ve kendisini bekleyen bir şey olarak bulur bizi. Gelmeye karar vererek kendinden çıkmıştır, bize gelmesini kabullendiğimiz için kapılarımızı açmışızdır. Bu karşılıklı kabul ile iki taraf da 'sınır'sız kalmıştır. 'Sınır'sızlıkta geçişler yaşanır, iç içe oluşta kavga değil 'bir'leşme olur.

Giden firaridir

Yaşanan yer olumsuzlanarak gidilir. Terk edilen istasyon gideni artık tutamamakta, ona yetmemektedir. Ayrılmaya karar verdiği yere sığamamaktadır; o yer onu sınırlamakta, bir taraflarını dışarıda bırakmaktadır. Daha geniş bir yerdir istediği. Kendisi neyse bütününü içine alabilecek bir yeri arar, yüzünü ona çevirir. Durduğu ama ayrılmaya karar verdiği yer 'giden'in tarihi olur.

Eğer biletini kesmişse ve içi onu bir istasyona kadar getirip bırakmışsa, giden, gidecek bir yer bulmuş demektir. Bir anlamda bundan sonrası kolaydır. İstasyonda yolcularını bekleyen tren onu alıp götürür. Bindiği tren, burnunu dağların içine uzatarak, bir yılan gibi ovalardan kıvrılarak, köylerden, küçük kasabalardan ve kentlerin içinden geçerek onu umutlarının istasyonuna bırakır. Bu böyledir, ama tarih olmak üzere olan istasyonda kopmak denen şey de yaşanır ve tarih denen şey öyle kolay kolay bırakmaz. Zamanın elleriyle dokunmuş iç ülkede yırtılmalar olur. Her ayrılma bir ölümdür aynı zamanda. Giden geride sanki kendini bırakır; o mekâna sinmiş sesini, oradaki insanların içine girip oturmuş taraflarını… İnsanın gittiği yere götüremediği şeyleri olur. Zamanın ve mesafenin insafına bırakılan bu şeyler yetim birer çocuk olurlar. Hangi baba geride bırakmak zorunda kaldığı çocuklarının bakışına dayanabilir, sırt dönüp gitse de, kızılcık şerbetini içmeyen baba var mıdır?

Bu kadar mı?

Bir mekânı soyunmak, çıplak kalmak nasıl bir şeydir? Giyileceği düşünülen yeni mekânın belirsizliği adamın içini oymaz mı? Giden, umduğunu bulabilecek mi acaba? Varacağı istasyonda üzerine gelecekler arasında tarihinden izler taşıyan bir şeyler görmediğinde, o yabancılıkta ne yapacak? Vardığı mekânı giyindiğinde, giydiği şey, üzerine oturacak mı, sarkmayacak mı bir tarafından?

Giden, bir anlamda 'şimdi'den 'gelecek'e firar etmiştir. Firariyi kuşatan iki şey olur. Firar ettiği yer, yani firarinin tarihi onun peşinden gelir, her daim onu taciz eder. Giden, tarihinin bu taciziyle uğraşırken, gideceği yerin belirsizliğiyle de dövülür. Ruhu arada kalır, a'rafta… Giden, dünyaya açılmıştır, dışarıdaki belirsizliğe kapalı içinin kilitlerini çözmüştür. Bütünüyle bir belirsizlik olan dünya ormanında karşısına neyin çıkacağı bilinmez. Merakı dirilir, her bir şeye dokunur, her bir şey gelip tarihinin üzerine oturur. David Le Breton, *Yürümeye Övgü*'de bu giden adamı anlatır, yürüyüşçüyü:

'Yürümek benmerkezcilikten uzaklaştırır ve insanı kırılganlığına ve gücüne götüren sınırlar içinde dünyayı yeniler. Olağanüstü bir antropolojik etkinliktir çünkü insanda sürekli anlama, dünyanın yapısı içinde yerini bulma, başkalarıyla olan bağını sorgulama kaygısı uyandırır. Yürüyüşçü çoğu zaman dolaştığı yerler üstüne bilgi edinir, amatör bir etnolog gibi bahçe sanatındaki, pencerelerdeki, evlerin mimarisindeki ayrıntıları, mutfağı, insanların konukseverliğini, dillerdeki farklılıkları ya da bir bölgeden ötekine köpeklerin durumunu inceler. Bitki örtüsü içinde, hayvanların, bitkilerin, ağaçların varlığını gösteren işaretleri arayan biri gibi bir belirtiler ormanında ilerler.'

Kalanlar yoksullaşır

Kalanların durumu daha zordur. Gidiyor olmanın binbir zahmetine yazılmamış olmaları rahatlıklarına işaret olsa da böyle değildir. Kendileri gitmese de kendilerinden giden olmuştur. Çünkü giden, kalanların yurdunu olumsuzlayarak gitmiştir; gidenin gidişi, yurtlarının küçüklüğüne veya yetmezliğine işaret olmuştur. Giden, 'Burası artık bana yetmiyor, boğuyor beni' demekle, kalanların yurtlarıyla yetinmelerinin, bu yurdun onlara yettiğinin, yani çaplarının altını çizmiştir. Giden, kalanlara kendilerini göstermiş, onlara ayna olmuştur. Zihinlerine, içlerine bir

kılçık bırakmıştır. Kalanlar, içlerinde duran, dokunduğu yeri kanatan bu kılçıkla yaşar olmuşlar. Yurtları, sandıkları gibi değilmiş, başka yurtlarda başka türlü hayatlar da mümkünmüş.

Kalanlar, gidenin kendilerinde kalmış fotoğraflarını ne yapacaklarını bilmezler. Her giden içlerinde bir boşluk bırakmış, gidenin kendilerinde kalmış şeyleri de bu boşlukta çınlamaktadır. Gidenle birlikte hayatlarından bir şeyler düşmüştür, biraz azalmışlardır. Ayrıldığı, koptuğu mekâna bir vesileyle dönenler bunu çok net görmüşler.

Yakın bir zaman önce dedemin vefatı sebebiyle doğduğum köye gitmiştim. Taziyenin yoğunluğundan sıyrıldığım bir aralıkta kendimi köyümün sokaklarına, çocukluğumun yollarına vurmuştum. Bu köyden o kadar giden olmuş ki! Sanki bir harabede dolaşıyormuşum hissi uyanmıştı içimde. Yıkık onlarca ev arasında hayatlarını devam edenlerin, yani kalanların yüzlerinde biz gidenlerin geride bıraktığı o kocaman boşluğu görmüştüm. Daha da yoksullaşmışlardı. Kısa bir süreliğine de olsa köyde oluşumuz gözlerine mevsimlik çiçekler iliştirmiş gibiydi. Mutluydular ama mevsimlik çiçeklerin, yani papatyaların ömrü ne ki?

Beckett'in kahramanları

İstasyonda, gelenleri, yani diğer bir istasyondan ayrılanları bekleyenlere de bakmak gerekiyor. Bunlar bir istasyonda beklediklerine göre, gitmeyenler ve gelmeyenlerdir. Daha önce birilerinden geçip birilerine gittikleri veya bir süre sonra bunu yapacakları mümkün olduğundan, onlara 'kalanlar' da diyemeyiz.

Bekleyenler, hayatlarının kıvrımlarında uykularına yatmışken, gelenin geliyor oluşuyla uyanırlar. Bu yeni bir haber demektir. Bekleyen, bu haberle kapısına çıkıp bekler. Gelen, daha önce hayatına sinmiş biri olabilir. Bu, içinde büyüyen gelene ait özlemin çiçeklenmesi demektir. Özlem, yüreğinin tavanına vurur,

gözlerinden dışarı dökülür. Gün sayar, zaman dakika dakika dökülür. Her dakika, başına düşen su damlası etkisini gösterir. Bu zamanlarda Samuel Beckett'in kahramanlarına dönüşür. Beklemek, bekleyene işkence gibi gelir.

Trenin istasyona girişiyle elleri ayaklarına dolanır, gözleri yuvalarından fırlar. Gelenin silueti göründüğünde ona koşulur. Bekleyen, sevgiliden gelen mektubu açan genç kızın heyecanında sözsüz kalır. Sadece sarılır, bakar yine sarılır.

Hayatında bir parantez açılmıştır. Orada gelenin rüzgârı esmektedir. Okulu kıran liseli gibi yaşar bu parantezin içinde. Kayıtsızca…

Sonra parantez kapanır. Kendisine geleni getiren tren, aynı istasyondan onu alıp götürür. Bekleyen yine kendisiyle kalmıştır. Gidenin gelişi ona tarih olmuştur, gidişi ise yıkım… Boşluğa düşer bekleyen, çok zaman sonra oradan çıkar, hayatına döner.

Hâsıl-ı kelam

Her yazı bir trendir. Bir istasyon olan bize gelir, bizi yüklenip gider. Gider, yine birer istasyon olan dergi veya kitapta bekleyen okuyucuya demir atar. Şimdi bize, gitmek/bitmek üzere olan bu yazının kuyruğuna şairin sözünü, o sözün anlamını iliştirmek kalıyor: *"Sılada gurbet tadıdır istasyon saatleri…"*

Demek ki… Felsefeye ve bu coğrafyanın kodlarına yaptığı uzun yolculuklardan sonra şimdilerde evine varmış/çekilmiş bir adam; sosyal bilim okumalarının içinden çıkıp gelen, her daim kalbimizde karşılığı olan bir dost; şiirin, müziğin, sinemanın kılcal damarlarına uzanan bir ilginin her daim taze takipçisi bir kardeş ve kendini okumalara vurmuş, hayatın sor(dur)duğu soruların peşine düşmüş ben, İzmir Alsancak Garı'nda 'sılada gurbet tadı'nda sohbetler ediyoruz.

Her şey nasıl değişmez?

Üzerimizden bir su gibi akan zamanın, bir elbise gibi bizi saran mekânın içine sığmadığımız her seferinde ve canımızı sıkan bütün durumlarda bir başka yerde olmak isteriz. Bastıran soğuklardan sonra, uzaklardaki günlük güneşlik iklimlere göç eden kuşlara dönüşürüz. Bulunduğumuz yerlerden göç etme, her tarafımızı avuçlayıp sıkan şartlardan sıyrılma isteğini duyarız. Yaşanılır bulduğumuz tek bir şeyin dahi kalmadığına kanaat getirdiğimiz yerleri, kaldıramadığımız bir yük gibi taşırız. Belimizi büken, dizlerimizi kıran bu yükü bir köşede bırakıp; uzağımızda duran, bizim de yaşayabileceğimizi sandığımız iyiliklere götürür düşüncesiyle, kendimizi bilmediğimiz sokaklara vururuz.

Bugüne kadar değiştirdiğimiz sokakları, yürüdüğümüz yolları, oturduğumuz adresleri bu niyetle aştık, yine kendimizi buna açık hissediyoruz. Ancak eğer bugün, aynı can sıkıntısı ve eksiklik duygusu bizi yokluyorsa, bir yerde yanlışlık yaptığımızı kabul etmeliyiz. Bir şeyi atlıyoruz demektir. Atladığımız şey, temel bir doğrudur: İnsanın gittiği yere kendisini de götürüyor olması...

Aradığımız şeyin, canımızı sıkan durumu ve mekânı değiştirmekten geçtiğini düşünüyor, başka mekân ve durumlara göç ediyoruz. Geldiğimiz yerde, kısa bir süre sonra aynı sıkıntılar bizi yoklamaya başladığında, tekrar yeni durum ve mekânlar için göç hazırlığına koyuluyoruz. Hayatımız bir göç içinde geçiyor, ama yine de arzuladığımız yere varamıyoruz. Durum ve mekân değiştirmek adına çıktığımız seyahatler derdimize derman olamıyor.

Yaşadığı yerde, kendisini hayata ilikleyen çok şeyin bittiğini düşünen, başlayacak olan bir tatilin kendisine sunacağı seyahat imkânını beklediğini söyleyen dostuma, 'Tatilin yapacağı fazla bir şey yok, çünkü gideceğin yere kendini de götüreceksin. İyi denen şey başka yerde değil, bizim durduğumuz yere bakışımızdadır.' demiştim. Evet, can sıkıntısı, mevcut durumun aşılmasını işaretliyor; aynı yerde ve hep aynı kalmak, hayatla olan alış verişi kopartarak insanı ıskartaya çıkarır. Çare, mekânı ve durumu değiştirmek midir? Mekânı ve durumu değiştirmekle problem aşılabilir mi? Bunu çok kez denemiş ama yine de can sıkıntısının üstesinden gelememiş olmamız, mekânı ve durumu değiştirmenin, problemi çözmekte yetersiz kaldığını gösteriyor.

Oysa değişim asıldır, çünkü problem bizde düğümleniyor. Durumu ve mekânı değiştirmeden önce bizim değişimden geçmemiz gerekiyor. Kendi içlerinde değişim yaşamayanların değiştirmeleri sonuç vermez. Zira değiştirmek, değişimin sonucu olduğunda anlamlı olur. Ağacın kendisinde ve toprağında bir değişim gerçekleşmeden kendisinden daha iyi meyveler toplamak mümkün değildir. Göçmen kuşların kanadı kırıksa göç sonuçsuz kalır.

Can sıkıntısını aşan, dolayısıyla meyve veren değiştirmeyi doğuran değişimi, 'hâl'iyle başı dertte olanlar gerçekleştirebilir.

Hayata yükledikleri anlamla, edindikleri bakış açılarındaki aksaklığı ve yetmezliği gören insanlar; problemin 'hâl'lerinde düğümlendiğini anlar, kendilerini tamamlamanın bir gereklilik olduğuna inanırlar. 'Hâl'lerinde değişim gerçekleştirdiklerinde ise, hayatın üzerindeki sisin aralandığını; kendilerini kuşatan her bir şeyin, bir şey olmanın ötesinde anlamlı birer sözcüğe dönüştüğünü, kendilerini çağırıp duran boşluğun dolduğunu görürler. Zindanda yaşanan bir hayatın bile yaşanabilir olduğundan bahis açan adamların sözleri böylelikle karşılığını bulur. 'Güzel gören güzel düşünür. Güzel düşünen hayatından lezzet alır.' sözünün bir hakikat olduğu yaşanarak görülür.

'Değişim' yaşamadan 'değiştirme'ye gidenlere baktığımızda, bunların niye sonuçsuz eylemlere ve can sıkıntısına abone olduklarını anlarız. Çünkü 'hâl'lerinden çok mevcut durumla başları derttedir; problemin durumla ilgili bir şey olduğuna inanırlar. 'B' ilinde değil de 'İ' ilinde yaşanılırsa, böyle değil de şöyle olunursa, her şeyin daha farklı olacağını sanırlar. Neyden kulağa taşınan o muhteşem şeyin ney ve sesle ilgili olmadığını, bu sese ev sahipliği yapan kulağın ney ve sese yüklediği anlamla ilgili olduğunu bilmezler. Sözcüklerin başlı başına bir şey ifade etmediğini, ancak bir anlamın hamurunda yoğrulduklarında büyülerine kavuştuğunu fark etmezler. Beş duyuyla sınırlı öğrenmenin ve hissetmenin ötesinde 'can'la kazanılan anlamın 'hâl'e genişlik kattığını yaşamadıklarından, biyolojinin imkânlarını kullanır, bunu tüketirler. Biyolojinin yetmezliği sırıttığında ise, içlerinde çekip gitmenin şehveti depreşir. Kanatları kırık olduğundan hiçbir yere de gidemezler; can sıkıntısının içinde tüneyip dururlar.

'Değişim'siz bir 'değiştirme' yaralarımıza merhem olmadığına göre, işe kırık kanatlarımızı tedavi etmekle başlayabiliriz.

İyileştirici merhemlerin o iç okşayıcı sürülüşlerinden geçen kanatlar, hiç şüphesiz, daha bir güçle bizi uçuracaklar. Hatta yerimizi değiştirmemize bile gerek kalmaz; geçirdiğimiz değişim sonrasında durduğumuz yer bir başka yüze bürünür.

Her şey nasıl değişir?

Tenhalığın hissettirdiği boşlukta günler deviren, tatilde çıkacağı seyahatin kendisine iyi geleceğini düşünen dostum, seyahatinin ilk günlerinde bana şunları yazmıştı: 'İnsanın geçtiği her cümlede sanıyorum çokça acı var. Oysa biraz huzurdur istediğim. Ayrıldığım yerdeki tenhalık, bulunduğum yerdeki kalabalık problemi hiç değiştirmiyor. Hep kaos!'

'İnsan gittiği yere kendisini de götürür.' sözünden ve bir iç değişim yaşamadan gerçekleştirilen her türlü 'değiştirme'nin yaraya merhem olmadığından hareketle, cevaben şunu demiştim: 'Hem tenhayı hem de kalabalık olanı kuşatan hayatın, gerilimle mümkün bir şey olduğunu kavradığımızda, huzurun tanımını yeniden yapacağız ve beklentilerimizi de değiştirmiş olacağız.'

Problem, kendimizce kurduğumuz anlamsal yapı ile yaşanılan gerçeklik arasındaki uyumsuzluktan doğuyorsa; yani huzursuzluk, hayat ile 'biz' dediğimiz şeyin karşıtlığından besleniyorsa, bunun aslında problem olmadığını, doğal olanın bu olduğunu söyleyebiliriz. Dışımızda akıp giden bir akıntı var. 'İyi' ve 'güzel' olduğuna inanmadığımız bu akıntıya kendimizi bırakmıyoruz.

'Değer'lerin kurduğu bir şey olarak biz, akıntının tersine akıyor, bunun daha önemli olduğuna inanıyoruz. Akıntı ile biz arasındaki çatışmanın ateşlediği gerilim her ne kadar canımızı yaksa da, bu gerilimi dindirmek adına yapacağımız her bir şeyin kendimizden bir vazgeçiş ve akıntının yönüne doğru biraz yönelme olacağını biliyoruz. Biliyoruz ki, bu gerilim varsa, 'biz' dediğimiz 'iyi şey' devam ediyordur. İğneli bir fıçı olan bu gerilim hâlini, bu sebeple 'biz'i yaşatan olumlu bir durum olarak değerlendiririz.

Dostumun hissettiği rahatsızlık, anlatılmaya çalışılan gerilimden doğmuyor. Onun rahatsızlığı; kendi kodları içinde insan tekine dokunan hayatın, çok da 'hoş' bir şey olmadığını işaretliyor. Evet, böyle bir şey var; filozofînin sorun olarak isimlendirdiği bir rahatsızlık olarak var.

Hayatın can yakıcı bir huzursuzluk olduğunu dillendiren varoluşçularla buluşan ama önkabullerini paylaşmayan dostumun durumu, sağlıksız bir 'ben'e de işaret ediyor. Modern zamanların parçaladığı bir 'ben'e... Postmodernizmin parçalı kişiliğine... İnançlarla buyurgan hayat arasında sıkışmışlıktan doğan bir huzursuzluğa...

Parçalanmış bir 'ben'dir bu. İnanç ve değerler bu 'ben'i bir yerinden tutup onu bir yere ikâme ederken, reel gerçekliğin dayattığı ihtiyaçlar da bir diğer tarafından çekiştirmektedir. Bu çekişme içinde ne inançları ne de derinden hissettiği ihtiyaçları temellendirilebiliyor.

Bölünmüş benliğin evreninde verdiği kararlar kendisine huzur getirmemektedir.

Birçok şeye bölünmüş bu benlik, zenginliğe veya renkliliğe işaret de etmiyor; çok şey içinde bir şey olamamayı gösteriyor.

Sağa sola dağılmış bu 'ben'in ürettiği çözümlerin, hayal kırıklığıyla sonuçlandığını görüyoruz. Her girişim çözümsüzlüğü

biraz daha koyulaştırırken, sahip olunan 'ben'e olan inanç yitirilmekte ve hayal kırıklığını doğuran girişimlerle 'ben' çürütülmektedir.

Evet, yaşanan derin huzursuzluk, bu 'ben'den göç vaktinin geldiğini, bir değiştirmeyi dayatıyor. Ancak bunun tipik bir değiştirme, 'B'den 'İ'ye geçiş olmadığı da ortadadır. İhtiyaç hissedilen göç, bir 'ben'den diğer 'ben'edir; bölünmüş benden sıyrılıp baştan 'yeni bir ben' kurmayadır.

'Çıkacağınız seyahatin size ciddi bir faydası olmaz. Çünkü gittiğiniz yere kendinizi de götüreceksiniz.' dediğim dostuma, bir şey daha söylemiştim; 'Kendini, başkalarının hikâyelerine vur.' demiştim.

Artık 'ben'imiz bizi sıkıyorsa, kendimizden kaçışımız kaçınılmazdır. Değilse, hapishaneye dönüşen 'ben'imizde kendimizi yer bitiririz.

Çözümsüzlükle eşanlamlı hâle gelen 'ben'i geride bırakmak, başkasında kaybolmakla mümkündür. 'Başkasında kaybolmak', hoş olmayan bir durum gibi görünebilir. Ancak öylece kalmış bir su birikintisi gibi devamlı rahatsızlık veren 'ben'in terk edilmesi bir zorunluluk olunca, bu riske girmekten kaçınılamaz.

Başkasında kaybolmaktan korkulmamalı. Çünkü 'başkasında kaybolmak' dediğimiz şey, bütünüyle yok olmak, öznelliğimizi yitirmek değildir. Başkasının hikâyesinde gerçekleştirdiğimiz yolculuk, nihayette kendimizce yaptığımız bir yolculuktur; gözlerimizle görür, tenimizle hissederiz ve 'başkasında kaybolmak' ebediyen devam etmez.

Kendimizi başka 'ben'lerin hikâyelerine açarak, artık tükenmiş benimizden sıyrılırız. Bir başka benin evreninden edindiğimiz gözlemler bize çözüm adına yeni ipuçları verir. O ipuçlarından tutarak gideceğimiz yolda karşımıza çıkacak durumlar bize daha önce düşünemediğimiz çözümleri düşündürür.

Keşfettiğimiz yeni patikalarda eski benimizi unuturken, bir anlamda kaybolurken, yeniden başlama, baştan bir ben kurma çalışmasına koyuluruz. Kurduğumuz yeni 'ben'de, önceki boşluklarımız giderilmiş olurken, bundan böyle yeni bir 'ben' olarak hayatı karşılarız.

Hayat yine aynı hayattır, ancak bu sefer, hayata içkin olan anlamı örten perdeler kalkmıştır. Hayat her bir şeyiyle anlamını bulmuştur; bize sadece bir 'güzellik' olarak görünüyordur.

Ben ben miyim?

'*Her şey nasıl değişmez?'* ve '*Her şey nasıl değişir?'* sorularına cevap olarak; mekânın, yani gerçekliğin can yakıcı olduğu durumlarda yer değiştirmenin çözüm olmadığı, çünkü problemin 'hâl'imizden ve varlık karşısında konumlanışımızdan doğduğu söylenmişti. Çözüm adına ise; 'hâl'imizle yüzleşmemiz gerektiğine, bu yüzleşmenin bizi 'değişim'e sürükleyeceğine, dolayısıyla var olan durum karşısında 'yetmezlik' gösteren 'ben'imizden sıyrılıp bir başka 'ben'e gideceğimize dikkat çekilmişti. Bu sürecin yaşanması için bir şeyin yapılması gerektiği ifade edilmişti: kendimizi başka 'ben'lere açmak...

Şu sorulabilir:

Kendi benimizden başka bir bene geçmek bizi yabancılaştırmaz mı? Bir başka 'ben'i ne kadar kendi 'ben'imiz kılabiliriz? Edindiğimiz yeni 'ben'le eski 'ben'imizin çatışması içinde bölünmez miyiz? Bu bölünmüşlükle hayatı yaşadığımızda daha büyük bir rahatsızlık duymayacak mıyız?

Sorulara geçmeden önce bir hususa değinmem gerekiyor. Hayatı çözmüş ve öylece yazan, başkalarına 'doğru' satan, nasihat eden bir adam görüntüsü vermek, 'hayat doktoru' olarak

algılanmak istemiyorum. Bu satırların yazarı 'tarihin sonu'na varmış, orada nihaî sözler söyleyen biri değildir. Yazdığı şeyler, 'mutlak doğru' şeklinde okunmamalı. Hayır, öyle bir şey yok! O sadece kendince bir okumada, zihin ve kalbinin el ele verişiyle çıktığı yolculuklardan edindiği notları paylaşıyor. Bu yolculuklardan kendisine çıkardığı dersleri ortalıkta seslendiriyor, o kadar! Şuna inanıyor: Kendisi için iyileştirici olan şey 'başkası'na iyi de gelmeyebilir. Çünkü biliyor ki, 'başkası', kaderinin öznelliğinde farklı 'doğru'lara varabilir.

…

'Ben'lerin toplandığı, iç içe geçtiği mekânlara doğarız. İlk önce, bize en yakın duran anne ve babalarımızın 'ben'leriyle karşılaşırız. Hiç şüphesiz bu 'ben'ler de, büyükanne ve büyükbabalarımızdan bağımsız değildir, onlardan izler taşırlar. Her anne-baba, doğurdukları çocuğa kendi 'ben'lerini taşımak ister, bunu tabii bir hak bilir. Anne ve babalar, çocuklarını bir proje gibi değerlendirdikleri için, onları kendilerine benzetmek ve yapamadıklarını çocukları üzerlerinde gerçekleştirmek isterler. Bu sebeple 'Sadece anne ve babalar, evlatlarının kendilerini geçmesini ister.' denir. Çünkü çocukları onları geçmekle düşleri gerçekleşmiş olur; proje hedefine ulaşmış sayılır. Bu böyle olmakla birlikte, evlat ile ilişkide, evladın anne-babayı aşması öne çıkmaz, anne ve babanın, çocuklarını kendilerine benzeştirme çabası ağır basar. Anne ve babalar bir şey yapar: benliklerini belirleyen 'doğru' ve 'yanlış'ları çocuklarına aktarmak... Bu sebeple her çocuk hayatı kavramaya başladığında, 'doğru' ve 'yanlış'ının, anne ve babanınkiyle bire bir örtüştüğünü fark eder; anne ve baba kökünden, sokağa ve hayatın içine uzanmış bir dal olduğunu hisseder.

Çok şeyin karşılaşıp dönüştüğü hayatta; statik yapısını, hayat algısını çok da fazla yenilemeyen, yenile(n)meyi döneklik

sayan toplumsal bir ben içinde yaşıyoruz. Aileye eklenmiş 'ben oluşturucu' mekânlar olarak sokak ve okul da bu statik ben'in hamurunu yoğurur. Sokak ve okulun da, geçmişten alıntıladıkları değişmez 'doğru' ve 'yanlış'ları vardır. Biz de, yıllar içinde bu 'doğru' ve 'yanlış'lara gire çıka, bunların mutlaklığına inanır hâle geliriz. Aile, sokak ve okul sürecini bitirip hayatla yüzleştiğimizde bir yanılgıya düşeriz. Sanırız ki hayatla diyalogda olan biziz. Oysa kendimizin değil, aile, sokak ve okulun kurduğu bir biz olarak varız; anne ve babamızın, sokak ve okulun oluşturduğu 'ben'imizle hayata müdahil oluruz. Yüzümüzdeki mimikler, üzerimizdeki elbiseler bugünü değil, tarihimizi gösterir. Anne ve babalarımız da kasılarak, 'kimin evladı!' deyip gururlanırlar. Evet, demiştik; anne ve babalarımızın gerçekleşmiş projeleriyiz.

Biz anne ve babalarımızın 'ben'leriyiz ama bizi dört tarafımızdan kuşatan hayat, onların hayatı değil; hayatlarından çıkarıp bize de bulaştırdıkları 'ben'ler, hayatımızın sorularına cevap olmazlar. İşte hayatın canımızı yaktığı yer burasıdır. Bu noktada çekip gitmek ister, yer değiştirmenin bize iyi geleceğini düşünürüz. Krize düştüğümüzü sanırız. Oysa krizde olan, hayata yetmeyen 'biz' değiliz; anne ve babalarımızın, topyekûn tarihimizin kurduğu 'ben'lerimizdir. Bizim olmayan ama bizimmiş gibi taşıdığımız 'ben'lerimizin can sıkıcı olduğu bu durumda, 'yeni bir ben için, başka benlere açılmalıyız' denildiğinde, 'kendimiz olmaktan vazgeçelim' demiş olunmuyor. Çünkü vazgeçtiğimiz şey, anne ve babalarımızın bize taşıdığı ama bize donanımlı bir anlam kazandıramamış 'ben'liklerdir. Kendimizden değil, belki anne ve babamızdan, tarihimizden vazgeçmiş oluyoruz.

Bize yetmeyen, bizi zamanın ve mekânın saldırısından koruyamayan tarihimizin uzağında, 'başkası'nda 'kendimizce bir ben'in ilk harcını karmamız, 'yabancılaşma' olarak değerlendirilmemeli.

Yabancılaşma, 'biz' ile 'yabancı'nın karşılaşmasından doğar. Oysa 'biz' daha yokuz; 'başkası'yla karşılaşırken üzerimizde taşıdığımız izler, 'biz' olamamış anne ve babalarımıza işarettir. 'Biz' olmayınca, kendimize yabancılaşmamız ve 'başkası'yla çatışmamız da söz konusu olmaz.

Anne ve babalarımıza ait ve bizim de sahibi göründüğümüz 'ben'in yetmezliğinden sonra bu 'ben'den sıyrılmış olarak 'başkası'na vardığımızda, sıfırlanmış gibi ve her şeyi kabullenir hâlde olsak da, öyle değilizdir. En azından hayata yetmeyen şeyin ne olduğunu biliyoruz. Bu bilginin ışığında 'başkası'nın yarar veya yararsızlığını görür, ona göre kendi 'ben'imizi kurarız. Okumayla geçen ve fark etmeyle biriken zamanın içinde kendi 'ben'imizin iskeleti oluştuğunda, hem 'başkası'yla hem de anne ve babalarımızla olan farkımız ortaya çıkar. Dolduramadığımız boşluklarımız veya vazgeçmemiz gereken taraflarımız olduğunda daha kolay hareket ederiz. Çünkü bizden çıkmış 'ben' üzerinde inisiyatif göstermenin rahatlığına ermişizdir. Bu rahatlık içerisinde eksikliklerimizi giderir, büyük bir güvenle kendimizi hayata açarız. Karşılaştığımız her yeni şey, yolculuğumuzdan, yani bizden doğmuş bu yeni 'ben'i daha da sağlamlaştırır.

Bu 'ben'imizle, anne ve babalarımızın 'ben'i arasında bölünmüşlük değil, aksine daha sağlıklı bir ilişki olur. Hatta bağımsız bir 'ben' edindiğimiz bu zamanlarda anne ve babalarımıza kavuşuruz. Çünkü önceleri anne ve babalarımız yoktu, anne ve babalarımızdık. Şimdi ise, anne ve babalarımızdan olan ama onlar olmayanız. Kendini, 'başkası'nı, anne ve babasını konumlandıran, farklılıklar arasında olması gereken diyaloga açık sağlıklı 'ben'leriz.

Bir fâninin güvenlik arayışı

"Geçmişte oturduğumuz evler içimizde ölümsüzleşmiş olduğundan, eski evlerin anılarını düş gibi yeniden yaşarız."

Gaston Bachelard

Şimdi ben biraz hatırlamak istiyorum, geriye dönüp bakmak... Hatırlamak, geriye dönüp bakmaktır. Bir yaşanmışlığa sahip olanlar geriye dönüp bakabilir. Yani geriye dönüp bakmak, hatırlamak 'yaş'lanmışlığın alametidir. Şimdi bunu yapacağım. Bu yaşımı ele vermeyecek belki, ama yazacaklarım hiç şüphesiz 'yaş'-landığımı, epey bir 'yaş' aldığımı gösterecektir.

Yakın bir zaman önce çekilmiş ve adresime postalanmış bir fotoğrafa bakıp duruyorum. Üç kareden oluşan bir fotoğraf bu… Doğduğum köyün uzaktan görünümü… Bu fotoğraftan çocukluğumun evini arıyorum. Yüz kadar evin arasında içine doğduğum evi, daha doğrusu bu evin yerini arıyorum. Bildiğim, hatırladığım komşu evlerden hareketle gözlerim bir noktada kilitleniyor. Evimizin bahçe kapısının girişinde, dışarıdan gelenleri gölgeliğine alan dut ağacını tespit ediyorum. Çocukluğumun

evinden geriye sadece bu dut ağacı kalmış. Gerisi? Gerisi, yok! Zamanın dişleri arasında eriyip yok olmuş. Yağmurların, karların, dahası akıp gitmiş zamanın altında kalmış hepsi.

Bir kısmı kerpiçten diğer kısmı da taştan oluşturulmuş o ev gerçekten şimdi yok mu? Peki, muhayyilemin cidarlarına çarpıp duran bu dipdiri şey ne? Yoksa 'ev' dediğimiz şey; taş, tuğla, kerpiç, vs.'den ibaret bir şey değil mi?

Evet galiba değil; taş, tuğla, kerpiç… Bu malzemenin hepsi, 'ev' denen evrene 'ev'lik ederler, 'ev' bu malzemenin içinde yaşar. Heidegger, 'Dil, varlıkın evidir' derken, 'dil'e dökülen/oturan 'şey'in ancak var olabildiğini söylüyordu. 'Dil'in varlık'ı kuşattığını, içine aldığını, 'öz'ün 'dil'le giyindirildiğini anlatıyordu. Diyebiliriz ki, 'ev' de; malzeme dediğimiz şeyin, yani zarfın sakladığı 'mazruf'tur. Malzeme zarfsa, mazruf o malzemenin örterek oluşturduğu mahremiyette yaşanan şeydir. Mesele anlaşıldı: İçimde dipdiri duran çocukluğumun evi, artık yerinde durmayan taş ve kerpiçten oluşmuş o 'nesne' değildir, o nesnenin kıvrımlarında geçen zamanıma doluşan onca şeydir çocukluğumun evi. Yani şimdi hatırladığım bir yığın anı…

Annem beni ne zaman doğurduğunu hatırlamıyor. Ne günü, ne ayı, ne de mevsimini… Yeryüzüne bıraktığım ilk çığlık, düşen karlara bir şavk gibi düşerek mi, bahçemizin girişini gölgeliğiyle serinleten dut ağacının dallarındaki taze yaprakların iyimserliğini taşıyarak mı, yoksa insanı suyun başına, gölgeliklere sürükleyen o yaz sıcaklarından geçerek mi babamın kulağına taşındı bilinmiyor. Bilinen o ki, şimdi sadece bir dut ağacıyla yeri belli olan o eve doğmuşum.

Çocukluğumun okul öncesi devresini neredeyse hiç hatırlamıyorum. O günlerden bir fotoğraf biliyorum sadece. Bu fotoğraf da çoktan kaybolmuş. Siyah beyaz bu fotoğraf karesinde çizgili bir

pijamamla görüyorum kendimi. Pijamamı göbeğimin üst kısmına kadar çekmişim. Toza çamura bulanmasın diye. Annem söylüyor, üst-başıma hep böyle dikkat ediyormuşum.

Evimizin bendeki karşılığının tarihini, okula başladığım dönemle başlatıyorum. Evden ayrılıp okula gidişlerimi, okulda evi düşünüşümü, oradan eve dönüşlerimi hatırlıyorum sadece. Galiba bir şeyi fark etmek, o şeyden kopmak veya ayrılmakla mümkün olabiliyor. Bir şeyden diğer bir şeye gitmek, iki şey arasındaki farkı fark ettiriyor ve bu fark ediş, kendinizi ait hissettiğiniz şeyi düşündürtüyor. Bende de bu olmuştu. Okuldaki ortamın evimize benzemeyişi, orada toplanan insanların farklı yaşlarda oluşu, bütün gün orada öğrendiklerimiz bana akşam döneceğim 'ev'i düşündürtüyordu. Okul 'ev' değildi; kendimi dışarıda, yabancı bir yerde hissediyordum. Annemin yanında, kardeşlerimin arasında hissettiğim 'şey'den uzak oluyordum okulda. Yabancısı olduğum bir dilin evrenine girişimin ilk adımlarının acemice oluşları mıydı bana okuldan eve dönüşleri sevdiren? Bildiğim bir şeyden değil, hissettiğim bir duygudan bahsediyorum. Okul ev gibi değildi. Evi özlüyordum.

Nereden bilecektim hayatımın okullarda, okullar sebebiyle 'yabancı'lıkta, 'yabancı'lık içinde güvensizlikte, güvensizlik duygusuyla kendime 'güvenli bir ev' kurma ile geçeceğini… Daha ilkokulu bitirmeden, beşinci sınıfı okuduğum sırada, annem babam beni köyde bırakarak Diyarbakır'ın Çermik ilçesine, pirinç tarlalarında çalışmaya gitmişlerdi. Ben dedemlerde kalıyordum. 'Yabancı' bir evde… Okuldaki durumumu net hatırlamıyorum. Durumum iyi olacak ki, etrafımdaki insanlarda, ilkokuldan sonrasını da okumam gerektiği düşüncesi gelişmişti ve öyle de oldu. Babamın evde olmadığı o güz mevsiminde, köyden bir amcanın vekâletiyle teyzemlerin yaşadığı Aşağı Konak köyünde ortaokula kaydoldum. Teyzemlerde kalacaktım. Çocukluğumun evinden

daha uzak bir yerde… Sadece hafta sonra ailemin yanına gelebilecektim. Nasıl bir şeyin içine çekildiğimi bilmiyordum, fakat o gün hissettiklerimi şimdi gibi hatırlıyorum. Gurbet duygusunun bir çocuk yüreği nasıl parçaladığını yaşayarak öğreniyordum. Köyümüzden birine ait kamyonun Aşağı Konak'tan her geçişinde ağlıyordum. O köyde bir yabancıydım. Teyzemlerin evinde, teyze çocuklarımın arasında yalnız bir çocuktum. Yabancılığını ve yalnızlığını ders kitaplarının sayfalarına gömen, o yabancılığın ve yalnızlığın kesici dilini okuyarak körelten bir çocuk!... Daha çok ders çalışarak hafta sonlarını yakınlaştırıyordum. İkindi sonraları kitap ve defterlerimi alıp gittiğim yerlerin (köyün birazcık dışında yerler olurdu) sessizliğinde yaptığım okumalar beni parmakla gösterilen bir öğrenci yapmıştı. Derslerim iyiydi, öğretmenlerim (özellikle okul müdürümüz Ethem Hoca) beni seviyordu. Hayır, ders kitapları dışında bir okumam yoktu. Ne hikâye, ne roman, ne de şiir… Ne doğduğum evde ne de teyzemlerde bu kitaplardan vardı. Bütün bir ilkokul ve ortaokul döneminden bir Kemalettin Tuğcu okumamı hatırlıyorum. Hangi kitaptı bilmiyorum ama beni çok ağlattığını hatırlıyorum.

Ortaokul bitmişti. Annemlerin yanına dönmüştüm. Liseye devam edecektim. Bu sefer Mazıdağı Lisesi'ne devam edecektim. Mazıdağı'nda annemin dayısının evinde kalacaktım. Bir koca evde sadece ikimiz kalacaktık. Ben on altı yaşında, dayım elli yaşlarında, o evde çoğu zaman birbirimizi görmeden yaşıyorduk. Bir yatağım vardı, bir de kitap ve defterlerim. Evde yemek yapan yoktu. Gündüzleri okulda bir şeyler yediğim oluyordu belki, ancak akşamları gittiğim tanıdıklarda yemediysem aç yatıyordum. Dersler biraz daha zordu, şartlar biraz daha ağırdı, çalışmam daha da güçleşmişti. O dönemden aklımda kalan gazete okumalarımdır. Mardin'den veya Diyarbakır'dan gelen otobüslerden

biri aracılığıyla Mazıdağı'na gazeteler geliyordu. O saatlerde gazete satan dükkânın önünde bir yoğunluk oluşurdu. Sanki o sıralar daha çok foto-roman okumuşum. Şarkıcıların, artistlerin kare kare yayımlanan foto-romanları… Bir gün sonrasının gazetelerini merakla beklerdim. Ders dışı okumalarım bunlarla sınırlı. Yine bir roman, hikâye veya şiir kitabının ismini veremiyorum.

Mazıdağı Lisesi'nde okumam o yıl ile sınırlı kaldı. O yıl (1981 miydi?) ablam, çoktandır Adana'da yaşayan amcamlara gelin gitmişti. Babamla amcam anlaşmış, amcamın bir kızıyla sözlenmiştim. Bir berdele sokulmuştum yani. Durum böyle olunca, liseyi Adana'da okumam kararlaştırılmıştı. Bir garip heyecan içindeydim. Hem sözlenmiştim, hem de büyük bir şehirde okuyacaktım. Yazları köye, tatile gelen Adanalı akrabalarımdan dinlediğim o masalsı kente gidiyordum. Sözlümü merak etmiyor değildim, ama doğrusu daha çok Adana beni ilgilendiriyordu.

Çocukluğumun eviyle okumak üzere bulunduğum evler arasında savruluyordum. Erken kopmuştum ailemden, çocukluğumun evinden... Kaldığım bir ev değildi çocukluğumun mekânı, tatillerde geldiğim, uzaklarda özlediğim bir yerdi ve kaldığım uzak evler de bana 'ev' olamıyordu; kendimi hep 'garip' hissettiğim, utana sıkıla içlerine sokulduğum gece adreslerimdi bu yerler. Adana'daki amcamların evi de böyle bir yerdi. Sözlümü görmüştüm. İkimiz de adımıza konuşulmuş şeyi biliyor olmanın mahcubiyeti içindeydik. Sadece bu yüzden değil, Adana'nın o bana yabancı ve uzak gelen yüzü sebebiyle de problemler yaşıyordum. Daha bir gariptim. Büyük bir kent, daha özel şartları olan bir lise ve benim ailemden daha uzak oluşum… Gittikçe içime çekiliyordum. Hafta sonları Adana'yı geziyordum. Parklarını, bulvarlarını, sinemalarını… Orhan Gencebay'ın, Ferdi Tayfur'un, Müslüm Gürses'in, İbrahim Tatlıses'in filmlerinin ve müzikleri-

nin sinemaları doldurduğu yıllardı. Amcamın çocukları daha çok Ferdi'yi dinliyorlardı. Necla Nazırlı filmleri kaçırılmıyordu. Narlıca Sineması'nda ne çok film izlemiştik birlikte. Arabesk, gözü yaşlı zamanlarım bunlar… Acılı Adana kebabının ve şalgamının tadına vardığım günler… Kerime Nadir'in, Barbara Cartland'ın romanlarını okuyordum. *Hıçkırık*'ı hıçkırıklar içinde okumuştum. O gurbet, o yabancılık duygusu içinde kendimi romanlara vurmuştum. Aşk, ayrılık, hüzün gırla gidiyordu. Sinema salonlarından, Adana bulvarlarından payıma hüzün düşüyordu. Mekân ve zamandan kopuyordum böylelikle, kopup sayfalara düşüyordum. Sağdan soldan roman topluyordum. Birinci dönem karnesini aldığımda, altı zayıfım bir de sayısını unuttuğum okuduğum roman vardı. Neyse ki ikinci dönemde derslerimi de hâl yoluna koymuştum. Daha ilginci, İngilizce dersim iyi olmamakla birlikte teşekkür alabilecek bir ortalama puan tutturmuştum.

Diyeceğim şu ki, Adana'da kaldığım iki yıl, ders dışı okumalarımın başladığı yıllar oldu. Okuma denen o büyülü dünyaya bu dönemde adımlarımı attım. Bir daha da vazgeçmedim bu dünyadan. Okudum, yine okudum. Lisenin son sınıfında kentin yabancılığını, kaldığım evin sorunları okumalarım içinde unutuluyordu. Okuduğum kitaplarda, o kitapların kahramanları arasında, altını çizdiğim satırlarda kendi 'ev'imi kuruyordum. Kitaptan kitaba gidiyor, her kitap beni biraz daha çekiyordu o evin içine. Sinemalardan, kitaplardan ve yaşadıklarımdan edindiğim/topladığım/kurduğum o 'ev'in bana hissettirdikleriyle başka yerlere düşüyordum. Düşünce evrenim şekilleniyordu. Okumalarım derinleşiyordu. Daha düşünsel metinlere sarkıyordum. Hafiften felsefeye, aşkın olana yakınlaşıyordum. Soruların çengeliyle kımıldanan içimin rahatsızlıklarına peşine düştüğüm cevaplar merhem oluyordu.

Artık İzmir'deydim. Adana, sözlüm, arabesk zamanlarım geride kalmıştı. Yanlış bir tercihle yerleştiğim Adalet Yüksek Okulu'na devam ediyordum. Hukuk Fakültesi ve Adalet Yüksek Okulu öğrencisi dört-beş arkadaşla bir evde kalıyordum. *Risale-i Nur Külliyatı*'dan kitaplar okuyorduk birlikte. İzmir'in Karşıyaka'sında, Sakin Apartmanı'nın beşinci katındaki evimizde başka türlü 'ev'lerin dilini öğreniyordum. Modern zamanların çocukları yaratılışın anlamı itibarıyla 'evsiz' idiler. Bediüzzaman Nursi 'yitik ev'e işaret ediyor, bunu yeniden kuruyordu. *Sözler, Mektubat, Lemalar*... Tuğla tuğla, bu eve harç taşıyorlardı. Anadolu'dan gelmiş delikanlılara 'ev' açan, 'ev' olan insanların fedakârlığı ve yakınlıkları, gurbetin soğuğunu 'hayr'a çeviriyordu. 'Ev'imiz vardı, dahası bu evimizde bizi içine alıp hayatı bizim için yaşanılır kılan, bizi 'boşluk'lardan çekip alan bir 'anlam'ımız vardı. Yüzümüz kalbimize dönüktü, kalbimize yaslanıp ona yürüyorduk.

Şimdi, geriye dönüp bakan, geriye dönüp bakabilecek kadar 'yaş'lanmış bu fâni, anlamış bulunuyor ki; insan, kendisine ev olan dünyaya doğar. Dünyanın bir köşeciğindeki evinde, 'güven' duygusunun müşterisi bir yolcudur. Kendisini 'tehlike'den koruyan bir sığınağın arayıcısı veya kurucusudur. Tehlike dediğimiz şey, sadece bir 'şey'den ibaret de değildir. Soğuklar tehlikedir, ondan korunmak için evler kurarız; 'başkası' yabancımızdır, mahremiyetimizde yaşamak için duvarlar öreriz 'başkası' ile aramızda. Depremler sebebiyle, başka şeyler yüzünden daha muhkem 'yapı'lar ediniriz. Kendimizi güvende hissettiğimiz daha korunaklı mekânların taliplisi oluruz. Bu da yetmez bize, çünkü 'güvenlik' duygumuz daha esaslı şeylerin peşindedir. Dünya yetmez bize. Çünkü dünyanın bütün evleri 'delik'li. Ferideddin Attar'ı okuyalım: *"Bir padişah, duvarları altın yıldızlarla bezenmiş bir köşk*

yaptırdı; ona yüz binlerce para sarf etti. O cennete benzeyen köşk tamamlanınca, iyice bir döşetti, dayattı da. Herkes bir diyardan geliyor, padişaha tabak tabak armağanlar sunuyordu. Padişah; bilgeleri, gözdeleri, herkesi çağırttı, hepsini oturttu, dedi ki: 'Bakın bakalım, bu köşkün güzelliğinde, yüceliğinde bir noksan var mı?' Herkes: 'Yeryüzünde böyle bir köşkü ne kimse görmüştür, ne de bundan sonra görür!' O sırada, bir zahit, yerinden kalkıp: 'Devletlim!' dedi. 'Bu köşkün her şeyi güzel, her şeyi hoş da, yalnız bir delik var k, o da çok büyük bir noksan. Eğer o kusur da olmasaydı, bu köşke cennet bahçesi bile gaybdan armağan yollardı doğrusu!' Padişah, zahidin bu sözlerine kızdı: 'Ben bile bu kadar titizliğimle böyle bir delik görmediğim hâlde,' dedi, 'sen şu bilgisizliğinle nasıl görüyorsun?' Zahit, mütevazı ama bilge bir üslupla: 'Ey devletle başı yücelmiş padişahım! Azrail'in gireceği delik tıkanmaz ki…' dedi ve ekledi: 'Asıl o deliği, hem de adamakıllı tıkamak gerek. Yoksa ne köşk kalır, ne taç, ne de taht. Köşkün başka bir kusuru yok, tam yaşanacak yer ama ne fayda ki baki değil. Buna çare nedir bilmiyorum!"

Deliğinden düştüğümüz veya düştüğümüz deliklerinden hakikate yakalandığımız evlerin yetmezliğiyle sorularımız başlıyor.

'Delik'siz bir korunak mümkün mü?

Binbir sorunun bizi kuşattığı, ölümün peşimizi bırakmadığı dünyada, korkularımızı izale edecek, içimize sular serpecek, içinde kıvrılıp kalacağımız, ölüm ötesine uzanan kaygılarımızı da gideren daha 'güvenli' bir 'ev' istiyoruz. Çok katlı çok sağlam evlerimizde, yine de kendini dışarıda, tehlikelerin orta yerinde hisseden o kırılgan yüreciğimize 'ev' olabilecek bir korunağa muhtaçlığımızı dillendiriyoruz. Sorularımızın bize buldurduğu cevapların kalbinden, arayışlarımızın bize tıklattığı kapıların ardından o esaslı korunağı çağırıyoruz. Kendimize ve bu hayata

dair sorduğumuz o esaslı soru, (Kimim, nerden geliyor ve nereye gidiyorum?) hayata bulunuşumuzun bir 'güvenlik arayışı'ndan başka bir şey olmadığını gösteriyor.

Kendi adıma şükrederek söyleyebilirim ki, bu arayışım 'hayırlı' olmuştur. Kendimi şimdi 'güven'de hissediyorum. Bu 'güven' içinde, 'güven'imi besleyen, onu diri tutan yolculuklarım/okumalarım/arayışlarım devam ediyor.

İkinci Bölüm

‘İÇ’ HÂLİ

Terkedilmiş istasyonlar

Senin kalbinden sürgün oldum ilkin
Bütün sürgünlerim bir bakıma bu sürgünün bir süreği

Sezai Karakoç

Yağmurla karşılaşmamış bir toprak, uğultusuz bir tepe, içinden rüzgâr geçmemiş bir orman, başka hikâyelerle hikâyesi çoğalmamış bir insan ne talihsizdir. Gökten düşen damlalarla ıslanmamış bir toprak parçası var mıdır? Göğünde göz kırpan yıldızlara dokunacakmış gibi kımıldanan ağaçlardan çıkan uğultuya hafiften ses vermeyen bir tepe olur mu? Bir başka hikâyenin yabancılığıyla karşılaşmamış, dolayısıyla kendi uykusu içinde öylece kıvrılıp kalmış bir hikâye ne kadar süre varlığını sürdürebilir?

Toprak, yağmursuz kaldığında ölür. Doruğunda uçuşan uğultuyla isminden bahsedilen tepeler hafızamıza isimlerini yazdırabiliyor ve insan, ancak kendini açtığı hikâyelerle var olabiliyor. İnsan kendisine iz düşüren, kendisinde yaşayan hikâyelerden başka nedir ki?

Bir istasyon gibiyiz. Trenler gelip geçiyor içimizden... Üzerimizden geçen adımlardan, ovalardan bize taşınan kokulardan, iç mekânımızda yankılanan seslerden, bir köşemizde yatılı kalan öykülerden, yüzümüze kazınan resimlerden oluşuyoruz. Her trenin yüreğimize bıraktığı yüklerle yaş(lan)ıyoruz.

Gelip içinizin en dip köşesine oturan ilk hikâyeyi hatırlıyor musunuz? Karşılaştığınız o ilk yabancı yüz nasıl bir renk taşımıştı size? Kalbiniz nasıl ürpermişti? Kaç zaman sonra yabancı olmaktan çıkmıştı o yüz? Kendinizi o yüzün renklerine açtığınızda neler yaşamıştınız?

Karşılaştığınız o ilk yabancı yüz, artık yabancı olmadığı bir gün, çekip gittiğinde depreminizin şiddeti ne olmuştu, ne kadar vurulmuştunuz?

Renginden bir parçayı size katmışken, siz ona kendi renginizi vermişken, 'biz' demeye başlamışken...

Sonra o, sizin için sadece tarihi bir vakıa oldu, değil mi?

Acısı kalan; size onu, ona da sizi hatırlatan yırtık bir fotoğraf...

Kaç hikâye daha...

Bir, iki, üç...

Daha fazla...

Her yeni yüzle biriken hikâye ve hayatlar... Yeni bir karşılaşmayla kımıldanan ve insanı hayatın göğsüne yerleştiren umutlar... Terkedi(li)şle birlikte insanın içinde bir rakkase gibi oynaşan acılar...

Evet, bir istasyon gibiyiz. Gidenin hüznü, bize yaşattığı her şey üzerimize bir yük gibi çökerken, hayatımıza yenisi burnunu sokuyor. Arkadan omuzlarımıza konan bir elin temasıyla yüzümüzü çevirdiğimizde, karşımızda yeni biri duruyordur. Gidenle

gelenin çakışması bazen bu kadar çabuk gerçekleşmez, ama eninde sonunda öyle oluyor: Gelen gidenin üzerine oturuyor.

Ne çok gidenimiz var ve giderken bizi de götüren, giderken kalan ne çok gelenimiz var; gidenin arkasından bölünmüşken bizi yarım bulan...

Girişlere ve çıkışlara açık bir istasyonun canlılığını yüzümüzde taşırken, bize isimlerini yazdırıp gidenlerin hüznü kalbimize vurup durur.

Girişlere ve çıkışlara kapanmış istasyonları unutmuş değiliz. Bir de terkedilmiş istasyonlar var. Akıp giden hayatın kıyısına düşmüş istasyonlardır buralar. Düşmüşlüklerini şişelerde dayanılır kılan sarhoşların, hayatın ıskartaya çıkarttığı meczupların mekân tuttuğu yerler...

Ne bir tren vardır bu istasyonlara giren, ne de çıkan. Üzerlerinden tren geçmeyen raylar pas tutmuştur; yapılar ise, artık kullanılmayan kalıntıların terkedilmişlik duygusunu giyinmiştir. Taş duvarlar, ne kavuşma sevincine ne de ayrılık acısına tanıklık etmektedir. Sağı solu dökülmüş binaların içinde sahipsiz köpekler, yaralı kediler dolaşmaktadır.

Bu terkedilmiş istasyonları, kendisini terk eden yüzün kıvrımlarında kaybolduğu için yeni yüzlerin heyecanlarına açılamayan biri anlayabilir. Çünkü o biri bu istasyonlara benzer; kendisine uğranılmıyor, kapısı çalınmıyor ve evrilmeler yaşamıyordur. Kalbinin gökkubbesinde, en son gidenin sesi çınlıyordur, üzerine gözleri düşüyordur. Dudaklarında, bırakıp gidenin söylediği son söz tekrarlanıyordur. Hafızasında, sevgilinin son görüntüsü dolanıyordur.

Trenlere kapanmış istasyon ölüme terkedilmiş sayılır. İnsan yeni bir yüzde konuklanmıyorsa, yeni olanda yolculuğa çıkmıyorsa, 'eski'nin bıraktıklarını eşeleyip duruyorsa biteviye, girişi

ve çıkışı olmayan bir istasyona dönüşmüş demektir. Artık bir çift göz insanın üzerinde dolaşmıyorsa; kalbi, ateşlerde pişmiş bir kalbin temasından mahrumsa; sağına soluna dokunarak geçen mevsim katarlarını artık fark etmiyorsa, yakın bir zaman sonra, yüzünü hayata kapatmış bir istasyon olur.

Bu terkedilmiş istasyonlara dönüşmüş insanı, geçmiş zaman şarkılarının yaşattığı kara hüzün ele geçirir. Hayatın diri olan yüzlerini gösteren aynalara, kendisi için, ıskartaya çıkmış fotoğraflar yansır. Anılardan sözler toplar, 'ah'lı bir paket içinde geçmişe yollar.

Hadi itiraf edeyim, payıma terkedilmiş istasyon olmak düştü; onu yaşamak ve yazmak...

Başkasızlığın çölü

Hayat, suyun akıp gittiği yerdedir. Islanmış toprağın elementlerini kendine geçiren fide bize hayatı söyler. Su çekilmişse bir yerden, hayat da kısa bir süre sonra orada biter; toprak kurur, renk sarıya döner, yüzü ölüme dönük bir akış başlar.

Biz bir su gibi akarız başkasına. İlk önce isimlerimizle dokunuruz insanlara. Her isim bir hayata işaret ettiği için, isimlerimizden sonra hayatımızın ışıkları düşer üzerlerine. Hayatımız ve iç evresine vakıf olduğumuz başka hayat, birlikte, bir başka hayatın kahramanı olurlar.

İsmimiz bir hafızaya düşmüşse, arkasından hikâyemiz oraya sokulup kendine yer açmışsa, biz tek kişi olmaktan çıkmış sayılırız. Artık sadece kendimizde değil başkasında da yaşıyoruz demektir.

İçimize doğan ve orada büyüyen her şey, isim ve hikâyemizin yaşadığı yer ve insanlara da sıçramıştır. İsmimizin düştüğü hafızaya ve kalbini hikâyemize açan insana önemli gelmeye başlamamız, varlığımıza bir işarettir de. Çünkü artık o insanda yerimiz var; yanına gittiğimizde çoğaldığını hissediyor, kendisinden

ayrıldığımızda bir boşluk hissediyordur. İsmimizin tekrarlandığı o yer varlığımızın altını çizer devamlı. İsmimiz ona bir şey hatırlatır, yanında bulunuşumuz ile olmayışımız arasında fark olur.

Başkasında başlattığımız kımıltılar ya da kalplerimizde yeri olan isimlerin bize taşıdığı renkler, ikisi de hayata, yani diriliğe işarettir. Biz ve başkası, birbirimizde yaşarız. Kök olarak kendimizde derinleşirken, dallarımız 'başkası'nda çiçek açar.

Bizi iki tür ölüm bekler. Varlığımızın yükünü taşıyan biyolojimizin bir sebeple çöküşü, ölümün birinci ve bilinen türüdür. Bu tür ölümün üzerinden günler ve yıllar geçince, biz bir hatıraya dönüşürüz, varlığımızın rengi solar, sonra da yerimizi başka renkler alır. Ancak geride bu tür ölümün siliciliğini alt edecek eserler bırakmışsak, insanlarda yaşamaya devam ederiz. Demem o ki, bu tür ölümün dayanılır tarafı vardır.

Diğer ölüm şekli ise, yani en acı olanı, insanların ('başkası'-nın) hayatından çekilmektir. Girdiğimiz kalplerden ve hafızalardan silinmemiz, varlığımızın ölümü anlamına gelir. Artık başkasına gitmiyoruz, başkası da bize gelmiyordur. Biz başkasına bir şey hatırlatmıyorsak, sözlerimizle kalplerinde adımlar atmıyorsak ve bunu hissetmiyorsak, başkasında yaşadığımızı duyuran haberler de gelmiyorsa bize, ölümün ikincisini tadıyoruz demektir.

Daha koyu, daha ağır bir ölüm hâlidir bu. İnsanların hafızasından silinen, artık kalplerde olmayan, bir başkası için anlamsız hâle gelen insanların derinden hissettikleri bir şey...

Bunu yaşayanlar bilir. Bilip yaşayanlar bize şunları söylerler:

Ölümün bu türlüsünden sonra, biyolojik varlığımız, güneşin doğuşu ve batışı arasında tanıklık ettiğimiz yaşanmışlık, yaşıyormuşuz sanısı vermez. Bizi, sağa sola sıçrayan bir imparatorluğun, günün birinde merkezine çekilmesiyle birlikte yakalandığı ölüm

karşılar. Girdiğimiz kalplerden düştükten sonra kabuğumuza kapanırız, ölümün yakın akrabası ağır bir uyku dolanır etrafımızda. Çünkü bakışlarımızın odaklandığı ve sonra kalbimizde yer açtığımız, sözleriyle ve dokunuşlarıyla en ölü noktalarımızı dirilten, içimizdeki coşkuyu kışkırtan insanlara kendimizi taşıyamıyoruz. Bizden uzaklaşan sevgiliye ettiğimiz sözlerin kalbine düşürdüğümüz şey, dışarının soğuğunda titriyor. Ayrılıkla silikleşen ama hatırasıyla bizi yakmaya devam eden insanlar da bize gelmiyor. Ne sözleri kulağımıza çarpıyor, ne görüntüleri gözlerimize konuyor, ne de sevgileri gelip kalplerimizden öpüyor. Başkasızlığın çölünde düştüğümüz kuyularda, yaralarımıza merhem bulamıyoruz.

Çıplak tende hissedilen yakıcılık ayarında bir gerçek şu ki, insan kendine yetmemektedir. 'Başkası'ndan yalıtılmış bölgelerde kendimizi ne kadar sağlama alırsak alalım, yarım ve eksik kalmaktan kurtulamayız. Hayatın sorularına yetecek cevaplarımız da olsa, dünyanın dertlerine merhem olacak bir zenginlik içinde de olsak, 'başkasız'sak, tutunduğumuz dallar köklerinden kopmak üzere demektir. Bizi kovalayıp duran korkulardan kaçış niyetine kurduğumuz ve sonuçta sığındığımız kuyularda düşmemek adına tutunduğumuz iki dal da, başımızda uçuşan korkularla ve ayağımızın altında ağzını açmış dipsiz boşlukla kemirilir.

Gözlerimizdeki ışıltı, bakışlarımızı üzerinde toplayan 'güzel başka şeyler'le mümkün oluyor. Denizde kayıp giden vapurun penceresinden bakarken gördüğümüz, içimize hoş dokunuşlar bırakarak geçen şeyler, 'başkası'yla gelen mutluluğa dairdir. Balıkların su yüzeyine çıkışları, martıların suya dalışları, kımıl kımıl denizin su oyunları sayesinde gözlerimiz bir yolculuktan aydınlık toplar. Eğer görüntülerden yoksun bir yere tıkılmışsak, 'başkasız'lığın heyecansız çölüne düşmüş sayılırız. Bu durumda, hayatlardan çekilmişliğin fotoğrafını vermeye hazır sayılırız. Başka bir

söyleyişle; kabuğuna büzülüşün, ölüme kadar yolu olan bir uykuya girişin, sükûtla birlikte hayattan soyuluşun...

Herhâlde söylemeye gerek yok; bu iyi bir şey değil.

Ne kadar 'farklılık' varsa onlara buğzeden, her bir şeyi kalıptan geçirip 'düz'leştiren ülkemin nev-i şahsına münhasır durumları, 'başkasızlık' çölünden haber veriyor. Söylemeye gerek var mı, bu da bizi üzüyor.

Kimsesizliğin yurdunda

Sisli havalardaki kimsesizlikte içimizde geçmiş zaman sesleri çınlarken, bu sesleri yalnız başımıza duymanın garipliği çöküyor üzerimize. Bütün renkleri çözücülüğüyle bilinen; farkı, renksizlik olan sisin orta yerinde ve bir garip kimsesizlik içinde...

Biz her ne kadar tarihimize; trenlerin gelip geçtiği, rengârenk seslerin çınladığı geçmişe takılı kalsak da, ele avuca sığmayan ve durdurulamayan zamanın itelemesiyle kendimizi kıyıya sürüklenmiş buluyoruz.

Kıyı, yani kimsesizliğin yurdu...

Bizi en iyi, yapraklarından soyunmuş dalların çıplaklığı anlatır. Hayatımızı çocuk parkına çeviren isimler bir bir içimizden düşmüş, kalbimizin kubbesinde sessizlik tahta oturmuştur. Çıplak tenimizi ve konuksuz kalmış kalbimizi, başkasızlığın çölünden kalkıp gelmiş rüzgârlar dövüyor.

Başkasızlık, yani çöl...

Bizi çöle düşüren isimlerin yerinde kanayan yaralarımız var. Yıldızlarla büyülenmiş bir gökyüzünün altında, kollarına düştüğümüz gecenin bir vaktinde bizi uykudan uyandıran iç sızılarımıza

çare bulmadan, bu çölü aşmamız, başka hayatların kapılarına varmamız mümkün olmaz.

Hâlâ dünümüzün tozu dumanı içindeyiz çünkü; üzerimizde geçmiş zaman kokusu var. Bize sırtını dönen isimlerin iz bıraktığı mekânlarda kalplerimize aş, gözlerimize fer topluyoruz. Sessiz ve ıssız vakitlerde çöplerden hayat toplayanlar gibi, terkedilmiş istasyonlarda geçmişin artıklarını arıyoruz. Biz böylesine düne tutunurken ve kalbimizi kazıyarak oraya sinmiş eski sesleri ortaya çıkarmaya uğraşırken, bugünü fark etmiyoruz; yarına ve başka hayatlara yürüyemiyoruz.

Unutamıyoruz!

Ağızlarımız, akmayan çeşmeleri emmiyor. Tarihin yakamızdaki elleri çözülmüyor; kimsesizliğin çölünde sanrılar görüyoruz. Birileri bize sesleniyor gibi oluyor. Bir çıtırtıya kulak kabartıyor, Şems'in gerçek olmayan geliş haberine ödüller veren Mevlana oluyoruz. Geçmiş zamanımıza tanıklık etmiş her mekânda; hayatımızdan düşen en son ismin kapımızı çaldığı zamanın yıldönümünde; bize ilk gülümsediği, kalbini bize ilk açtığı, kendisine yöneldiğimiz, birlikte yola koyulduğumuz günün tekrarında gardırobumuzdan eski yüzleri çıkarıyor, onları giyiniyoruz. Bir sanrı olduğunu fark etmeden...

Bize sırtını dönüp gideni hatırlatan şeyler; sevdiği şarkı, vazgeçemediği renk, şimdilerde yaşadığı kent, içinde kaybolduğumuz bir ormana dönüşüyor. Bu ormanda kayboluyor, her bir şeyin bizi ona götürdüğünün hazzı içinde patikadan patikaya geçiyoruz. 'İ' ile başlayan bir kentte mi yaşıyor, 'İ'yi tamamlayan diğer harfleri hemen arka arkaya diziyoruz. Ona en çok mor mu yakışıyordu; giysi dolabımız, bize 'mor'ca bakmaya başlıyor, hüzünlü mor bir kelebeğe dönüşüyoruz. Oturduğumuz yerde sevdiği şarkı çalınca, çarpılmış bir beden gibi kaskatı kesiliyoruz.

Bütün garsonlara aynı siparişi veriyoruz: Bir İskender lütfen... Dilencilerin yüzlerini yoklamadan karşılık veriyor, yorgun ağızlardan dökülen kırık dökük dualarla kendimizi daha iyi hissediyoruz. Çünkü o öyle yapardı; dilencileri geçemezdi.

Fark ederek yaşamak yetisini yitirmiş bir hâlde, çekip giden sevgiliye dönüşüyoruz. Üzerimize renkleri düşüyor, bakışlarımıza gözlerinin karalığı bulanıyor, yüzümüz gözlerinden eksilmeyen hüzünle derinleşiyor. Hatırasına ihanet olur korkusu kararlarımıza yön veriyor, hayatı onca yorumluyoruz. Sesimizi kısarak, çoğu zaman boğarak, böylelikle bizde sesinin yükselmesini sağlıyoruz. Biz bütünüyle 'o' olunca, 'biz' kalmıyoruz ve 'biz' olmayınca, 'bugün'den düşüyoruz.

Bir zamanlar sev(il)en ve bir sebeple terked(il)en, sevdiğiyle geçirdiği zamana dönüştüğünden 'bugün'ü yaşayamıyor. İnsanlar onu 'bugün'de göremediği için, kısa bir süre sonra kendisini unutuyorlar. Unut(a)mayan unutulduğundan, ismi 'yarın'a kazınamıyor. Dolayısıyla, 'yarın'da hayatsız kalıyor.

Bir çölü geçmek gibi

Kopan kara kışın uğultusu bize yeni yılın kapılarını aralarken, geçen koca yılın seslerini de bastırır. Karın, insanın yüzüne taş gibi çarpan rüzgârın, aralıksız yağan yağmurun içinden geçip kendine yol bulur. Katı bir gerçek olarak insanı kuşatan bugün, yani kış; sonuna gelinen yılın, geçmiş zamanın üzerini örter. Yanan sobaların yakınlığında ve ısınan evlerin köşelerinde, geçmiş zaman hatıraları, dışarıda iktidarını sağlama almış soğuklarla donar, sonra tuz-buz olur.

Kış, hülyalar yaşatan üç alımlı mevsimin ortalığa saldığı melankoli içinde insanı yakalar. Her şeye kendi rengini vermekte ısrarlı ve sonunda bunu başaran bu mevsim, insanın geçmişten kopmak üzere olduğu, geçmiş zamanın sesleriyle değil hatıralarıyla avunduğu bir aralıkta çıkagelir; kara, beyaz ve soğuk yüzüyle her şeye dokunur. Eşya ve insanda birikmiş geçmiş zaman, bu dokunuşla renk değiştirir; her şey, kış ile birlikte yüzünü yeni yıla çevirir.

Tarih dediğimiz geçmişin; doğurup büyüten, sonra da büyüttüklerinin ölümüne mani olacak kuvveti kendinde bulamayan

toprağın üzeri, yeni bir toprak tabakasıyla örtülür. Bu yeni toprak; geçmişin hükümsüzlüğünü dillendirdiği gibi, taze doğumların da habercisi olur.

Bir gebelik süreci başlar. Her bir yağmur ve arada bir düşen ama eriyişi uzun süren kar, toprağı yeni bir doğuma hazırlar. Geçen her gün eskinin üzerini örterken, yeninin üzerindeki tabakayı da yumuşatır. Derinliklerde bir tohum çatlar, önceden yumuşamış toprak narin filizlere yol verir. Bir bahar günü, rengârenk çiçekler dallarda yerini alır. İnsan, yeni ve taze olan bugünü şakır.

Biz, bir sevdanın eteğinden inci mercan toplayanlar! Tutulduğumuz gözlerin dokunuşlarından mahrum kaldığımız ara bir mevsimde, 'unutmuyoruz!' diyoruz. Kalbimizin kıyı bucağına kendinden manzaralar asıp giden sevgilinin ardından; içimizde bir geçmiş zaman fetişizminin kurulduğunu, sevgiliye dönüşerek bugünden düştüğümüzü, dolayısıyla bugünsüzlükte kurduğumuz yarınsızlıktan korktuğumuzu söylüyoruz.

Galiba yanılıyoruz! Çünkü kendi hâlimize bırakılmıyoruz. Kalbimizi bir sevda mezarına dönüştürenin sonrasında, zamanı durdurmamıza ve geleceğe kapanmamıza müsaade edilmiyor. Önceki mevsimin üzerine bir örtü gibi inen kara kıştan sonra nasıl yeni bir mevsime geçiliyorsa, kalbimizde de aynı şey yaşanıyor. Kıştan sonra kapılarımız yeni bir bahara açılıyor.

Kalbimiz bugüne kadar kaç bahar, kaç mevsim yaşadı böyle? Ne çok ses çınladı gönlümüzde? Kaç yolculuktan yorgun ve eksilmiş olarak döndük? Toprağımızdan başını çıkarıp gülümseyen, sonra büyüttükleriyle ağızlarımızı tatlandıran dalların sayısını biliyor muyuz? Kaç kez, bir bahardan kalmış eksilmişlikle kıştan geçip yine bir baharla tamamlandık?

Üzerine geçirilen yeşilliklerle içimizde sallanan, kalbimize tatlı yemişlerinden yediren günlerin hatırasına yapışmış hâlde, 'unutmuyoruz!' diyoruz.

Hayır, unut(ul)uyoruz!

Bir kış geçiyor üzerimizden. Her gün biraz daha uzaklaşan geçmişin flu görüntüsü, bizi kara kıştan koruyamıyor. Rüzgâr yüzümüzde patlıyor, yağmur içimize düşüyor, kar üzerimizi örtüyor. Giden gittiği için ve gelecek olana da kapandığımızdan, içine düştüğümüz kimsesizlikte üşüyoruz. Ölüm yakınlarımıza kadar sokuluyor. 'Ölüm mü, yoksa hayat mı?' sorusunu, sonunda 'hayat' diyerek cevaplandırıyoruz.

İster istemez kendimizi kışa göre konumlandırıyoruz. Kalbimizi yeniden ısıtmak için, geçmişin sesini kısmaya çalışıyoruz. Çok geçmeden, geçmiş ellerini yakamızdan sıyırıyor, ama yine de bir tarafımız geçmişte kalmıştır.

Biraz eksilmiş olarak, yeni mevsimin kapısına varıyoruz. Hayat bizi tekrar yoklamaya başlıyor. Eksilen yerlerimizi tamamlamaya koyuluyoruz.

Yıkımımız başkasızlıkta, başkasının yıkımı da bizsizlikte... Bunu bildiğimizden, tutunduğumuz her yeni dal ve içinde kaybolduğumuz her göz ile tamamlanmışlığımızı kuruyoruz. Bu yüzden, aşka yakalandığımız her seferinde, yeniden yapılanmış gibi oluyoruz.

Hayat devam eder, aşk da...

Bir şey hep bir şeyin devamı olarak başlar. Başlangıç ve sebep olarak gördüğümüz her şey, bir önceki şeyin küle dönmüş hâlinden doğar veya sonucundan başını çıkarır. Yeni aşk, önceki aşkın küllerinde kuluçkaya yatar. Artık ısıtmayan ateşin çevresinde toplanmış soğukların iyice bellettiği taze bir ateş yakma gerekliliği insana çalı-çırpı toplatır.

Giden gitmiştir. Yakayı bırakmayacak gibi görünen hatıralar, ruhu çekilmiş elin soğukluğuyla insanın içinde dolaşır; üşütür sadece; insanı yeni zamanların yakasına ışıldayan bir rozet gibi takmaya güç yetirmezler. Gidenin geride bıraktığı boşluğu, yeni biri gelip doldurur.

Rüzgâr esmişse ve önüne bir tohum takarak toprakta dinmişse, yeni bir doğum başlamak üzeredir. Uğultulu tepelerin kuytularında toplanmış rüzgârlardan kopmuş bir esintinin ovalardan kaptığı tohum, hayatın içinde birkaç mevsimlik yol yürümüş ağaçlardan geriye kalmışlığının içinde tarihini bugüne taşır.

Neyse... Hikâye, bir rüzgâr parçasının önüne kattığı tohumun herhangi bir toprağa bırakılışıyla başlar. Tohumun toprağa

düşüşü, herhangi bir sebeple, herhangi bir yerde, yine herhangi biriyle karşılaşmaktan doğan aşk gibi bir şeydir.

Esmeye devam eden rüzgârla ya da başka bir sebeple üzeri toprakla örtülmüş tohum karanlıkta kalır. Gözleri körelir; kendisini saran topraktan başka ne bir şeyi görür, ne de hisseder. Mevsim geçer üzerinden; yağmur yağar, kar düşer toprağına. Kar ve yağmur, göğün selamını tohuma ulaştıran elçi olurlar. Bu selamla yumuşayan, daha bir sevimlice tohumu kucaklayan toprak, ıslak dokunuşlarla tohuma dirilişi muştular. Gözleri açılır tohumun, içindeki sevgiden haber görünür. Bir ok gibi toprağı delen filizler dallanır; dallar kollanır; yapraklarla süslenen ağaçlar, iyi haberlerle gülümseyen bir yüz gibi olurlar. Annesinin göğsünü emen çocukların merhameti harekete geçirdiği gibi, kökleriyle toprak yiyen, dallarıyla bunu özsuyuna çeviren ağaçlardan beslenen meyveler de iştah kabartır.

Gölgeliklerinde uyuyup düşler görülen ağaçlar, birkaç mevsim yaşayıp çok çocuk verdikten sonra hayattan çekilirler. Sağlarından sollarından yeni filizler fışkırsa da, bunlara meyve verdirecek gücü kendilerinde bulmazlar. Üzerlerinden geçen mevsimlerin kendilerine kondurduğu yorgunluk sonrasında kurur küllenirler.

Aşk; toprağa düşüp sonra ağaca dönüşen, dallarından meyve dökülüp sevindiren, gölgeliğinde düşler görülen, sonra kuruyup aslına dönen tohumun kaderini yaşar. Sondan baş çıkartır, baş sona varır.

Bir aşktan geriye, sahipsiz bir parçanın yetimliğiyle ortalık yerde kalındığında, çevredeki tozları kaldıracak herhangi bir rüzgâra kapılmaktan kurtulmak zorlaşır. İç bünyede ismi saklı aşkın hatıraları ayakları yere değdirmez, bir zemine basıyor oluşun güvenini hissettirmez. Bir gün ayaklar yerden kesilir ve

nereden estiği kestirilmeyen o rüzgârın önüne düşülür. İnsan o güne kadar yabancısı olduğu yeni bir kapıya bırakılmış olur. Çok geçmeden açılan kapıdan girilen yerde tekrar hayata karışmış, eski yaralarının üzerinden iyileştirici bir el geçmiştir.

Tohum, dirim ve ölüm arasındaki hayatın cilvelerini bir önceki tohumdan kazanır. Aşk da, kendisinde taşıdığı bütün iyi, güzel ve yakıcı durumları, daha önceki aşklardan alıntılar. Sanki her seferinde film başa alınır. Hayat devam eder; aşk da...

Bir şeyler bir şeylerin sonucu olduğu gibi, bir şeylerin başlangıcıdır da... Ağaç, ölmüş bir ağacın tohumundan çıkar; aşk, bitmiş bir aşkın küllerinden doğar. Birçok dirilişe tanıklık eden hayat, dikkatimizi daha büyük bir dirilişe çekerken, bir diğer aşktan yakılan ve kısa bir süre sonra küllenmekten kurtulamayan yeni aşk da, boşluklarımızı dolduracak olanın başka türlü bir aşk olduğunu söyler.

Yaprağın düşüşü

Bahardan edindiği dirilikle eylüle kadar yürüyebilmiş dalların üşütmesine sonbahar diyoruz. Çünkü kış öpücükleri içinde kalkıp giden yeşilliğin ıssızlığında iktidara geçen hastalıklı sarının ölümcül yüzü sinmiştir her şeye. Yüzler, sararmış bir zamandan izler taşımaktadır. Hayat, kirli sarının içinden akmaktadır.

Soğuk algınlığı gibi küçümsenen bir hastalıkla titreyen bünyenin çaptan düşmesine sonbahar diyoruz. Bu mevsimde, eylül hüzünleriyle bakışlar dıştan içe dönmüştür. İçlerde kımıldanan heyecanların, özlemlerin, hayal kırıklarının yara bereleriyle uğraşılırken dış unutulmuştur. Mesela yağmurlar yağmaya başlamıştır. Rüzgâr artık bir meltem dokunuşuyla insanın üzerinden geçmiyordur. Güneş eski güneş değildir ve insan, içinde geçen bir mevsim yaşadığı için dışa yabancılaşmıştır. Eylül ile birlikte hayata karşı tutukluk yapan beden, savunmasız yakalanmıştır dışarıya; yenilmiştir.

Bu yüzden sonbahar biraz yenilgi demektir; zamanın ruhuna hastalıklı bir virüs gibi karışır. Bir ağaç sonbaharda neler yaşıyorsa,

zaman ve insan da aynı şeyi yaşar. Hastalıklı bir beden gibi aksar zaman. İnsan, yeşilliğinden soyunmuş ağacın gri yüzünü takınır; nereye uzandığı bilinmeyen bir yola girmiş gibi tedirginlik duyar ruhunda.

Şimdilerdeki adıma yenilgi diyorum. Çünkü şu an en çok sonbahara benziyorum. Kapalı bir hava var göğümde. Puslu ve bungun havanın kollarıma doladığı ağ kıpırdatmıyor. Bir tutukluk içindeyim. Mide rahatsızlığımın yeniden nüksetmesinin sonuçlarını yaşıyorum. Bende konuklanmış bulunan duygular, çaptan düşmüş bünyemde derin uyku modundalar. Elim bir şeye varmıyor, canım bir şey istemiyor. Oysa ***Ece Temelkuran***'ın, insanı yolculuğa kışkırtan *Kıyı Kitabı*'nı okuyacaktım; *'Büyük kalabalıkla ortak bir yüze evrilmek istemeyenler, şehrin insan hafızalarına dağılmış belirsiz tarihine bile kaydolmaktan ürkenler, elbette ayaklarını ezber ederek, rüzgâra açarak ılık enselerini, bir kesintisiz firarî gibi, kısa yoldan sığınaklarına gidecekler.'* dediği şehir firarîlerine şerh düşürecektim. Ülser-gastrit arası bir arızayla çalışan midem bu sefer sonbaharın azizliğine uğramış. Geceleri uyutmayan sancılar, gündüzleri bir şeyler yedirtmeyen iştahsızlık... Anlayacağınız, hastayım.

Basit bir hastalıkla, ufak tefek iki arızayla çaptan düşen insanın hikâyesi benimkisi; koca bir yanılgının palyaçoya dönüştürdüğü bizlerin... Doymak bilmeyen bir açlığa kurban giden yığınların...

İşin özü şu: Bizimkisi büyük bir yanılgı... Bitimsiz arzuları taşıyacak, onları doyuracak bir bünyemiz yok. Sanıyoruz ki, var. Oysa bizi kendisine kilitleyen bir çabayla dikmeye çalıştığımız kuleleri üzerinde yükseltecek topraktan yoksunuz. Hangi toprak parçamız var ki, bu kuleleri taşısın? Bütün sermayemiz bedenimiz, o da gün gün çürüyor.

Basit bir hastalık, ufak tefek iki arıza insanın üstesinden gelebiliyor. Korunaklardaki yığınağı, bir mide üşütmesiyle anlamsızlaşıyor. Çünkü uyutmayan sancılar ve her şeye karşı duyulan iştahsızlık insanı hayatın yakasından kopartıyor. Hayatın yakasından kopunca insan, hayata dair o güzelim şeyler de onun gerisine düşüyor. Üzerine attığı yorganların altında, hayata karşı hissettiği o sızılı iştahsızlık durumunda, korunaklardaki güç unsurlarına tekme atası geliyor. Ne statü, ne para, ne cicili bicili imaj, hiçbir şey tat vermiyor. Çünkü o iyi değildir.

İnsanı (onu oluşturan her şeyi) sırtlayan bünye çelikten bir şey değil; zamanın dişleriyle kemirilip duruluyor bir kere, her yeni gün ondan bir parça kopartıyor ve yaşanılan mekânın içinde kımıldanıp duran arazlar da ona soluklarını katıyorlar. Bu yüzden, zamanla kopartılan ve mekânla arızalanan bünyeye ölümsüz yolculuklar sığdırmak çabası, insanı sadece palyaço yapıyor.

Biz 'iyi'ysek, dışımız da iyileşiyor. Bizi iyileştiren şeyler yok, iyileştirdiğimiz şeyler var. Kalbî, zihnî ve bedenî arazlar ruhumuzu boğuyorsa, dünya bize sadece cehennemdir.

Biz nasıl iyi oluruz? Kötü cümle kurmaktan, kötü bakmaktan, kötüce dokunmaktan kendimizi nasıl koruyacağız? Bizleri 'kötü'den uzaklaştıran bir kalp sıhhatini, bütün bir varlık ve hayat üzerinde keyfimizce muamelede bulunma hakkımızın ve gücümüzün olmadığını bilme derinliğini nereden edinecek ve bunu nerede muhafaza edeceğiz?

İyiliğimiz, bu sorulara bulunan cevaplarda yatıyor.

Bir de şu var:

'Hayatın dertlerine ilaçlarla deva bulamayız.'

Bizi niçin öldürüyorlar?

Bir nisan günü, dalların ucunda karşımıza çıkan ve geleceğe sarkan diri bir hayatı içimize sindiren yaprakların şimdi yüzlerini yere çevirmeleri, sadece sonbahardan geçtiğimizi hatırlatmıyor. Yeraltının derinliklerine inen ve uzayın uzak noktalarına uzanan uygarlığın, 'barbarlık' dediğimiz 'öldürmek' virüsünden kurtulamadığını da hatırlatıyor. Bugünler bize, 'barbar kim?' sorusunu sorduruyor.

Sonbahar bir kez daha ağaçları hayattan soyuyor; endamlı bir gelinin üstüne başına takıştırdığı süslere benzer yaprakları giyinmiş binbir ağaç süslerinden oluyor. Yakın bir zaman içinde, çıplak gri dalları vuran yağmurlar yağacak, uzak ovalardan kopup gelen soğuk rüzgârlar esecek, yeşilliğinden olan yeryüzünün karalığına beyazlık taşıyan karlar düşecek. Bunlar olacak biliyoruz; yeni bir bahar için beraberlerinde getirecekleri zahmete ayarlanmış hayatlarımızla karşılayacağız onları. Ancak hayata tutunan; yeşil, pembe, sarı, mor, kırmızı düşler gören narin elleri tutundukları yerden vuracak lanetli savaşı asla iyi karşılamayacağız. Hayır, savaş sadece ölüm getirir! Yaşattığı vahşetin çocuğu olan gücün

yüz güldürdüğü görülmemiştir! Kazananları ölüme dönüştüren bir yoldur savaş...

Acı, ölüm, yıkım, vahşet, kan yüklenmiş bombaların düştüğü her yer kalbimizin kapsama alanı içindedir; savaş nerde kopuyorsa biz oralıyız. Çünkü biz insanız, çünkü biz varlığın şarkısına dinleyici olmuş güvercinleriz. Adımız barış bizim...

Kalbimiz bir kez daha ırak yerlerde.

Oralarda, hayatın sokaklarında kendince yürüyüşe çıkmış hemcinslerimizin gözlerinde konuklanıyoruz. Bu sıralar en çok gökyüzüne bakıyorlar; bir karınca sürüsü gibi sırtlarında hayat taşıyan bulutların coğrafyasında yakında görünüverecek ölümün metalik ışıltısı korkutmuş onları.

Birkaç çocuk görüyoruz evlerin önünde. Bir kız çocuğu elindeki bebeğin saçlarını tarıyor. Altı yaşlarında, rengini saçlarından alan kara gözlü bir erkek çocuğu bebeğin saçlarından çekiştiriyor. Kız çocuğu belki kardeşi, belki yan komşusu... Güzel düşler gören gözlerin masumiyetini kalbimize koyup gidiyoruz yanlarından.

Kara yağız bir delikanlıyla karşılaşıyoruz. Dalından taze kesilmiş kırmızı bir gül taşıyor göğsünde. Kalbini korur gibi koruyor onu çarpışlardan. Kalbi gül olmuş, ürkmüş bir ceylanın kalbi gibi atıp duran bir kalbin sahibine götürüyor. Çocuklar, hayatlar doğuracak bir yolculuğun yolcusu bu delikanlının aşkından nefes katıyoruz içimize.

Kalbimize birikenler çok geçmeden bizi yoruyor. Bir banka bırakıyoruz kendimizi. Güneş hâlâ ısıtıyor. Karşımızdaki bankta birkaç ihtiyar adam oturmuş. Birisi elindeki bastonla yere düşmüş yaprakları karıştırıyor. Ne düşünüyor acaba? Bir gün kendisinin de bu yapraklar gibi daldan düşeceğini mi, hayatın yakasından kopacağını mı?

Kalbimizin ırak yerlerde hayatı topladığı sıralarda, bir savaş gemisine sinyal geliyor: *İlk vuruşlar yapılsın!*

Jack, son teknolojiyle donanmış uçağına geçiyor. Hayatın düşmanı lanetli vahşilere bomba yağdırmaya gidiyormuş gibi kendinden emin ve rahat! Uçak, son hızla pistten havalanıyor. Şimdi göğün maviliği içinde uçuyor; yıldızların oynaştığı, kuşların uçtuğu, yağmurların geldiği yerde...

Az sonra hayatın izini sürdüğümüz toprakların üzerine varıyor. Elindeki bebeğin saçlarını tarayan kız çocuğunun, sevgilisine gül kalbini götüren delikanlının, dallarından düşen kızıl yapraklarla oynaşta olan ihtiyarın ülkesine... Eli bir düğmeye gidiyor ve gökten artık yağmur yağmıyor. Ölüm konuyor kalbimizdeki çocuğun, âşık delikanlının ve hüzünlü amcanın gözlerine. Onları vuran ölüm bize de soluğunu taşıyor. Hepimiz ölüyoruz!

Jack, bir düğme dokunuşuyla bıraktığı bombaların aşağılarda yaptığı yıkımın üzerine nescafesinden bir yudum alıyor. Vahşilere hadlerini bildirmiş olmanın gururu okunuyor gözlerinde. Oysa Jack, kararttığı gözlere bir kez olsun bakmamıştı. O gözler Jack'ı hiç görmemişti. Biz Jack'ı tanımıyorduk.

Peki, biz niçin öldürüldük?

Var mı bu sorunun cevabı?

‘Öte’miz kış olmasın!

Bütün bir yaz dışa açılan kapı ve pencerelerin bir bir kapandığı günler geçiriyoruz. Yaz sıcaklarının kuytularında saklandığını düşündüğümüz esintileri evlerimizin içlerine çekmek adına açtığımız kapı ve pencereleri, dışarıda iktidarı ele geçirmek üzere olan soğuklara kapatırken, odalarımızda yavaştan büyütmeye çalıştığımız sıcaklığı korumaya alıyoruz. Anlıyoruz ki, bir şey sadece bir şey için değildir. Yaz günlerinde sıcaklığı defetmekte kullandığımız araçları bu sefer soğuklardan korunmanın hizmetine veriyoruz.

Hafiften üşümeye başlayan bünyelerimizin kuvvetiyle kapı ve pencereleri dışa doğru itmekle, herkesin olan (dışarıda bıraktığımız) bir hayata sırtımızı çeviriyoruz; evlerimizin içlerine yürüyor, kendi hayatlarımıza yöneliyoruz. Soğuklarla birlikte kendimize dönüyor, seçimi kendimizden yana yapıyoruz.

Gözlerimiz artık biraz daha güçlenen lodosun vuruşlarına terk ettiğimiz ağaçlarda değil. Bakışlarımız, bir mevsim boyu kendi hâllerine bıraktığımız odalarımızın suskunlaşan kıvrımlarında geziniyor. Küçücük evlerimizde, üzerimize üzerimize gelen

kamusal alanın daralttığı özel alanımızda kendi hayat ateşimizi tutuşturuyoruz.

Tehlike işte böyle bir şey! Hesapta olmayan bir şey olarak karşımıza çıktığında ilk önce irkiliyor, sonra kendimize dönüyor, 'var olmak' gibi kadim bir saikle güvenliğimizi sağlama alıyoruz. Her kış yaklaştığında, soğuklar yavaştan bizi yoklamaya başladığında, kendimizi tehlikeyle karşı karşıya gelmiş buluyoruz. Kapı ve pencereleri kapatıyor, dışarıda olduğunu düşündüğümüz tehlikeden, evlerimize çekilerek korunmaya çalışıyoruz. Çünkü ev bizimdir, biz olmayan her şeyden soyduğumuz özel alanımızdır, güvenliğimiz oradadır.

Şimdi bir kez daha kış, yanı başımıza kadar sokulmuş bulunuyor. Yaz mevsiminin rehavetinde gevşeyen bünyelerimize soluğunu katan kış soğuklarıyla irkiliyoruz. Evlerimize dönüşümüz bu yüzdendir.

Ancak sokak, dışarıda bıraktığımız kamusal alan bizi kendimizle bırakmıyor. Kapattığımız kapı ve pencerelerin gerisinde sesini yükselten çağrılar bizi 'seçim' yapmaya zorluyor. Filozofların, bilgelerin, peygamberlerin anlamını çözmeye çalıştıkları hayatı yaşayan bizlerden, 'seçim'lerde bulunmamız isteniyor.

Dışarıda kopartılan fırtınalar, meydanlarda atılan adımlar başka seçimlerden de haber veriyor ama bunlarla ilgili değilim, anlamlı kılınmış bir ömre yönelmiş 'seçim'lerden bahsediyorum.

Hayatın kendisi, soru sorduran her bir şeyi, mutlak çözüme yol vermeyen çatışmacı doğası, insanı 'küçük' seçimlere zorluyor. İçine doğmak için özel bir çaba göstermediğimiz bu yerde, kendimizi hep seçim yaparken buluyoruz. Herkesin ve çok şeyin olan bu hayatı yaşarken yaptığımız seçimlerle kendimizi, bize özel evreni kuruyoruz. Sokağa çıkma kararımız, belirlediğimiz

yön ve o yöne doğru attığımız adımlar, yaşayacaklarımızda payı oluyor. Sağa değil de sola yönelmemiz bile, hayatımızın rengini değiştirebiliyor.

Koş Lola, Koş! filminde; tehlikede olan arkadaşının yardım isteği üzerine ona doğru koşan Lola'nın evden çıkışının, girdiği yolların, yollarda karşısına çıkan küçük ayrıntıların sonuca etkisi anlatılıyordu. Film, Lola'nın, küçük farklılıklarla birbirinden ayrılan üç koşusundan oluşuyordu. Apartman merdiveninde karşılaştığı adam, bir köşeyi dönerken çarptığı kadın, babasının bürosunda gördüğü muamele Lola'ya farklı sonuçlar yaşatıyordu. Akıp giden filmin karelerinde, Lola'nın beş saniyelik gecikmesinin nasıl bir fırtına başlattığı görülüyordu. Evet, 'Küçük şey yoktur!'

Biliyorum ki, ben, seçimlerimden oluşuyorum. Seçerek kendimi kuruyorum. Vardığım sonuçlardan, kurduğum cümlelerden, ikili veya çoklu ilişkilerimden, beni ifade eden üsluptan... Seçebildiğim zaman var olabiliyorum. 'Ben'imi gerçekleştirdiğimde varlığımdan bahsediliyor. 'Ben'i kıskaca alan, 'bana' kendilerini dayatan ilişkiler 'ben'i öldürüyor. 'Ben'imin öldürüldüğü yerlerde seçiyor gibi göründüğüm her şey, beni bir nesneye dönüştürüyor sadece.

Ben ve siz, seçimlerimizden başka bir şey değiliz. Altına imzamızı attığımız şey, 'biz' oluyor. Seçtiklerimiz bizi 'güzel' veya 'çirkin', 'iyi' veya 'kötü' ediyor.

'Ben'i oluşturan renklere, 'ben' dediğim seslere, kendimi yüklediğim dile tahammül edemeyen, bunlara buğzeden şey, yer ve isimlere 'evet' demiyorum. Bana, size ve diğerlerine, kendilerini gerçekleştirme imkânı verdiğini düşündüğüm adresi işaretliyorum.

Siz de öyle yapın!
'Siz'i yaşatacak vahayı öne çıkarın!
Önümüz kış! Bari 'öte'miz kış olmasın.

Işığı yanan ev

Yaşadığı yerde hep 'güzel' kalan insanlar, zamanla, isimlerinden çok 'güzellikleriyle' anılırlar. Biyolojinin ötesindeki güzellikleriyle insana ve hayata yöneldiklerindendir ki, arkalarında, gönül ve zihinlerde ışıltılı izler bırakırlar. Bakışlarının, ellerinin, dahası kalplerinin değdiği her bir şey iyileşmeye yüz tutar. Güzeldirler; güzelce yaşar ve güzelce kılarlar.

Güzel görünmek gibi bir dertleri de yoktur; 'görünmeye' çalışmanın profesyonelce bir şey olduğunu düşünüp, bundan fellik fellik kaçarlar. Hayatın oynanacak değil, yaşanacak bir şey olduğuna inanırlar. Başka türlü olmak ellerinde değil; kalplerinde ne yaşanıyorsa, bakışlarından ve ellerinden o dökülür. Ayak bastıkları toprağı, sokaktaki kediyi, yaralı kuşu, topal leyleği, aç köpeği, kalbi kırık yetimi, düşmüş insanı 'kardeşi' görür, acılarını acısı bilir, başkasıyla paylaşmadığı bir huzurun huzur olamayacağını düşünürler. Başkalarına açık kalplerin ve sofraların sahibidirler. Başkasına kapanma içinde oburlaşan bencilliği; insana, kalbe, iyiliğe ve güzelliğe düşman bir şey gibi görürler. Kendilerinden vazgeçtikçe kendileri olurlar.

Ama gelin görün ki, şimdilerde, 'güzel insanlar atlarına binip' gitmişler. Bu güzel insanlar, niçin ve nasıl atlarına binip gittiler? 'Güzel'in diline yabancılaşarak çirkinleşen insanların arasında bir 'yabancı' olunca ve bu, taşınmaz bir hâl alınca mı? Güzel adamı atına bindiren şey, herkesin delirdiği bir yerde hâlâ selim akla sahip olmak durumu mudur? Güzel bir şey niçin yitirilir, insanlar niçin güzel bir şeye dört elle sarılmaz?

Bu sorulara kendimce bulduğum cevap şudur: Güzeli taşımak zordur!

'Güzel' kalmak, o esaslı şey olabilmek için çok şeyden vazgeçmek gerekiyor. Evet, her kazanç, birçok kaybın göze alınmasıyla mümkün oluyor.

Bizleri güzelleştiren değerlerin hayatımızdan düşüşü, bazı kazançlar adına görmezden gelinmiş veya üzerinde çok fazla düşünülmemiş. Atlarına binip giden adamlarla birlikte hayatımızdan çekilen bu değerler, 'geçmiş zaman sesleri' gibi, yine de arada bir kuytularda çınlar. Yüzü 'geçmiş'e dönük 'eski zaman insanları'nın konuşmalarında çınlayan bu kayıplara baktığımızda, kaybettiklerimizin az şey olmadığını fark ettiğimizde, ellerimiz öylece aşağılara düşer.

Nasıl bir kayıptan bahsettiğimizi, anlatabiliyor muyum? Profesör Saffet Solak, bir konuşmasında bir anısını paylaşmıştı. Bir anı, geçmiş zamanın bir ayrıntısı, ne çok şey anlatıyor:

"Tıp fakültesini yeni bitirmiş, pratisyen hekim olarak ilk görev yaptığım yere, Konya'ya bağlı bir beldenin sağlık ocağına gitmiştim. Gençtim, bekârdım. Küçük bir beldeydi gittiğim yer. İlk gece bir eve misafir olmuştum. Tren istasyonunun hemen yanında bir evdi. Akşam yemeğinden sonra çaylarımız gelmiş, sohbetler edilmişti. Üzerimde yol yorgunluğu, geldiğim yeni yerin yabancılığı vardı. Saatler ilerliyor, ağır bir uyku beni içine

çekiyordu. Ev sahibine bir şey de diyemiyordum. Saatler epey ilerlemiş, ancak bir hareket yoktu. Evin büyüğü olan hacıanneye sıkılarak, 'Anneciğim, sizin buralarda kaçta yatılıyor?' dedim. Hacıanne, 'Evladım treni bekliyoruz. Az sonra tren gelecek, onu bekliyoruz.' dedi. Merak ettim, tekrar sordum: 'Trenden sizin bir yakınınız mı inecek?' Hacıannenin cevabı inanılacak gibi değildi: 'Hayır evladım, gelecek olan trende beklediğimiz bir tanıdık yok. Ancak burası uzak bir yer. Trenden buraların yabancısı birileri inebilir. Bu saatte, yakınlarda, ışığı yanan bir ev bulmazsa, sokakta kalır. Buraların yabancısı biri geldiğinde, ışığı yanan bir ev bulsun diye bekliyoruz."

Uzaklarda, karanlığın kuytularında bir yerde, oraların yabancısı birine 'ışığı yanan ev' olmak, ne muhteşem bir inceliktir. Karanlığı, yabancılığı, üşümüşlüğü çözüveren sıcak bir yuva; gidebileceği bir yeri olmayana çalacak bir kapı; yorgun bir bedene serilmiş bir yatak; aç bir mideye hazırlanmış bir sofra olmak ne iyileştiricidir. Yolcuya, yabancıya, düşküne, kimsesize, yetime, kırık kalplere yer açmak; 'hiçbir yer' olan ara bir durakta onlara 'bir yer' olmak; yersiz ve yurtsuz kaldıkları için hiçbir yere gidemeyenlere dönebilecekleri bir 'adres' olmak ne çok makbule geçer. Üşümüş bir kediyi evin içine almak; aç bir köpeğin önüne bir kap yemek bırakmak; yaralı bir kuşun yarasına inceden bir merhem sürmek; hayatın dokunup geçerken acıttığı bir insan kalbinde esastan bir sabır estirmek, hayatı yaşanılır kılan ne diri bir güzelliktir.

Konya ovasında, son trenden inen yabancılar için 'ışığı yanan ev'ler hâlâ duruyor mudur? Yabancılar, yorgun bedenlerini yün yataklarda dinlendirmeye devam ediyorlar mı? Aç bir köpeğin önüne bir kap yemek bırakan kadınlar yaşıyorlar mı? Kuşlara yuva yapan mimarlar sahi şimdi neredeler?

Atlarına binip giden güzel insanlara sahip bir medeniyetin yetimleriyiz. Çekip gidenlerin doldurulmamış boşluklarında savrulup duran yoksullarız. Kalabalıkların ortasında, kocaman bir 'yalnızlık'la hemhâl 'yabancı'lar gibiyiz. Akrabalarımızın, dostlarımızın, dahası insan kardeşlerimizin uzağında yalnız başımıza yaşlanıp ölüyoruz. Psikiyatrist ve şair Kemal Sayar, *Özgürlüğün Başdönmesi* kitabında, düşmüşlüğümüzü anlatan ilginç bir anekdot aktarıyordu: *'Bursa'da yaşayan bir arkadaşıma Bayburtlu hemşehrisi ziyarete gelmiş, evlerinin önündeki sokakta yürürlerken konuk kişi bir camiden selâ verildiğini duymuş ve arkadaşıma kimin öldüğünü sormuş. Arkadaşım bilmediğini söyleyince, Bayburtlu misafir çok şaşırmış. Şaşkınlığı, ev sahibinin tanımadığı bir kişinin cenaze namazına gitmek istememesi karşısında daha da büyümüş.'*

'Öz'den bağımsız soru ve ihtiyaçların kurduğu karmaşada, dörtnala koşan atların sürüklediği bir arabada uçuruma giderken, aklımıza ne kendimiz ne de yitiklerimiz geliyor. Güzel adamlara uzaklığımızda ve gün gün bizi kemiren yoksullukta, çocuksu oyun ve uğraşlarla oyalanıyoruz. Kalbimizi giydirerek onu nefessiz bırakmış, 'can'ımızı soluksuz 'canan'ların arkasında koşturarak yormuşuz. Hayat kalbimize ulaşamıyor, yorgun düşmüş 'can'ımıza bir şey ifade edemiyor.

Neyi kaybettiğimizi hatırlamadan yeniden yola koyulamayız. İsmet Özel, 'Neyi kaybettiğini hatırla!' diyordu. Zira hatırlamamak, kişiyi; kimliğinden, yürüdüğü ve geldiği yeri kuran 'tarih'ten yoksun bırakır. Kişisel tarihin çöktüğü yerde, kişi de kalmaz. Hafıza kaybını yaşayan hasta için dün, bugün, etrafta dönen çok şey, yani hayat anlamsızlaşıyorsa, neyi kaybettiğini hatırlamayan biri için de bu böyledir. 'Tarih'siz kalmışsanız, yani 'dün'ünüz yoksa 'yarın'sız kalmış sayılırsınız. 'Dün'süzlüğün ve 'yarın'sızlığın orta yerindeyseniz, 'bugün' diye bir şeyiniz de yok demektir.

Kara üzüm tanesi gözler

Hafif esmer yüzüyle, beline kadar inen örgülü siyah saçlarıyla masa aralarına karıştığı her seferinde kalbime hikâyesi düşüyor. Kara üzüm tanesi gözleri, kendi hâline bırakılmış insanların parçalanmışlığıyla bakıyor, bölünmüşlükle yüzlerde geziniyor ve vahşi yoksulluğun yakıcılığında kayboluyor. Kendinden emin rahatlığıma batırılan bir çuvaldız oluyor Senihe. Dağılıyorum... Elinde birkaç kâğıt mendille, küçücük firketelere takılmış nazar boncuklarıyla oturduğum yerlerde dolaşan Senihe'nin kalbi sivrileşip kalbime batıyor.

Beş-altı yaşlarında bir kız çocuğu Senihe... Kâğıt mendil satan çocuklardan biri... Ardı sıra gelen sorular şeklinde zihnimde yer ediniyor.

Sattığı birkaç kâğıt mendil yüzündeki ürkekliği uçurur mu, hesapsız gülücükleri kondurur mu oraya? Kentin kıyılarındaki evine kaç yarın taşıyabilir? Eve yorgun çocuk dönüşleriyle, erken vakitte çökmüş anne-babasını umutlandırır mı? Firketelerdeki nazar boncuklarının kondurulduğu hayatlar korunabilecek mi derin siyah nazarlardan? Ufacık avuçlara bırakılan ve çocuksu

ihtiyaçlara gitmeyen paralar, Senihe'nin kalbine daha ağır acılar taşımaz mı?

Senihe, bir kız çocuğu...

Öncesinde ve sonrasında doğ(urul)an çocuklar arasında çabucacık unutulan, çocukluğun o hesapsız vakitlerini fark etmeden hesaplı zamanların hızlı akan seyrine yetişmeye çalışan yakıcı bir yüz... Narin bir beden...

Kuş, gökyüzü, kelebek, balon, uçurtma, sakız, şeker, çikolata, anne, masal, simli elbiseler içinde mavi mavi gülümseyen bebekler gibi büyülü kelimelere ayarlı çocuk bir kalbin; yoksulluk, ilgisizlik, açlık, çalışmak, para, çok kazanmak, utanç, ayıp, dayak gibi vahşi bir gerçeğe mahkum olmanın adıdır Senihe. İnsansızlığın metal gri soğuk yüzü... Hormonlu kibrin kurduğu heykelimsi uygarlığın yüzüne ilişen derin çaresizlik, yakan acziyet, adaletsizlik ve dolayısıyla kanlı sevinç...

Senihe, kendilerinden emin ve kendilerini onaylayan anne-babalardan bir çiftin kızı değildir. En iyisi olduklarını düşünen, doruğa ulaştıklarını varsayan ve bu sebeple kendileri gibi bir varlığı hayata doğurma projesine imza atan kişilerin 'Evladım!' deyip sarıldıkları bir çocuk hiç değil. O başka türlü bir anne ve babaya sahip.

Hayatın boşluklarına, acılarına, kötü el atışlarına karşı korunaklı zırhlar edinen anne-babalar, steril mekânlarının güveni içinde, kafalarına uygun, hatasız bir ürün çıkarır gibi çocuk doğururlar. Hayat en çok hangi taraftan saldırıyorsa oraya yığınak yapar, insanın en yumuşak kısmı neresiyse orayı sertleştirirler. 'Hayatı yenme hamlesi' olarak çocuk doğururlar. Hayat, etraflarında yükselttikleri surları aşmaz ve giyindikleri zırhları delip geçmez. Hayattan korunarak mutlu olmayı düşlediklerinden, hissedilen bir şey olan hayatın acı ve coşkularını değil, 'üretilmiş

bir şey olan hayat'ın sentetik dokunuşlarına maruz kalırlar. Mutluymuş gibi, acı çekiyormuş gibi yaparlar. Bu yüzden dinlemeye değer cümle kurmazlar.

Senihe; hayatı anlamak gibi bir derdi olan, hayata temas ede ede ruhları tedirginleşen insanların kızı da değildir. Çünkü yolculuklarında bir sürü kaygı edinen bu insanlar, sonuçta hayattan edindikleri kostümlerin hep bir yerlerinden sarktığını görür, üzerlerine oturmadığı için, çocuklarına aynısından diktirmenin anlamlı olamayacağını düşünürler. Tam manasıyla dilini çözemedikleri ve karşılayamadıkları hayatın dişleri arasına bir bebeyi bırakmaktan korkarlar. Daha iyi insan olma telaşesinde kostümleri yırtılan kaygılılar, bir göz kararması anında çocuk doğursalar da, surları yükseltmek ve steril mekânlar oluşturmak gibi bir çabanın içine girmezler. Hayatın içinden çıkıp gelen rüzgârların sinelerine çarptığı yere doğururlar çocuklarını, yanıbaşlarına... Hayat ne ise gelip çocuklarını da bulur. Acı ve coşkuları hayattan çıktığı için, hayatlarının ifadesi olan dilleri de dinlenilmeye değer cümlelerden oluşur.

Senihe'nin anne ve babası, bütün bunların dışında, kendilerini biyolojilerine bırakmış masum insanlardır. İnsanın o çok fazla karmaşık evreninde dolaşıma çıkan duyuşlar vicdanlarını kıstırsa ve zihinlerini kışkırtsa da, farklı bir yolculuk yaşatmayan şartları hayatlarını oluruna bıraktırır.

Senihe, oluruna bırakılan hayatların kucaklara bıraktığı yakıcı bir sonuçtur. Çok fazla istenen, gelmeden hazırlıkları yapılan bir bebe olmamış; anne ve babası nasıl bir hayata doğmuşsa, o da oraya doğmuş...

Peki ama biz kime kızacağız?

Merhamet, daha çok merhamet!

Amerikalı gazeteci, kuytularda (unutulmuşlukta) kalmış bir Afrika ülkesine yaptığı yolculukta, açlığın ve yoksulluğun nişanesi insanlara şu garip soruyu sorar:

'Siz niye bu kadar aç ve yoksulsunuz?'

Garip bir soru... Öyle değil mi, yani. Dünyayı kontrol merkezine dönüşmüş bir ülkenin gazetecisi, dünyada nelerin olup bittiğini bilmeyecek kadar şaşkın mıdır? Afrika kıtasının böylesi aç ve yoksul olmasının tarihi bilinmez mi? Yoksa Amerikalı dediğimiz insanlar, dünyayı hep böyle 'turistçe' mi algılarlar?

Yine de haksızlık etmeyelim; belki de soruyu besleyen, bir 'inanamazlık' durumu söz konusudur. Dünyanın beslediği Amerika'nın aşırı tüketim ortamından Afrika'ya ve Afrikalıya bakmanın getirdiği bir arıza durumu, böyle bir soru sordurabilir. Tüketerek var olan, 'haz' ile artarak devam eden bir yaşamın tanığı bir gazeteci, aç bir kıtaya inanamamış olabilir; çünkü o, aşırı tüketmenin doğurduğu sorunların ülkesinden gelmektedir.

'Siz niye bu kadar aç ve yoksulsunuz?'

Gazetecinin garip, biraz da naif sorusu Afrikalı tarafından şöyle cevaplanır:

'Siz bu kadar tok ve zengin olduğunuz için...'

Bu türlüsüne, 'tokat gibi cevap' denir. Bu cevap zımnen der ki: Hırsızlar evimizi basıp çoluk çocuğumuzun rızkını aldılar. Hiç kimsenin olmayan dünyanın bize düşen payına da konduklarından, bugün birileri tok ve varlıklı, biz ise aç ve yoksuluz. Sen Amerikalı gazeteci! Avurtlarımızı, bolca etli ve diri yüzünüz çökertiyor. Artan yağlarınız, genişleyen kalçalarınız, elbiselere sığmayan göbekleriniz sayesindedir, bizim ve çocuklarımızın ölümü...

Ülkelerimizin sokaklarında dolaşan yorgun ve bitkin adımlarımız, bizi Afrikalının yanı başına bırakıyor. Afrikalı kardeşimizdir, kardeşimizin cevabı da cevabımız... 'Hak' ve 'adaleti', kendilerine 'vazgeçilmez' kılmayan 'güç'lülere aynı şeyi diyoruz:

Siz bu kadar 'güç'lü olduğunuz için, biz bu kadar bitkin ve yorgunuz.

Ayaklarımıza basa basa yürüdüğünüz için, ayaklarımız çıplak ve yaralı. Kendimizi dikenli yollara vurmamız, bizim de hakkımız olan yolları kapattığınızdandır. Hep gittiğiniz için biz gidemiyoruz.

Bizden daha az çalışıp daha çok aldığınız için biz bu kadar çok yoruluyor ve az alıyoruz.

Siz alabildiğine janjanlı olduğunuz için biz bu kadar silik ve renksiziz.

Tenlerinizin tazeliğinden dolayıdır yüzümüzün kavrukluğu. Ellerinizin yumuşaklığıdır, ellerimizi taşlara vurduran/dikenlere batıran.

Bizi kuytulara, meydanları dolduran bedenleriniz itiyor. Şişine şişine konuştuğunuz için sesimizi duyuramıyoruz. Sessizliğimizden değil, aşağılarda tuttuğunuzdandır mikrofonlarda

olmayışımız. Bizi yersiz ve yurtsuz bırakan, koltukları dolduran cüsselerinizdir.

Köpürtülmüş sevinçlerinizdir bizi sevgisiz bırakan. Salonların iç okşayıcılığının hepsini rezerve ettiğiniz için, biz meydanların soğuklarını ev biliyoruz. İçerilere alınmadığımız için, dışarılara bu kadar aidiz ve bu yüzdendir yüzlerimizin soğuklara yuva olması. Biz dışarıda olduğumuz için siz içeridesiniz.

Merasimleriniz böylesine şatafatlı olduğu için bayramlarımız bu kadar kimsesizdir. Çocuklarınızın düğünü babalarına 'şeref' kazandırdığı için, düğünlerimiz babalarımızı utandırıyor. Babalarınız kendilerini böylesine ortalığa koyduğu için, babalarımız bu kadar geride; sinik, utangaç ve mahcup duruyorlar. Çok insanı hizmetinize koşturduğunuz için, biz başımızın çaresine bakmak durumundayız. Siz bu kadar rengi topladığınız için, biz bir tek rengin içinde kımıldanıp duruyoruz. Yollar size açıldığı için bize kapanmış.

Kalplerinizin ve evlerinizin etrafını yükselttiğiniz için biz böyle sokakta ve korunaksızız. Yıkılmadığınız için yıkılıyor, düşmediğiniz için düşüyor, yaralanmadığınız için yaralanıyoruz. Gidebildiğiniz bu kadar yere sahip olduğunuz için, biz burada hep böyle kalakalıyoruz.

Bizi hüzünlendiren, coşkularınızın sınır tanımazlığıdır. Susuyoruz, çünkü hep siz konuşuyorsunuz. Önüne geçilemeyen oburluğunuz, bizi güçsüz bırakıyor. Umursamazlığınız, hırçınlığımızı büyütüyor. Abartılı renkli fotoğraflarınız, bizi siyah-beyaz karelere hapsediyor. Siz vermeyi unuttukça, biz ısrarla istemeye devam ediyoruz.

Oysa biz, hep birlikte; çocuklarına, komşusuna, sokağına, mahallesine, şehrine, ülkesine, yaşadığı dünyaya sığınak olan

'kutlu er'lerin kalplerine tutunmuştuk. Develer için, hurma ağaçları için, ezilmiş bütün renkler için, boğdurulan kız çocukları için, üzeri çizilen bütün kadınlar için, kalbi kırıklar için, kimsesizler için sığınak olan, ev olan, müjde olan seçilmişlere koşmuştuk. Eteğine uzanmış kedinin uykusunu bölmemek adına eteğinden vazgeçen bir seçilmişin kalbine baka baka büyümüştük.

Peygamber kızı Fatıma'nın çeyizi olmadığı için başkası evlenebilmişti, peygamber aç kaldığı için açlar doyabilmişti. Halife, ganimet kumaştan sadece payını aldığı için başkası giyinebilmişti; gecenin karanlığında sırtında bir çuval dolusu erzak taşıdığı için, babasız çocuklar doyabilmişti. İnsanın dirilişine zemin hazırlamak üzere memleketlerini bırakıp gidenler olduğu için memleketlerine dönebilenler olmuştu.

Kalpleri ve vicdanları diri insanlar 'verme'yi çoğalttıkları için, gün gelmiş 'alan'lar kalmamıştı. Çünkü yalnız başlarına değil, hep birlikte yola çıkmaya yazılmışlardı. Aynı açık yollarda yürümeye, kapanmış yolları da hep birlikte açmaya söz vermişlerdi. Aç bir komşunun varlığında hiçbiri kendini tok hissetmemişti. 'Güç'lü değil, 'hak'lı olmayı tercih etmişlerdi.

Şimdi, evet şimdi, kimimiz şen kahkahalar atarken, kimimiz de yoksulluğun kara mı kara açlığına teslim olmuş. 'Beyaz' ve 'siyah' kadar, birbirlerine uzak ve karşıt sınıflara ayrılmış durumdayız. 'Beyaz'ların örselenmemişliği ve her şartta bir yolunu bulup düze çıkmaları, 'siyah'ları biraz daha incitip yollarını biraz daha kapatıyor.

Farkında değil misiniz, hepimiz boğuluyoruz. Korunakları ve örselenmemişlikleri 'beyaz'lara kefen olurken; diğerleri, yoksulluğun karalığında ve örselenmişliğin acısında kara bir uykuya düşüyor.

Çağrı hepimizedir!

Kalbini ve vicdanını örten, seni boğan 'in'lerden çık; adım at sokağa, hayata... Gözlere, gözlere bak! Bak derinliğince... Aç kalbini insan kardeşine, yol et kendini başkasına, ev ol kalbi kırıklara... Merhamet, daha çok merhamet!

Unutma!

Unutma ki merhamet, sebeplerle görünür olan Rahman'ın isteğidir. Gören göz, veren el, doyuran her kapı, Rahman'ı işaret eder. Merhametin yoksa, iyileştirici bir rüzgâr gibi düşmüşlerin yüzünde esmiyorsan, Rahman'dan habersizsin. Yüzün Rahman'ı hatırlatmıyorsa, sen de yoksun!

Büyüklerin kalbine cemre ne zaman düşecek?

Çok şey dışımızda olup bitiyor. Oluşumunda sözümüzün geçmediği, gücümüzün yetmediği çok şey… Bizden habersiz... Bizi ve ilgili olduğumuz birkaç insanı içinde yoğuran evimize yoğunlaşırken, evimizle birlikte milyarlarca evi içine alan büyük evrende neredeyse sayısız işlem yürütülmektedir. Sadece isimlerini bildiğimiz gezegenlerde kim bilir neler oluyor. Mevsimleri arka arkaya dizen o şaşırmayan düzen... Bize bırakılsa hiçbirini gerçekleştiremeyeceğimiz ama onlarsız da edemediğimiz milyarlarca oluşum...

Evet, dışımızda koca bir evren var. Habersiz olduğumuz, üzerinde düşünmediğimiz için neredeyse önemsemediğimiz olmazsa olmaz bir hayat atölyesi... Kendi üzerimize kapandığımızdan, dört tarafımızda sıralanmış ilişki ağında kendimizi yitirdiğimizden, dışımızda olup biten ve sonuçta yaşamamızı imkânlı kılan bu hayat atölyesindeki sesleri duyamıyoruz. Sanıyoruz ki, biz her şeyiz; her şey, bizden ve yaşadıklarımızdan ibarettir. Hayatı ve varlığı böylesine daralttığımız içindir ki, çoğu zaman kendimizi

hapishaneye tıkılmış hissediyor, boğulmak üzere olduğumuzu düşünüyoruz. Hiç şüphesiz bu bir yanılgı; çok az şeyle kurduğumuz hayatımız; muhteşem bir zenginliğin, hareketin, renkliliğin ortasında yaşanan bir yoksunluk ve durgunluktur, dahası renksizliliktir. Hadi itiraf edelim; biz kendimize yazık ediyoruz.

Çok şükür ki, kendi hâlimize bırakılmıyoruz. Varlığa içkin muhteşem akış sürdürülüyor.

Birbirinin üzerine yığılan günlerin, adına 'şubat' denen mevsime demir attığı vakitlerdi. Hayat, kışın içinden geçiyordu. Dokunduğumuz her şey soğuk elbiseleri içindeydi. Hava desen, zemheriydi. Nefes alıp verdiğimiz, dışına çıkılması imkânsız bir şeydi hava, ona mahkûmduk. O ise, canımızı yakıyordu. Kendimizi içlerine attığımız evlerimizde yanan sobalarla ısıttığımız çok az bir havayla yetiniyorduk. Mecburiyetten sokağa çıktığımızda, yanımıza aldığımız az bir sıcak havayı, giydiğimiz kışlık elbiseler içinde korumaya alıyorduk. Evcilleştirdiğimiz bu havayla soluklanırken, yabanıl bir yüz olan kışı suratına geçirmiş havalar da yüzümüze çarpıyor, göğsümüzü dövüyordu. Bir muharebe içindeydik; havalar bize saldırıyor, biz ise savunmadaydık. Nihayet bir gün, varlığın diline katılmış şey, cemre havaya bir yerinden dokundu. Cemre havaya düştü; yüzünde bir çocuk öpücüğü oldu havanın. Hava kıştan soyundu; yüzündeki soğuklar bir bir düştü. Barışa ikna edilmiş saldırganın mazluma uzanan eli gibi, havalar biraz daha katlanılır oldu.

Ve sular... Üzerinden esen hırçın rüzgârlardan kendisine dökülmüş soğuklarla buza tutulmuştu. Yaz sıcaklarında kendimizi kollarına bıraktığımız, koynunda tatlı düşler gördüğümüz sular değildi artık. Kıyılarımıza sokulan denizleriyle, denizlerinde büyüttüğü dalgalarıyla hırçın yüzünü gösteriyordu. Uzaklara giden

gemilerimize dört koldan saldırıyor, çoğu zaman korkutuyor ve bazen de yolculuklarımızı yarıda kesiyordu. Sular yine maviydi ama uzun zamandır güneş ışınlarından yoksun yüzünde tebessümler oluşmuyordu. Bu, korkutuyordu bizi. Çok geçmeden sular da cemreyle tanıştı. Cemre, beyaz bir martı gibi kondu sulara. Sular, başı bir anne eliyle okşanmış kızgın bir çocuğun sükûnetine kavuştu. Işığa kapanmış siyah bulutlar gökten çekildi. Güneş kendine açılan yollardan sulara kadar yürüdü, bir öpücük kondurdu ona, öptüğü yerlerde ışık oyunları oluştu.

Toprak da, hava ve sudan farklı değildi; zemin olduğu önceki hayatların ölümüyle kara bir yas elbisesi giyinmişti. Çıldırmış soğuk rüzgârlar toprağın yüzünde patlıyor, üzerindeki yas elbisesini şişirip duruyordu. Kar yağıyordu toprağa; yüzlerini gökyüzüne dikmiş, bir yerlerden yeni hayatlar dileyen gözeneklerini kapatıyordu. Toprak sanki ölmüştü; kurumuş dudakları, üzerinden geçen sel sularıyla örtülüyordu. Ama topraktan gelen insanlar, bu muhteşem varlıktan umudunu kesmemişti. Ölüm bir son değildi, yeni bir diriliş için kendisinden geçilen bir kapıydı. Sonunda havaya ve suya olan toprağa da oldu, cemre ona da düştü. Zemheri yoktu artık, lodos yerini imbata bırakmıştı. Toprağı örten siyah yas elbisesinin aralıklarından rengârenk elbiseler görünüyordu. Bahar yakındı, nisan kapıya dayanmıştı ve durduğumuz yerlere uzaktan bakan dağların kuytularında papatyalar başlarını çıkarıyordu.

Biz kendimize kapanmışken, birkaç şeyle sınırlı hayatımızı zindana dönüştürüp hayatı hayatımızdan ibaret görürken cemreler düştü. Oluşumunda sözümüzün geçmediği, bize bırakılsa hiçbirini gerçekleştiremeyeceğimiz, ama onlarsız da edemediğimiz çok hadise yaşandı. Yaşamımızı imkânlı kılan hayat atölyesine bahar geldi. Katı olan şeyler buharlaştı. Hayat yumuşadı.

Hava, su ve toprak, çocuklara bir oyun parkı olan bahara ebelik yaptılar.

Şimdi bu parktan, orada oynaşan yeryüzü çocuklarından bir soru geliyor:

Hayata müdahale eden, yeryüzü çocuklarının geleceğini kuran büyüklerin kalbine cemre ne zaman düşecek?

Tatilden dönme vakti

Bu kadar çalışmak zorunda mıyız? Böylesi yoğun ve bitim saati olmayan bir çalışmayı gerektiren ihtiyaçlarımız mı var? Doymak bilmeyen bir varlık mıyız?

Yığınla 'olmazsa olmaz'ın karşılanması adına mecbur kalınan 'çalışma'nın yorduğu insandan bir itiraz yükselmiş bulunuyor. 'Çalışmak yorar!' başlığı altında insanın 'tembellik hakkı'na vurgu yapan bu itiraz, üzerinde düşünülmeyi hak ediyor.

Çalışmak, artık insanların doymak, giyinmek ve barınmak üzere giriştikleri bir eylem değil. Özde aynı ihtiyaçların başlattığı bir şey olmaya devam etmekle birlikte, çalışmak, şimdilerde çok daha katmanlı bir durumdur. Çünkü ihtiyaçlarımız, ilk insanlarınkinin çok ötesindedir; hem dikey hem de yatay olarak artan ihtiyaçların öznesi veya nesnesi varlıklarız. Bizim mi ihtiyaçlarımız var, yoksa ihtiyaçlarımızın mı insanıyız, bunu kestiremiyoruz. İhtiyaçlarımızın peşine saldığımız zamanın dışında neredeyse başka bir zamanımız yok. Gece gündüz, sabah akşam ihtiyaçların iteklemesiyle sağa sola savruluyoruz. Derinleşip genişleyen ihtiyaç ağı dışında, 'insanın ilgisini bekleyen, insanla birlikte anlamlarına

kavuşacak başka durumlar var mı; insan kendisine dair başka ne yapabilir?' gibi bir soru, artık sorulmuyor. Sorulmuyor çünkü, zihin de ihtiyaçların emrinde.

Evin ahalisini doyuracak bir gıda, bir ev, bir araba yetmiyor. Bir dolap dolusu elbise de... Bunların hepsi var ama yine yoksul ve açız. Evlere sığmayan eşyaların, dolaplardan dökülen elbiselerin, yolları dolduran binbir vasıtanın, bulvarlarda sıralanan yığınla mağazanın arasında ne yapacağını bilmeyen biz aç ve sefil varlıklara hiçbir şey yetmiyor. Her gün, doyumsuzluğumuzun yeni bir ihtiyacı çıkıyor. Durmadan sahip oluyoruz; evlere, arabalara, eşyalara, insanlara... Sahip oldukça kaybetmekten korkuyoruz. Korktukça 'güven'siz kalıyoruz. Güvensizlikte, düşmanlarımız ve rakiplerimiz çoğalıyor. Sahip olduklarımızın, bir gün başkası tarafından elimizden alınacağını düşünüyor ve bunları nasıl koruyacağımız konusunda başımıza dertler açıyoruz. Elimizde olanları koruyacak silahlar ediniyor, büyük bir gerginlik içinde düşman bekliyoruz. Gözümüze çarpan, yanı başımızdan geçen her silueti düşman sanıyor, ani bir refleksle tetiğe basıyoruz. Hayatın orta yerinde bir kurşun askere dönüşüp, etrafımıza çizgiler çekiyor, başkasını kendimizden uzak tutuyoruz. Bu sınır çizgilerini belirginleştirdikçe yalnızlaşıyoruz; başkasına gitmiyor, başkası da bize gelmiyor. Sınırlarımızın içinde yalnız, yapayalnız kalıyoruz. Sınırlarımızın dışında ise, düşmanlarımız, ülkemizin düşmanları çoğalıyor; dünya, yalnız insanların yalnız ülkeleriyle doluyor.

Paylaşmayan, paylaşılacak olanın bir gün çalınabileceği korsuyla güvenmeyen, güvensiz olduğu için de hep şüphede kalan hastalıklı bir modern zaman insanından bahsediyoruz. Aklınızdan çıkarmayın; modern zaman toplumlarında, 'değeri' artan meslek gruplarının başında psikiyatrinin geliyor olması tesadüfî değildir. Modern psikiyatri hemen her bireyi bir hastalık grubuna

dâhil ediyorsa, bu boşuna değildir. Masumiyetini yitirmiş çalışma mitinin dizi dibinde yorgun düşmüş modern bireyin problemi bir değil, yığınladır.

Hayata ve varlığa eklensin diye insanın yaratılışına konulmuş 'çalışma meyli' (haydi, 'çalışma zorunluluğu' diyelim) masumdur ve hayatın çatışmalı evrenine rağmen böyle kalabilirdi. Ancak ne yazık ki, öyle olmadı; insan, varlığı ve hayatı 'kutsal'dan bağımsız okuyan algının sarıldığı/şişirdiği/azdırdığı 'çalışma' ile yorgun düşüp hasta oldu. Hastalıklı bir şekilde yaşanan dünya ise, savaş alanına dönüştü. Kendi topraklarının rezervleriyle yetinmeyen politikacılar, başka ülkelere göz dikip oraları kan gölüne çevirdi.

'Çalışmak yorar!' deyip insanı pasifizme çağıran, insanın bir 'tembellik hakkı'nın olduğunu söyleyen eleştirel bakış, temelli bir çözüm sunmadığı için sadre şifa şeyler de söylemiş olmuyor. İlerlemeciliğe, her şeye rağmen üretim-tüketim çarkına iman etmiş modern algı ise, psikiyatrik bir nesne hâline getirdiği insana sadece 'tatil' önerebiliyor. 'Yorulduysan, tatile çık!' diyor, ama tatile çıkardığı insanları gittikleri yerde de rahat bırakmıyor. Oralarda nasıl yaşayacakları konusunda dayatmalarda bulunuyor. Tur programları, gidilecek yerler, tatilde geçirilen zamanın içeriği, tatili paraya dönüştüren paragöz babaları ele veriyor. Modern algının direktif ve beğenileriyle gidilecek yer belirleyip bavullarını hazırlayanlar da, aslında 'tatilde' olamıyorlar. Gittikleri yere kendilerini, kontrol altında tutulan kendilerini götürdüklerinden, sabah akşam 'kontrolde' yaşıyorlar ve böyle olduğu için tatillerden iki kat artmış bir yorgunlukla dönülüyor.

Modern birey, endüstriyel toplumun ürettiği, aslında kendisinin olmayan ihtiyaçların karşılanmasına ayırdığı emek ve zamandan sonra sahici benini ve ihtiyaçlarını kuracak bir iç görüş edinemediğinden, 'düşüncede tatil'e çıkıyor; düşünmeden

çalışıyor, düşünmeden tüketiyor. İnsanın doğasını kışkırtanlar, insana, çalışması ve tüketmesi gerektiğini iyice belletmişler. 'Düşüncede tatil'e girildiği içindir de, ne çalışma ne de tatil mevsimi iyileştirici olabiliyor.

Evet, 'çalışmak yorar!' Ancak bizi, akıp giden hayata seyirci kılan; varlığı, anahtarı açılmadığı için içindeki gizleri bilinmeyen bir sandığa mahkûm eden tembelliği kabullenen bir hayata doğmuyoruz. Hayatın ve varlığın iç içe oluşundan doğan güçlü dil, bizi kendimizle ve büyük manamızla buluşturan bir 'çalışma'yı salık veriyor. İnsanı ve hayatı açıp güzelleştiren böyle bir çalışmanın sahibi olabiliriz. Bizim için olan, onun için olmadığımız bir çalışmayı gerçekleştirebiliriz. Bizi kuşatmayan/boğmayan, kendisinden başka her şeyi dilsizleştirmeyen bir çalışmaya girişebiliriz.

'Düşüncede tatil'e çıkmışlığımızı bitirmediğimiz sürece, sahiden tatile çıkamayız; gittiğimiz kıyıda, yaşadıklarımıza dışardan bakma şansına sahip olamayız.

'Düşüncede tatil'e çıkmış zihni tatilden döndürecek şey nedir?

Düşünceyi yeniden diriltmek!

Raflarda bizi bekleyen, içlerinde yolculuğa çıkanları kimsesiz ve 'şey'siz bırakmayan kitaplara komşu ve akraba olduğumuzda, düşüncemizin tatilden döneceğini ve gelip içimizde bizi kuracağını düşünüyoruz. Biz var olduğumuzda, başkasının geliştirdiği bir çalışmanın kurbanı olmayacak ve tatillerinde tükenilmeyeceğiz.

Tatilden dönme vaktidir! Dönmeliyiz ki, bizi yoran 'çalışma'dan düşüp tatile çıkabilelim.

Suratsız suret çağı

İki saate yakın balkondayım. Uzun bir zamandır zihnimi meşgul eden bir konuyu yazmak istiyorum. Mümkün olmuyor. İlk cümleyi kuramıyorum. Temmuz'un ilk günleri... Evin kuytu köşelerine kadar sokulmuş sıcaklardan balkona kaçıyorum, ama bu sefer bir düğünün çığırtkan gürültüsü rahat bırakmıyor. Terbiye edilmemiş bir sesten dökülen kıytırık şarkılar zihnimi taciz ediyor.

Defteri kapatıyor, adına 'düğün' denen şeye kümelenmiş ne kadar şey varsa, zihnime bunlar hücum ediyor. Hiç şüphesiz, sıradan bir sesin bağırarak söylediği şarkılar, iki insanın evleniyor oluşuna işaret ediyor. Birbirini tamamlayan ama aynı zamanda birbirine karşıt iki insanın, 'bir arada yeni hayatlara vesile olmak' gibi, varoluşsal karşılığı olan niyetlerinin ifadesi düğünlerinde, şamatanın anlamı ne?

İnsanın kalbini iyileştiren, yüzüne en soylu tebessümü yerleştiren bir başka türlü sevinçten yoksunluğun adı bu olsa gerek. Öznelliği yitirmek, kendine haslıktan uzağa düşmek, üretilmiş kıvraklıkların tüketicisi olmak gibi bir şey...

Kalabalık renk vermiyor. Bindiğim vapurda, içinde kaldığım yüzlerce insanın yüzüne bakıyor, mimiklerinin peşi sıra gidiyorum. Üzerlerine geçirdikleri kıyafetlerin kesim biçimlerinden, giysinin sardığı bedenin öz beğenisini arıyorum. Yok, yok! Hiçbir yüz dinlendirici gelmiyor, insana el uzatmıyor. Sanki vitrinlerde yan yana dizilmiş mankenler firar edip vapura doluşmuşlar. Aynı suretten onlarcası duman üfürüyor. Biraz önce, hedefine yönelmiş bir ok gibi suya dalış yapan martının hayata ne kattığı, kimsenin umurunda değil.

Dizlerimin üzerine yaydığım, üç aylık edebiyat-sanat-düşünce dergisi Aries'in 'yüz' sayısına dönüyorum. Emmanuel Levinas'ın yazısını, kaldığım yerden okuyorum: *'Yüzün teni en çıplak, en yoksun kalan şeydir. Yüzde özsel bir yoksulluk vardır; bunun kanıtı söz konusu yoksulluğun poz yaparak, tavır alarak maskelenmeye çalışılmasıdır. Yüz, bizi bir şiddet eylemine davet edermişçesine tehlikeye açıktır, tehdit altındadır.'*

Evet, yüz, insan elinin en az müdahale ettiği yerdir. Her şeyi serbest piyasanın içine çeken kapitalist ve epikürist el, 'yüz'e müdahale etse de, yine de onu topyekûn örtemiyor. Yüz, üzerinde durduğu bedenin ruhunu en çok dillendiren merkez olmaya devam ediyor. Bu, 'poz yaparak' ve 'maskelenerek' yoksulluklarını örten yüzleri inkâr ettiğimiz anlamına gelmiyor. Yazımızın konusu bu zaten... Yoksul yüzler...

Bizi etkilenmeye davet edermişçesine hayata açık duran, devamlı tesir altında kalan yüz, nasıl oluyor da bugün, hayatın renkliliğini taşımıyor. Bu kadar yüz, hangi evrimle, mankenlerin tek tip kansız yüzüne dönüştü?

Levinas'ın 'yoksul yüz' tanımlamasının, eksik olduğunu düşünüyorum. Eğer 'yüz', 'iç'in dışa taşınmasıysa ve taşınan şey

yoksulluksa, bu 'iç'in yoksulluğudur. Çünkü 'yüz' kendini değil, 'iç'i anlatır.

Konu bu değil, bir vakıa olarak var olan 'yoksul yüzler'i merak ediyoruz. Şurayı burayı dolduran yığınların sadece gürültü üretmesinin sebeb-i hikmetini merak ediyoruz.

Leonardo Da Vinci şöyle der: *'Eğer, yüzün değişik parçalarının oranları değişmez bir kurala bağlansaydı, insanların yüzleri o denli biri birine benzerdi ki aralarından birini ayırt etmek imkânsızlaşırdı. Ama böyle davranılmamış ve yüzün beş bölümü alabildiğine çeşitlendirilmiş ve bunların ölçülerine neredeyse evrensel bir kural getiririlken, tek tek durumlarda bu kurala yeterince katı biçimde uyulmamış, böylece de birini ötekinden ayırt etme imkânını verilmiş bize.'*

'Yüz'e eklenen, onu karşılıyor diye kullanılan iki isim daha var: Surat ve suret...

'Surat'ı, insanın doğuştan getirdiği ve Leonardo Da Vinci'nin de 'ötekine benzemez' dediği kendine (kişiye) haslıktır. İnsan, onu ortaya koyan/ele veren bir surata sahip olarak doğar. 'Surat' bir anlamda insandır; şekil, renk ve mimikler suratını, suratı ise kendisini bütünler. 'Suret'e ise, 'suratın, bir kalıp içinde sunumu' diyebiliriz. Suratın verdiği poz, surata geçirilen artı şeyler... Birisi anıldığında, o kişiyle ilgili zihnimize düşen ilk görüntü...

Her *surat*, zaman içinde *suret*ini doğurur; kendine bir elbise (poz-maske) giydirerek başkalaşır. Bugün olduğu gibi... Her ne kadar surat, biyolojik anlamda farklılığını korusa da, kendini sunarken, genel geçer bir maske kullanarak deforme oluyor. Maksat, 'başkası'nın gözlerine beğenilmek, 'dış'ın kabulünü almak... Bugünün hâkim beğenisi de küresel tek renkliliktir. Piyasada tek rengin, bir tek maskenin (yani suretin) iktidarı vardır: Başkası tarafından beğenilmek... Beğenilmek suretiyle, 'başkası' üzerinde

iktidar kurmak... İlginç değil mi? Modern birey hem 'başkası'na muhtaç ve mahkum, hem de muhtaç ve mahkum olduğu 'başkası' üzerinde bir iktidar kurma peşinde... Gelinen yerde, hemen bütün suratlar aynı sureti giymiş bulunuyor.

Evet, kalabalığın renksizleşmesi, aynılaşmış fertlerden oluşması, vitrinlerden sokağa dökülmüş mankenlerin soğuk yüzlerini çağrıştırması, 'tek tip suret iktidarı' sebebiyledir. Her kapının kilidini açacak bir anahtar şeklinde kabul gören 'moda suret'in suratları ele geçirmişliği söz konusu. 'Kişiliksiz' olduğunu düşündüğümüz şekillere 'suratsız!' deriz ki, bu; suratı örten, ama kişilik kazandırmayan tek suret iktidarını işaretler.

Suret; surat gibi, ele avuca gelen, görünen bir şey değildir. O ne burun, ne göz, ne de kaştır. Bir kurmacadır o; üretilmiş bir şey... Hani, 'Her insanın artık bir maskesi var' diyoruz ya... 'Maske' derken neyi kastediyorsak, işte suret o şey. Fotoğrafçıya verdiğimiz şık görüntü gibi bir şey suret; biz de olmayan ama varmış gibi kabullendiğimiz... Her şeyin sanallaştığından bahsediyorsak, Baudrillard 'simulark simulark' deyip duruyorsa, bu, modern bireyin, bir kurmaca olarak dolaşımda olan 'moda suret'in içinde yaşadığındandır.

'Surat'a insanın kendisi demiştik. İnsan ise, yani surat, görülmek ve beğenilmek istiyor. Böyle olunca, serbest piyasada en çok rağbet gören renge asılmayı kaçınılmaz görüyor. Hangi suret alkışlanıyorsa, ondan bir tane edinmeye çalışıyor. Bütün gayretini, edinmeye çalıştığı, edindiği sureti geliştirmeye ve korumaya adıyor ve bu suret de, çoğu zaman para, güç, imaj ve statüyü işaretleyen oluyor. Bu vasıflara sahip çok fazla suret yok, hatta birden fazla değil. Başarılı ve yetkin olanın suretidir iktidarı ele geçiren. Bu tek suretin iktidarı, sonuçta suratları dönüştürüp (her birinin farklılığını rengiyle örterek) aynılaştırıyor.

Dünya; illâki ‘başarı’ diyen, ‘bir numara olma’ rüyalarını gören, önüne çıkan her şeyi kutsadığı maksada kurban eden tipleri doğurtan bir toprak parçasına dönüştü. Salt aklı üst başlık edinen başat kültür de, bu ‘toprağı’ sulayıp duruyor.

Dinlerin ortak çağrısı olan ‘Kendini tanı!’ uyarısı, ne zamandan beri, ‘Kendini yücelt!’e dönüşmüş?

Bu sorunun cevabını arayan çoğu insan, Nergis’in nehirdeki görüntüsüne âşık olmasına ve ondan sonraki ‘benseviciliği’ne gönderme yapıyor. Nergis anlatısı, benseviciliğin başlangıcı olabilir mi? Kanaatimizce hayır; başlangıç değil, belki işaret olarak okunabilir. Tek suretin iktidarı, yani ‘suratsız suret çağı’, insanın ‘kendini tanı!’ uyarısına yabancılaşmasıyla başlar. Burada en merkezi nokta, insanın ‘ben’ dediği şeydir; Bediüzzaman’ın ‘otuzuncu söz’de derinliğince anlamlandırdığı ‘ene bahsi’ yani... İnsan kendini tanımayı/kurcalamayı bırakıp ‘ben’ini sevince, ‘ben’ diye hissettiği şeye yaslanıp yola koyulunca, yol boyunca karşılaştığı her şeye ‘efendilik’ tasladı. ‘Her şeye müdahalede bulunma hakkı’ olarak efendiliği, bir suret olarak benimsedi.

Modern bireyin ‘bir numara’ olma düşü, ‘başkası’nın omzuna basarak gerçekleştirdiği ‘başarı’, bir vehim olan bu ‘efendilik’ten besleniyor. Çünkü ‘ben’ine yüklediği anlamla (efendilikle) hayata yöneldiğinden beri, kendi suretini de dikiyor. Bir şey daha yapıyor: suratından suretine giderken, ‘siret’ini ortaya koyuyor; içini, hâlini, tavrını, gidişini, ahlâkını... Sireti ise, suratsız suret çağının ahlâkını belirliyor: Vur, çal, öldür ama başarısız olma!

Şimdi bu, ahlâk mı?

Edebiyat acı verir, iyi de eder

Farkında olmadığımız çok şey oluyor. Daha doğrusu, bir şekilde fark ettiğimiz ama ne olduğunu bilmediğimiz çok şeyin içindeyiz. Yoksa hayat, fark ettiğimizden daha fazla, ayırımında olmadığımız şeylerin toplamı mıdır? Galiba öyle... Sperm denen şey yumurta hücresinin koynuna girdiğinde; metafiziğin, felsefenin, bilumum disiplinlerin üzerinde konuştuğu bir şey oluş(turul)maya başlıyor. İnsan denen varlık, hayatta, yani dirilikte ölüme yürüyor. Ölüme yürüyüş demek olan hayatın içinde, insan, kendisini ölümle tanıştıran hastalıkla her an karşılaşabilir duruma giriyor. Susan Sontag'ın dediği gibi... 'Her kişi doğduğunda iki ülkenin vatandaşı olur: Sağlık ülkesinin ve hastalık ülkesinin; her ne kadar hepimiz iyi nam salmış ülkenin pasaportunu kullanmayı tercih etsek de, eninde sonunda yine hepimiz -en azından bir süre için- diğer ülkenin pasaportunu taşımak zorunda kalırız.'

Nedir hastalık? Hayat, 'hastalıklı' olmanın ötesinde, hastalığın bizatihi kendisi mi? Hayatın ne kadarını kapsar hastalık? İnsanın yeryüzü yolculuğunda beraberinde taşıdığı, çoğunlukla içinde uyuyan ama beklenmedik zamanlarda uyanıp kendisini yoldan eden hastalık nasıl algılanmıştır? İnsanı ele veren 'algı'nın

görünür/hissedilir hâle geldiği edebiyatta, hastalık nasıl konumlanmıştır? Edebiyat-hastalık birlikteliği nasıl bir şeydir? Edebiyatçının hastalığı, hastalığa bakışı nedir?

Gelip içimize oturan en küçük şey üzerinde (herhangi bir şey) yoğunlaşıp, onu konuşma gereğini hissettiğimizde, hayat bir bütün olarak karşımıza dikiliyor, o küçük şeyi konuşmak 'hayatı konuşma'ya dönüşüyor. Çünkü her şeyin her şeyle ilgili olduğu bir şeydir hayat. Küçücük parçaların birbirlerine omuz vererek kurulmasına vesile olduğu; oluşması her şeyin varlığına ama yokluğu tek bir şeyin olmayışına bağlı bir hayatı yaşıyoruz. Hastalığı konuşmak istediğinizde de, kaçınılmaz olarak hayatın hepsini konuşma gereğini hissediyorsunuz.

Hastalık ve edebiyat

Hastalık ki, 'Yaşamın karanlık yüzü, gecesidir.' diyor Sontag. Hastalığı, 'karanlık yüz' olarak görmüyoruz ama 'Ne olacak canım, hastalık dediğiniz ne ki…' de diyemiyoruz.

Susan Sontag, başta söylediğinde haklı; hepimiz hayatın içinde iyi nam salmış sağlık ülkesinin pasaportuyla dolaşmak istiyoruz. Gelin görün ki, öyle olmuyor; 'eninde sonunda -en azından bir süre için- diğer ülkenin (yani hastalık ülkesinin) pasaportunu taşımak zorunda kalıyoruz.' Canı sıkkın biri oluyor, hayata tutunan ellerimiz gevşiyor, bir anlamda hayattan düşüyoruz. İçimizde deli taylar gibi koşuşturan heyecanlar, hastalıkla sinip kalıyor; canlılığını yitirmiş ihtiyara dönüşüp yatağın içine öylece kıvrılıyoruz. Başlayan gün, dalların ucunda patır patır açan tomurcuklar, ruhlarımızın dostları sesler, kızıllaşan yapraklar, insanın içini kışkırtan hayatın tüm yüzleri, bizlere bir şey söylemez hâle geliyor. Galiba Cem Mumcu haklı: Hastalık, 'Hayat içi küçük bir kayıp adası sunar.'

Hastalıkla, 'hayat içi küçük bir kayıp adası'na düşeriz düşmesine de, sanki bize bir şey daha hatırlatılır: Hayatın küçük bir kısmını yitirmiş bulunuyor olabilirsiniz, ama bu, hayatın kulaçlanacak sağlıklı kısmından tümüyle yoksunsunuzdur, anlamına gelmiyor. Hatta bu (yani hastalık), sağlıklı zamanları daha iyi değerlendirmeniz için bir imkândır.

Dememiz o ki, hastalık bütünüyle 'karanlık yüz' değildir. Zor olmasına zordur, ama iyi okunduğunda, hastalıktan; insanın sınırları, hayattaki özneliğinin derecesi öğrenilir. Yani insan hasta olmuşsa, hastalıkla birlikte gücünü yitirmişse, en küçük bir zorluğa dahi katlanamayacak durumdaysa, karşısına acziyeti (yetersizliği) dikilmişse, varlık içindeki iktidar düşünün bir yanılsama olduğu anlaşılır. Küçük bir virüsle yıkılacak durumda olanın, ölümsüz (!) iktidarlara talip olmasının boş bir çaba olduğu fark edilir. Hayatın büyük, insanın ise küçük olduğu; insanın, ancak küçüklüğünü fark etmesiyle iyileşebileceği ve iyi şeyler yapabileceği ortaya çıkar.

Burası, insanın 'iktidar'sızlık hâlidir. Çünkü insan, bedenine söz geçiremediğini, söz geçirmediği için de ona sahip olamayacağını ve sahip olmadığı şey(ler) üzerinde iktidarının da bir yanılsama olduğunu anlamıştır. Bedenine ve hayata söz geçirme durumunun imkânsızlığını fark etmiş insan, kozmosta şekillen(diril)en hayatın kompleksliği karşısında irkilir; hayatın şu veya bu noktasında iktidara talip olmaktan vazgeçer. Büyük bir gerçeklik olarak var olan hayatta, büyüklüğe yakışır bir başka 'şey'in olduğunu derinden hisseder, bu 'şey' karşısında kendini konumlandırır. Diğer insanların, küçük-büyük bütün bir varlığın, 'iktidarsızlık' konusunda eşit olduğunu kabullenir.

Bu şekilde bir görüş ve kabulleniş, yeni bir insan demektir ve bu; kendinde büyük güçler vehmeden, bütün bir varlık üzerinde

istediğini yapabileceğini düşünüp öyle davranan 'tanrı-insan'ın irili-ufaklı iktidar belalarından uzak kalışını imkânlı kılar.

İşte tam burada edebiyatı konuşmak gerekiyor. Yani hastalığın, acının ve acziyetin bir imkân olduğunu, bunun nasıl ve ne şekilde gerçekleştiğini konuşmanın sırası...

Başta şu söylenmeli: Edebiyat(çı), daha çok, 'acı'yı görmüşlükten doğan bir irkilmeyle konuşur. Edebiyat(çın)ın acısı, hayatın 'hastalıklı' oluşundan doğuyor.

Hayatın hastalıklı oluşu nedir?

Şudur:

Hayat, doğasında barındırdığı karşıtlıkla (iyi-kötü, çirkin-güzel, acı-sevinç...), çatışmayı, çatışma ise 'yara'lanmayı getirir. Birileri ayağa kalkarken, birileri de düşer. Bu durum; hayatın bir tarafını aksatır, aksaklık da, 'tam'lığı arayan insana içkırıklığı taşır. İnsanın içi acır, çünkü çok geçmeden, hayatın bu boşluğunu doldurabilecek bir donanımdan yoksun olduğunu görür. Edebiyat burada şunu yapar: 'Hastalıklı' hayat karşısında, insanın yetersiz kalışından sızan 'acı'ya işaret eder. Acıyı fark edip gösterdiği için, insanın kendi üzerinde düşünmesine vesile olur ve düşünce de, insanı sahici bir anlama götürür.

Farkındasınız, değil mi? Edebiyatın 'varoluşsal acı' anlamında hastalıkla ilgisi olduğunu; hayatın eksiklik, yani hastalık barındırdığını, ancak bu hâlin bir imkân olduğunu söylüyoruz.

Edebiyat acı mı çektirir, acının ('hastalıklılık'tan doğan acının) bir imkân mı olduğunu söyler?

Evet, aynen öyle!

Edebiyat 'acı' verir

Cem Mumcu, kendisinin sorduğu, *'Edebiyat, kendini tekmeleyen bir edepsiz at mıdır?'* sorusuna, yine kendisi cevap verir:

'Öyledir çünkü acıya bulaşmıştır, acıya değmiş, acının içine girmiş, kendine acı dolamıştır.'

Kanaatimizce, edebiyatın ayırıcı özelliği; 'hayatı anlamak'tan çok, 'hayatı göstermesi'dir. Edebiyatın, 'hayatı anlamak' gibi peşin bir kaygısı yoktur. Edebiyatçı ilkin, içine doğduğu şeyin nasıl bir şey olduğunu görür; hayatın her yerini patika patika dolaşır, dolaşmak ister. Bir insan olarak türünün burada aldığı renklere bakar, baktıklarının fotoğrafını çeker.

Stendhal, edebiyatın, edebiyatçının sırtında taşınan bir ayna olduğunu söyler. Çünkü edebiyat, edebiyatçının dolaştığı yerlerden hayat toplar. Bu yüzden edebiyatçıya ve edebiyata, hayat antolojisi diyebiliriz. Zira onlar bize, hayattan haber verir. Evet, sadece haber verirler; 'hayat böyle bir şey' demekle yetinir, gösterdikleri şeyin anlamı konusunda bir şey dayatmazlar. Anlamı, edebiyat ve edebiyatçıdan topladığımız verilerden biz çıkartırız. 'Hayat bunlardan oluşuyorsa ve bütün bunlar hayatta oluyorsa, demek ki, bundan şu anlaşılır.' der, anladığımızı bir elbise gibi giyiniriz.

Edebiyatçı, edebiyat ile haber vermeden önce, haberi ilk kendisi fark eder, şoku başta kendisi yaşar. Gördüğü ve duyduğu şeyler kendisinde birikince, birikimlerini içinde taşıyamaz hâle gelince, onları paylaşarak rahatlamak ister. Gördükleriyle yetinmeyip, bunları yorumlamaya da giden edebiyat yok değil, ancak yine de edebiyatın merkezinde hayatın yorumu değil, kendisi vardır. Hayatın yorumu, teoloji ve sosyal bilimlere düşmektedir. Varlığın ve insanın anlamına dair sözleri; din, felsefe, tarih, sosyoloji ve psikoloji söyler.

Edebiyat ve edebiyatçının hayatı görmesi/göstermesinin, acı ve hastalıkla ne ilgisi var?

İlgisi çok. Çok çünkü hastalık bizatihi hayattan, hayatın içinde savrulup duran insandan doğuyor. Edebiyatçı, 'hastalıklılığın' (hayatın hastalıklı oluşunun) bulunduğu noktayı, bir karadelik gibi insanı içine çeken o 'hastalık ülkesi'nin bayrağının dalgalandığı yeri fark eder. Fark eder ve irkilir. (Sahi, edebiyat bir irkilmeden başka nedir ki?) İrkilmekle, derininden çıkıp gelmiş büyüklüğün ve iktidarın rüyasından uyanır. Aslında hayatın; 'iyi'nin ve 'kötü'nün çatıştığı yer olduğunu, burada bize verilen donanımla çok yetersiz kaldığımızı görür. Bu görüş, içini acıtır; kalbine bir ağrı gelip oturur. Çoğunluğun düşü olan büyük kavgaların, bir numara olmanın ve iktidar oyunlarının uğrunda mücadele vermeye değmediğini, bu anlamda verilen/verilecek kavgaların sadece trajediler doğurduğunu anlar, anlar ve parmakları gevşer. Sözü geçen bütün kavgalar, gevşeyen parmaklarının arasından kayıp düşer.

Hüzün, boş kalmış elin kendisidir. Hiçbir şeyin sahibi olunamayışı anladığımızda içimiz acır. Bu öyle bir acıdır ki, Shakespeare'nin, *'Ağrısına katlanan, katlanabilen filozof olmadı.'* dediği diş ağrısından daha katlanılmazdır. Ama edebiyatçı, bu katlanılmazlık içinde boş kalan ellerini, acziyetine yakışır daha küçük ama daha sahici şeylerle doldurur.

Evet edebiyatçı, insanın, kompleks bir yapı olan varlıktaki durumunun trajikliğiyle yüzleşip acı çekmekle, iktidardan (ki iktidar da hastalıktır) kurtulur. Daha beter bir hastalıktan kurtulmanın bedeli olan varoluşsal acısı, edebiyatçıyı iktidarı çözen bir şey yapar; edebiyat ve edebiyatçı, kendiliğinden 'muhalif' olurlar ve bilinir ki, iktidarlar muhalifi sevmez.

Platon'un şairlere yaklaşımını hatırlayın. Başka örnekler de var ama konumuz 'edebiyat ve hastalık' olduğu için, konunun

içinden konuşacağız. Burada edebiyatçı, hem hastalık tanımına, hem de 'hastalık'tan beslenen kurumsal tıpa muhalefet eder.

Muhalif söylemin radikal yazarlarından İvan İllich, *Sağlığın Gaspı'*nda, kurumlaşmış tıp ve bu kurumun üst koltuğunda oturan hekimler için şunu der: *'Sağlık hizmeti standart bir mala, bir ürüne dönüşmüşse; tüm acılar 'hastanelik' olmuş ve evler doğum, hastalık ve ölümün konukluğunu istemez hâle gelmişse, insanların kendi bedenlerini anlayabilecekleri dil bürokratik bir fan-fin-fona dönüşmüşse; hasta rolü dışındaki acı, yas ve iyileşme bir tür sapkınlık olarak etiketlendiriliyorsa, sosyal iatrojenes faaliyette demektir. (...) Yargıç neyin yasal ve kimin suçlu olduğunu belirler. Hekim ise, neyin semptom ve kimin hasta olduğuna karar verir. O, düzeltilecek bazı yanlışlar bulmak için engizisyon memuruna benzer donatılmış ahlakî bir entreprene urdur.'*

Kurumlaşmış tıbbın ve bunun aktörleri doktorların, insanı kuşatan iktidarını derinden hissediyoruz. Bu kuşatılmışlığın, hayatı büyüsüz bıraktığını, ruhumuzu acıttığını en çok edebiyatın içinden bakarken hissediyoruz. Edebiyatçılar ve metinleri, bu kuşatılmışlığa ve iktidara karşı, yaşanabilir adalar gösteriyor. Diyebiliriz ki, bu yüzden, kurumlaşmış tıbbın en çok hoşlanmadığı şey, edebî duyarlılıktır. Bu sebepledir ki, Halit Ziya Uşaklıgil'in *'Bir Ölünün Hatıra Defteri'* isimli romanının doktor kahramanı Vecdi, şiire ve şairlere demediğini bırakmıyor: *'Bir canlıyı zalim dişlerine alarak kemiren bir hastalıktan kurtaracak olan; ne kelebeğin kanatlarına binerek uçan fikirlerdir, ne de geceleri hülyalarını Samanyolu'nda izleyen gözler! Bir neşterin ucuna bağlı olan şifa, bilmem ki bir kafiyenin bir hecesine bağlı olan ahenkte var mıdır? Şairlerin çok sevdikleri veremli kızların nabızlarını, bir saatçi gibi dinleyen hekimler, şiirlerini musiki gibi ahenk ve vezne uydurarak okuyan şairlerin teranesine mi bırakacaklar?'*

Bu eleştiriye ne denir? Aynı romanın şair kahramanı Hüsam, şöyle bir karşılıkla cevap verir: *'Ölmeye hazırlanan bir vücudun nabzını eline alıp da, iyi işleyip işlemediğini anlamak isteyen bir saatçi gibi dinlemek, şifasız bir hastalığın çirkefi ile dolu bir yarayı kesip biçmeyi, elindeki neşteri bir terzi gibi kayıtsızca kullanmaktan başka bir şey olmayan bir mesleğe ne kadar düşman olsam yerindedir.'*

Edebiyat 'iyi' eder?

Edebiyatçının görüp hissettikleriyle 'acı' çektiğini, 'acıları'-nın yazılı hâli olan edebiyatla 'acı'dan haberdar ettirdiği için de 'acı' verdiğini söylerken, '(u)mutsuzluğu çoğalttığını' söylemiyoruz. Çünkü edebiyatçı, Kierkegaard gibi düşünür: *'Umutsuzluk, ölümcül bir hastalıktır; çelişkili işkencedir, 'ben'in hastalığıdır: sonsuza değin ölmek, ölmemekle birlikte ölmek, ölümü ölmektir.'*

Hayır, edebiyatçının işaret ettiği acı, umutsuzluğu işaretlemiyor. Zira acı, 'başka ihtimallerin var olduğu bir duruma, yani hayata işaret eder.' Ki, ancak hayatı derinliğince hissedip yaşayabilenler acı çeker; acı çekiyorsanız, hâlâ yaşıyor sayılırsınız. İktidara sığınıp, böylelikle hayatın etkilemelerinden uzak kalan ve bunun sayesinde acı çekmeyen muktedire 'canlı' diyorsanız, 'edebiyatçının acısı'na da 'umutsuzluk' diyebilirsiniz.

Edebiyatçının 'acı' dolayımında söylediklerini kavradığımızda, onun 'acı'yı nasıl bir imkâna dönüştürdüğünü de görürüz. O, şunu der: 'Asıl bela acısız kalmak, olan acıyı görmemektir.' Feridüddin Attar'ın şu (bed)duasını paylaşır: *'Gıdan muratsızlık olmadıkça gafil gönlün nasıl uyansın? Dert sahibi ol ki derdin sana derman olsun. Ey yol eri, kitabıma şiir gözüyle ya da ululukla bakma. Kitabıma dertle bak da hiç olmazsa bendeki yüz dertten birine inan. İnsana dert lazımdır asıl, iş düşkünlüktedir. Kimin derdi varsa dilerim derman bulmasın. Kim derde düştükten sonra derman ararsa toprağın altına girsin, yaşamasın!'*

'Varoluşsal acı' bir imkândır. Bu 'acı' yaşandığında, ona bir anlam bulunduğunda, artık o can acıtmaz. Çünkü ona itiraz edilmeyip varlığı kabullenildiğinden, acı içselleştirilmiş olunuyor. Anlamı olan bir acı çekildiği için de, anlamsızlığın 'boş'luğuna düşülmüyor. Acı içinde bir acısızlık durumu söz konusu yani. Psikiyatrist ve öykücü Cem Mumcu, buna; *'aşkın, acının, kaybın, ölümün gerçekliğine ve kabulüne giden yol'* diyor.

Çektiği acıya bir anlam vererek onu kabullenmiş biri kadar güçlü olan var mı? Acı çekerken acı duymayanı, hangi acıyla cezalandırıp sindirebilirsiniz ki? Sokrates, iktidara karşı gücünü, acı ve ölüm karşısındaki kabullenişinden almıyor muydu?

Galiba 'acı'dan çekinmenin sebebi, canın kıymetinin bilinmesidir. Nedir canın kıymetini bilmek? İnsan canının kıymetini nasıl bilir? Hepimizin zihnine hemencecik gelen cevabı geçersiz kılan şu değerlendirmeye ne dersiniz?

'Canının kıymetini bilmek; insanın kendi nefsini en rahat edeceği, azami derecede zevk alabileceği bir ortamda bulunmak anlamına gelmiyor.'

Doğru... Çünkü nefsin en rahat edeceği şekilde canın kıymeti bilindiğinde, canın kıymeti için başka canların kıymeti bilinmeyecektir. Bu; bitkilerin, hayvanların, insanların canına kıymaya kadar giden bir süreç demektir. Kartezyen felsefeyi esas alan egemen uygarlık bize bu sürecin, yani yukarıdaki şekilde canın kıymetini bilmekle başlayıp, başka canlıları yok ederek devam eden yolculuğun, sonuçta canımızı da alır hâle geldiğini gösteriyor. Temel soru şu: "Can taşımanın keyfini mi süreceğiz, yoksa can taşımanın sorumluluğunu mu bileceğiz?"

İşte edebiyat, insana sonunda bu soruyu sordurur. Bu soru sorulmuşsa, başka canlar için tehlike azalmış demektir. Başka

canlar huzur içinde ömürlerini dolduruyorsa, daha yaşanılır bir hayatın hazırlanması devam edecek sayılır.

O hâlde son cümle şu olsun:

Edebiyat acı verir ama iyi de eder!

Üçüncü Bölüm

‘MEKÂN’ HÂLİ

‘Binalar niye ağaçlardan yüksek?’

Mevlana İdris’in şiirindeki çocuğun annesine sorusuyla büyük bir hakikate uyandığımı itiraf etmeliyim. Çocuk, *‘Anne! Binalar niye ağaçlardan yüksek?’* diyordu. Şiire sızmış bu çocuk, bana, ‘Kral çıplak!’ diye haykıran çocuk gibi gelmişti. Öldürücü bir korku sayesinde ortalıkta yaşanan yalanın çocuğun bakışıyla çözülüvermesi gibi, şiirdeki çocuğun sorusu da, hayatı boğar hâle gelen ama yine de kabul gören bir mimari perspektifin üzerini çizmişti. Bir şiirde, şiirin tek dizesinde, bir çocuğun sorusunda, ağaçlardan yüksek binalar dayatan modern mimarinin insana ve varlığa yabancılığını, bu yabancılıktaki gururu ve kibri görmüştüm. Sanıyorum bu fark edişle birlikte insan-mekân ilişkisine daha çok eğilmeye başlamıştım.

Bir mekâna doğan insanın kendince bir mekân kuruyor olmasında saklı çok şey olmalıydı. Ev sadece bir barınak, şehir sadece bir yerleşim birimi değildi. Ev ve şehir bağlamında okumalarım arttıkça yolum felsefeye, şiire ve müziğe daha çok düşer olmuştu. Temel bir insanlık durumuyla karşı karşıyaydım. Beni başka disiplinlere götüren bir okumanın içindeydim.

Turgut Cansever ismiyle o sıralar karşılaştım. Dergilere verdiği söyleşilerden, bu dergilerde yayımladığı yazılardan okudum kendisini. Turgut Cansever okumalarımda şiire sızan o çocuğun sorusunun cevabını buldum. Binalar ağaçlardan yüksek yapılıyordu çünkü insanlar kendilerinden ve varlığa içkin ruhtan uzak düşmüşlerdi. Herhangi bir isimden değil, Turgut Cansever'den bahsediyorum. Mustafa Armağan'ın tanımlamasıyla, *'Kendine özel bir düşünme sistematiğini yine kendine özel bir sesle dile getiren Turgut Cansever, Türkiye'nin yetiştirdiği ender düşünür-sanatçılardan birisi'*dir. İnsanın yeryüzüne gönderilişinin hikmeti içinde mimarisini kuran ve kendi mimarisinde insanın ontolojik soru(n)larına karşılık gelen imkânlar sunan büyük bir isimdir.

Büyük isimler, soylu birer dağ gibidir. Binbir zahmetle kendilerine yürüyenlere sırlarını açıyorlar. Bunun için bu dağlara doğru yürümek, eteklerine yanaşıp diz çökmek, alttan yukarılarına doğru bakmak, sonra zirveyi göze alarak tırmanmaya koyulmak gerekiyor. Çetin bir iştir bu! Yorulmak kaçınılmazdır. Oysa bu çağın çocukları hıza tutkunlar. Her şeyin hızlıca olmasını isterler. Hızla koşmak, çok çabuk varmak, hemencecik sahip olmak… Sabır bu çağın ruhundan düşmek üzere. Zamane çocukları için sadece lügatlerde karşılığı olan bir kelimedir sabır.

Bir de bu isimlere gitmek, bunlara kalpleri açmak, beraberinde bir dönüşümü getiriyor. Onlara giden eskisi gibi kalmıyor. Bir milat oluyor bu isimleri tanımak. Yanlarına düştünüz mü, ışıkları altında kalıyorsunuz. Boşluklarınız, eksiklikleriniz sırıtıveriyor hemen. Onlarla dolmaya başlıyorsunuz, kendinizden boşalıp onlara dönüşüyorsunuz. Oysa bu çağ hastalıklı bir 'ben'in istilası altında, daha çok 'ben'e sarılıyor. 'Ben'i şişirmek, bir numara olmak, en büyüğüne oynamak, herkesin omzuna basarak öne çıkmak bu çağın vazgeçilmezi. İnsanlara, 'içinizdeki devi uyandırın!'

diyorlar. Sanki herkesten birer dev olmaları, dev olup küçükleri yutmaları bekleniyor. İnsanlar da, o kadar büyüyünce; güçlü, çok güçlü olunca, üzerlerinde güçlerini deneyecekleri 'küçük' insanlar arıyorlar. Kimsenin kendinden çıkmak gibi bir niyeti taşımıyor. Başkasına gidip ona açılmak, kendinde bir diğerine yer açmak yok, unutuldu bu şeyler.

Aslında şaşılacak bir durum bulunmuyor. Nitelik hiçbir zaman çoğunluğu, yığınları, kalabalıkları kuşatmamıştır. Hemen her zaman, çok az insan yüzünü derinliğe, ince işçiliğe, niteliğe çevirmiştir. Bu sebeple mesela Turgut Cansever isminin çok az insanın yüreğini kıpırdatıyor oluşu anlaşılır bir şeydir. Evet, Cansever, yukarıda anlatılan zorlu dağlardan bir isimdir; aşkın olanın içinden mimariye bakışıyla, mimarisini insanın ontolojisine oturtmasıyla çoğunluğun kıyısına veya üstüne düşmektedir. Onu okumak, sadece farklı bir mimariyle karşılaşmak anlamına gelmiyor, aynı zamanda insanın yeryüzündeki serüveninin hikmetine uyanmak anlamına da geliyor. Bu bilge-mimardan, insanın hangi saikle ev ve şehir kurduğunu, bunu yaparken aslında ne yaptığını ve yaptığının ne anlama geldiğini bir başka biçimde okuyoruz. Hayatın bütününe sarkan insanlık durumuna dikkat çeken bir mimari perspektif içinde, kendimizi ve mekânımızı yeniden kurar buluyoruz.

İkindi çayı, imbat ve biraz dinginlik!

Yaz güneşi mevsimin son vagonunda ısıtıyor. Ağustos bitmek üzere... Eylül o bildik heyecanlarıyla arada bir yokluyor. Kentin merkezî yerinde müdavimlerini ağırlayan Kızlarağası Hanı'ndayız. İmbat, hanın kapılarından girebildiği kadarıyla, kalabalığın hafif dışında duran masamıza kadar sokuluyor. Tarihî mekânda, masa etrafına dizilmiş kürsülere oturmuş birkaç kişi konuşuyoruz.

İkindi çayı, imbat ve sohbet...

Aramızdan birisi (bize yeni katılanı), konuştuğumuz şeyle doğrudan ilgili olmayan bir şey söyleyiverdi birden: 'Bu mekân beni çok sardı, insana karşılık gelen bir ruhu var; güvende hissediyorum kendimi.'

Böylelikle konuşmanın seyri de değişti; mimariden, batı ve doğu karşıtlığına kadar uzandık. Önemli bir gerçeğin altı çizildi orada. Şöyle:

Evet, bu tarihî yapıyı şekillendiren şey Şark ruhudur. Ki bu ruh, bütün bir varlığı, hayatı, insanı, daha çok akla yatan Garp'tan farklı görür. Şark'a göre her bir şey bütünden bir parçadır; birbiriyle ilintili bu parçaların kozmosta karşılıkları, manaları vardır.

İnsan bunlar arasında en önemlisidir. Çünkü kendisi ve bir bütün olarak varlık üzerinde düşünebilen tek varlıktır. İnsanın kendisi ve varlık üzerine düşünmesiyle her şey anlamsızlıktan sıyrılıyor. İşte bu tarihî yapı, böylesi bir karşılığı olan insan (maddî ve manevî olarak) merkeze alınarak yapılmıştır.

Şark mimarisinde, yapının kendisi ön plana çıkmaz; geriden efendisini takip eden hizmetçi gibi dingin bir yüzle insanın üzerine eğilir. Mesela Süleymaniye Camii... Bütün muhteşemliğine rağmen, ilk önce müthiş bir dinginlik taşıyor insan ruhuna, sonrasında kendisini inşa eden ruhu ve mimarı akla getiriyor. Şark'ın varlık tasavvuru böyle bir şeydir; kendini değil, sahibini önceler. Bediüzzaman bu bahis için bir kavram geliştiriyordu: Mana-yı harfi...

Aydınlanma sonrasında yaşananların öne fırlattığı seküler insanın elinden çıkan yapılar ise (gökdelen, apartman vb.), dalavereyle 'efendiliği' efendisinden çalan uyanık hizmetçinin koca bir kibirle şişmesi, sonra 'efendisi'ne tepeden bakmasına benziyor. Biz çok katlı yapılar arasında dolaşırken, eğer bir güvensizlik hissediyorsak, bu modern mimarinin (düşüncenin) yersiz kibrinin aşırı vurgusu yüzündendir. Her bir yapı kibrin bedenleşmesidir desek, yeridir. Yapı adeta bağırıyor; 'ben, ben!' diye ve modern mimari örnekleri, bize mimarlarını hatırlatmıyorlar; o kocaman cüsseleriyle daha çok kendilerini öne çıkarıyorlar. Gölgelerinde kalan her şeyi küçülterek... Biz yine Bediüzzaman'ın bir başka kavramını hatırlayalım: Mana-yı ismi...

İki temel fark var burada: Bir; varlık içindeki konumundan hareketle, 'insanın acziyet gerçeği'ni işaretleyen metafizik tasavvur... İki; 'Allahsız' bir varlık düşüncesi içinde 'insancılık' yapan Hümanizm'in insanı tanrılaştırma projesi...

Metafiziğe kulak kabartmış tasavvurun yedeğinde yaptığımız bir varlık yolculuğunda, muhteşem kozmosta insanın hayata müdahalesinin küçüklüğüne karşılık ihtiyacının (acziyetinin) büyüklüğünü görür, ama yine de ihtimamla ihtiyaçlarının karşılandığını fark eder, çok temel bir hakikate teslim oluruz: ‘İnsan olarak ben bir kulum sadece... Her şey O’ndan! O’na teslim olmakla var olabilirim. Ben yokum, O var! O’nun varlığıyla varım!’ Böyle konuşur, bütün varlığa kardeş nazarıyla bakarız. Çünkü Sahibimiz, her şeyin de sahibidir. ‘O zaman her şey, Sahib’in rızasına göre olmalı’ der, haddimizi aşmayız.

Metafiziği çoktan gündeminden çıkarmış seküler insan ise, kibirden bir heykel edasıyla ‘Ben varım!’ diyor. Zihninin oyunları içinde nefsi şişiyor, bu şişkinlik onu uçuruyor, uçtuğu yerde sanıyor ki, sahiden kendisinden başka her şey küçüktür. Ordan bağırıyor: ‘Var mı benden daha büyük?’ Bu adam, gözü önünde akan hayata taşınmış bütün varlığı sahipleniyor böylelikle. ‘Hepsi benimdir!’ diyor, hesapsızca hükmetmeye kalkıyor. Kendisinden başka hiçbir şeyi var görmediğinden, kendisini var kılmak için her şeyi yok ediyor. Bitkileri, denizleri, toprakları, gökyüzünü... Daha gür bir şekilde, ‘Ben varım!’ demek için, teknolojiyi savaşının emrine veriyor. Savaşlar çıkarıyor, ekolojinin dengesini bozuyor, sosyal adaleti dinamitliyor; öldürerek, yok ederek varlığını gösteriyor.

Evet, ne yazık ki, nefsi şişkin bu ukala tipin iktidarı söz konusu ve bu yüzden dünya kıyamete doğru sürükleniyor. Huzur, bu adamın ikliminde yeşeren bir şey olmayacaktır. Biz ise, huzur istiyoruz; biraz dinginlik!

Şehir öl(dür)üyor

Yaraları iyileştiren bir el gibi insanın bakışını okşayan kırlara dair yazılan her metni 'düne özlem' başlığı altında değerlendirmişim; bugünden düne kaçış... Asla rücû...

Kırın o el değmemişliği, insanın modern öncesi tarihine karşılık geliyor. Çünkü ilk insanların hayatı, hiç şüphesiz bugünküne benzer bir karmaşadan uzaktır. İnsan daha yeni yeni kendisiyle, varlıkla ilişkiye geçmiştir; teknoloji dediğimiz şeyin ismi bile daha yoktur. İnsanda uyanan arzular bir elin parmağını geçmemektedir; küçücük olan dünya insana yetmektedir. Alfabeyi sökmeye çalışan öğrencinin korku ve tedirginliği içinde varlığın diline asılan insanlar, varlığı kendilerine değil, kendilerini varlığa uyarlıyorlar. Varlığa müdahale etme, içlerinde dolaşan arzulara göre bir varlık tanzimi, çok sonra gelecektir.

O çok sonra bugündür. Kendini varlığa uyarlayan insandan varlığa müdahale eden insana uzanan yolculuğun geldiği yer...

Şimdi bir başka insan vardır karşımızda. İçi meydan muharesine dönen bir insandır bu. Elbette ki, duyguların karşıtlığı (iyi ve kötünün kavgası) durumu, ilk insan için de geçerlidir. Ancak

hiç şüphesiz ilk insan bugünkü insan değildir. O ilk insanın başlattığı yolculuğu devam ettirenler, bunların çocukları, çocuklarının torunları, yol boyu dönüşerek geldiler bugüne. İçleri kalabalıklaştı, çoğaldılar. Çoğalan insanların artan ihtiyaçları daha fazla sahip olmayı doğurdu. Taleplerin bir şeyde çakışması dediğimiz şey çıktı ortaya. O güne kadar insan tekinin içinde yaşanan çatışma, insanın insanla kavgasına dönüştü. Tarih böylelikle başladı. Sosyolojinin ilk adımları atıldı. Teknolojik hareket kıpırdandı ve bugüne gelindi.

Şimdi bambaşka bir yerdeyiz. İnsanın katettiği yolculuğun kurduğu şehirlerde yaşıyoruz. Şehir katı bir gerçek olarak kendini dayatmaktadır.

Şehir, yani bugün... Hayat, 'bugünkü yüzü'yle bize dokunuyor. Eğer 'şehir' bugünse, gerçeklik de odur. 'Köyümüze geri dönelim' söylemi, bildiğiniz gibi eğlenceli bir şarkıdır sadece.

Hiç şüphesiz 'bugün' can yakıyor; nasıl bir 'yarın' kuracağına dair yapılan tahminler bile ürkütücü, ama ne yapalım, bugünü yaşıyoruz. Bugünün, yani şehrin alternatifi olarak değerlendirilen doğaya, istesek de dönemeyiz. Dönsek bile, orayı da 'bugün'e benzeteceğiz. Biliyoruz ki, insan gittiği yere kendisini de götürür.

Kurduğumuz şehirler, nasıl bir hayat yaşadığımızı ve bu hayatın 'yarın'da neler doğuracağını ele veriyor. Avusturyalı romancı Antoni Jach, *Şehrin Katmanları* romanında, dikkatimizi şehirlere ve uygarlığa çeviriyor. Romanın kurgusu içinde, dün-bugün arası yaptığı yolculuklardan çıkardığı sonuçlar, muhtemel bir yarın portresini gösteriyor. 'İnsanlara çarpa çarpa' yürüdüğümüz şehirlerin bir modeli olarak romanda yer alan Paris, katmanlarıyla çıkıyor karşımıza: Metro, cadde, kütüphane, cafe, mahzen-mezar... Uygarlık, zevk ve zarafet... Yapmayı seçtiğimiz

binalar... Oluşturduğumuz kültür... Kalabalığın neye benzediği ve bu kalabalığın iç yüzü... Dilenciler, sokak çocukları ve sınıflar arası uçurum... Romancı, Paris örneğinden hareketle, barbarlık ve uygarlık arasındaki gel-gitlerle; zaman ve mekân kaymalarıyla; surlarla çevrili ilk şehirlerden gökdelenlerle göğe doğru uzanan bugünkü modern şehirleri anlatıyor. Uygarlık ve barbarlık... Romanı okuyup bitirdiğinizde bu iki şeyin karşılaştırmasına başlıyorsunuz. Bir soru takılıyor zihninize: Uygarlar ne kadar uygar, barbarlar ne kadar barbar?

Anarşist düşüncenin uygarlık bağlamında söylediklerini yeniden hatırlayalım. Teknolojik uygarlığın kurduğu şehirler ve insan doğasına kattığı karmaşa insanı öldürüyor. Uygar insanın elinden kurtulabilmiş ne kadar yer varsa huzur biraz ordadır; insan da...

İlerlemek, her şeye rağmen ilerlemek, sonunda insanı tüketiyor ve insanın olmadığı yerde gelecek yoktur. Uygarlık, kentleriyle bir kıyamet hazırlamaktadır bizlere. Rilke'nin şu dizesini hatırlayınız: *'Şehirlerin zamanı neredeyse doldu...'*

Yüzeyinde yaşattığı insanları savaştıran, uydularla kirletilmiş bir gökyüzünün altında varlığını sürdüren ve yeraltını da kazdıran çok katmanlı şehir, bir katmanlı sona doğru ilerliyor: Yıkım... *Şehrin Katmanları*, bir uyarı fişeği gibi çakıyor.

Habil ile Kabil'in yurdu

Şehir; yolların kenarında, efsane ve masalların yatağı dağların yamacında veya ovaların içinde kurulmuş köylerin ıssızlığına doğmuş çocukların zihninde, sağı solu kestirilmeyen bir şey olarak belirir. Evleri, evlerine doğan çocukları, çocuklarının hayatını yoğuran oyunları, güneşin doğuşu ve batışı arasına sıkışmış hayatıyla köy; kıyısını bucağını ve dününü bugününü yaşayarak öğrendiğimiz, avuç içlerimiz kadar bildiğimiz yerdir. Köylü çocuklar büyüdüklerinde, kendileri için köyün el değmemiş tek bir gizi kalmaz. Köylerini keşfettikçe, keşiflerinin kıvrımlarında dolaştıkça, dolaşmanın da cazibesi kalmaz, sonunda adımları heyecansızlığa saplar.

İlk kez görülen yerlerin heyecanında dolaşmak istedikleri için adımları yavaşlar. Çünkü insan, kendini şaşırtıp duran mekânları arzular; her daim güven ihtiyacı duysa ve köy bu ihtiyacını karşılasa da, yine de kendini, kendine yabancı yüzlerde saklı heyecanların cazibesinden kurtaramaz.

Aynada kendini seyredip duran yüzüne âşık insanlardan söz edilse de, asıl olan, yüzü(nü) farklı yüzlerle zenginleştirmektir.

Zaman içinde tek bir yüze dönüşen, farklı gibi görünen tonları da, o çoğu zaman dışarıya kapalı evreninde eriten köyde, yüzün öznelliğini korumak mümkün olmaz. Taşköprülü Köyü'nden Ahmet olmaktan çıkıp, Taşköprülü Ahmet olunur. Köy, o belirgin ve durağan yüzünü şahsa özel yüze taşıyarak, yüzün şahsîliğini gölgeler. Artık heyecan vermeyen köy yolculuğunda yavaşlayan adımlar, birbirlerine yabancı kalıp ortak bir heyecanı çoğaltan şehirlilerin yurduna doğru yöneltilmezse, kısa bir süre sonra gölgeliklerde ya da kış güneşine bakan duvar diplerinde yolculuklarını bitirmiş ihtiyarların arasına karışır.

Köy; hâli, tavrı ve havasıyla ihtiyar amcaların mekânıyken, şehir daha çok yeni şeylere gebe delikanlıların resmigeçit yaptığı bir bulvardır. Gençler ki, renksizdirler; yolun çok sonraki aşamasında, içlerinden biriken tecrübenin ve zihinlerine toplanmış birikimin içinden başını çıkaran renge bürünürler. Kökleri uzak bir geçmişe uzanan şehirlerden ve bu şehirlerin renklerinden bahsedilse de, şimdiki şehirlerimiz genç ve renksizdir. Biz caddelerinde yürüye yürüye gençlikten soyunup rengimizi bulduğumuzda, onlar da, rengimizden düşen ışıltıları giyinir; rengimiz, şehirlerimizin rengi olur.

Şehir; 'yabancı'ların, köklerinden kopmuş ya da bütününden fışkırmış sürgünlerin yatağıdır. Birbirinin aynısı ağaçların kümelendiği bahçelerden, yani köylerden kopup gelen farklı sürgünlerin, kök salacakları bir toprak parçası edinmek için uğraştıkları bir yer... Farklı ağaçların oluşturduğu bir bahçe... Köy bir tek meyvenin hoşluğunu tattırıp kısa bir süre sonra bu tatla sıkarken, şehir, insanı yüzlerce tat arasında yolculuğa çıkartır.

Şehirleri dolduran her birimiz, birbirinden bağımsız bütünlerden kopmuş parçalarız; ait olduğumuz bütünün kodlarına

yaslanarak yürüyoruz yan yana... Yanından geçtiği nesneye çarparak boyasını bırakan bir araba gibi, "ben", şehrin isimsiz caddelerinde yanından geçerken, "sen"e kendimden renkler bırakıyorum. 'Sen' ve 'ben', yan yana geçişlerin toplamından bulamaçlı renkler ediniyoruz.

Şehir, bütün gizlerini bir seferinde açmaz. Her caddesinde ve sokağında, bizi hep yeni yüzler bekler. Bindiğimiz vasıtalarda bize yabancı insanlar içinde kalırken; kendilerine açıldığımızda, bizi şaşırtıp zenginleştirecek hikâyelerle yan yana olduğumuzu fark eder, bu fark edişle içimizdeki keşif merakı dirilir, böylelikle alışkanlığın ölü yüzüyle örtülmekten kurtuluruz. Hikâyemiz, yabancı hikâyelerle daha bir zenginleşip ayrıntılar kazanır. Karşıtlarımızın bolluğunda hissettiğimiz gerginlik içinde, yüzümüzün öznelliğini koruma yolları ediniriz.

Köklerinden taşıdığı renkleri şehir dediğimiz yerde yitirip renksizleşen, kendi olarak var olmayıp başka sürgünlere sarılarak varlığını devam ettiren sarmaşık ruhluların yıkılış hikâyelerinden de bahsedilebilir. Evet, şehir, biraz da ölümlerin ve yıkımların adresidir; merkezinde yükselttiği gerilim hatlarına çarpıp düşen insanların mezarıdır. Ancak hayat da, var olmanın ve var kalmanın güç olduğu bir çatışma ortamı değil mi? Kutsal metinlerin, 'iyi ile kötüyü belirleyen imtihan' dedikleri şey, insanı varlığıyla yüzleştirme ve kendini gerçekleştirme imkânını zorlayan köyü değil, çatışma içinde yol aldıran şehri işaretliyor.

Şehir şimdi, Habil ile Kabil'i belirliyor.

Bursa’ya mektup

‘Rüya’nın şehri Bursa! Bilirsin, kollarında doğmadım; ulu dağının gölgelediği, eriyen karlarının suladığı yeşil ovanda ilk çığlığını ortalığa bırakanlardan değilim. Hikâyem seninle başlamıyor, tarihimin uzunca bir döneminde ismin de geçmiyor. Çocukluğum, ilk gençliğim, otuzlu yaşlara kadarki ömrüm, senden bağımsız ve uzak kaygıların merkezinde geçti. Hayatımda karşılığı olmayan birkaç isimden ibarettin sadece: Bursa, Yeşil Bursa, Uludağ... Belki biraz da, Orhangazi, Emir Sultan ve Nilüfer... Osmanlı denen özgün yapının takdimi olduğunu bilmeden ve çoğu zaman gecenin örtüsü içindeyken senden geçip gidiyordum. Yolum İstanbul’a varıyordu o zamanlar. Oysa sende İstanbul’un rüyasını görmek asıldı, rüyası görülen bir şey olarak İstanbul’a varmak güzeldi.

Yine bilirsin ki; güneş doğar, gün döner, mevsim başkalaşır; zamanın akışına paralel olarak insanın hikâyesine başka isim ve yerler girer. İnsan zamanla ve zamanın içine doluşan şeylerle evrilir; yüzüne, yüreğine ve zihnine yeni renkler düşer. Zamanın içine doğan, onun ruhuna teslim edilen her varlık gibi, ben

de, devingenliğin yapıp ettiklerine ayna oldum. Efes'e, Truva'-ya, Helen'e kulakları açık İzmir'de, Mezopotamya'nın yüreğime kazıdığı izler içinde özgün sesimi çoğaltırken, kaderimin esnek duvarları arasında hikâyemi kurarken sana sarktım, gelip içime girdin. Ağustos sıcaklarında kavrulmuş tenleri yalayan, yolunu şaşırmış bir rüzgâr oldun bana. Kalın bir toz tabakası altında derin bir uykudaydım. Zihnim çıkmazı işaretleyen yorgun sözlerin otağıydı. Yüreğim, aşka uzak düşmüşlüğün can(an)sızlığındaydı. Hayatın savurucu yüzüne muhatap değildim. Yeknesak bir zamanın rehavetinde, çatışmasız mevsimler geçiriyordum. Çatışmasız ve tarihsizdim; tarihsiz, dolayısıyla hikâyesiz...

'Rüya'lı Bursa!

Rüyası büyük insanların, zamanın tanıklığında mekânın üzerine kazıdıkları önemli 'yazı'lardan biri olduğunu bilerek söylüyorum ki, hayatı, sığındığı kuytulardan geniş ovalara taşıyan şey rüyalardır. Evet, varlığın oluşturduğu kozmik rüyadan haberdar insanların toprağa, taşa ve suya taşıdıkları sesin bütün hâlinde çınlamasısın. Sana, bir rüyanın mekân ile görünür olması diyebiliriz. Ha Bursa, ha rüya, ne fark eder!? Bunun için sana 'Rüya Bursa' diyorum/diyeceğim.

Demem şu ki, seni bir 'rüya' ile tanıdım. Daha doğrusu, gördüğüm 'rüya' ile hayatıma girdin. Zamana ve varlığa hükmeden, sırrına vakıf olamadığımız şeyin iteklemesiyle içine düştüğüm/yaşadığım bir 'rüya'dan bahsediyorum. Bu 'rüya'yı anlatarak mektubumu geliştirmek istiyorum.

Hafiften sarıya kaçan saçları, hep tebessüm eden mavi gözleri ve beyaz teniyle daha çok bir şehzadeye benzeyen arkadaşım ile nişanlısının misafiriyim. O güne kadar hiç görmediğim Bursa'yı onların rehberliğinde dolaşıyorum. Uludağ'ın gölgelediği yamaçlara sırtını dayamış, ayaklarını ise ovaya kadar uzatmış bilge

bir ihtiyar gibi duran bu şehrin hikâyesine kulak kabartıyorum. Sanki bir masaldan fırlamış bu ihtiyarın sakalıyla oynayan bir zamane çocuğuyum. Şehir, uzun bir yolu katetmişliğin izleri içinde kımıldanıyor. Her kımıldanışı, uzunca bir zaman sonra çevrilen suhufun sayfaları gibi toz kaldırıyor. Taş, toprak, su, cadde, sokak, ev, çeşme, cami, türbe, ağaç, hemen her şey, nesne olmaktan çıkıp dilleniyor. Her bir şey, bir isimden ve bu isimlerin hikâyelerinden bahis açıyor. Süleyman peygamber, Sarı Saltuk, Şa'ban Beğ, keşişler, Osmangazi, Orhangazi, Alaattin Paşa, Emir Sultan, Üftade, Yıldırım, Nilüfer, eriyen karlar, şırıl şırıl akan su, kıpırdaşan toprak, zelzele, yıkım, ölüm, inşa, ayrılık, vuslat, her bir şey zihnime üşüşüyor. Derinlerden, çok derinlerden beslenen kaynak suyu gibi bir hayatın orta yerinde kalıyorum. Her şey ama her şey çok diri... Yeniden hayata doğduğumu hissediyorum. Birbirine uzak ve çoğu zaman birbirine karşıt seslerin iç içe çınladığı bu yerde, içimde kımıldanan bir his, gözlerimden okunuyor. Yanımdaki dostlarıma bakıyorum. Bendeki değişimden memnun kaldıklarını anlıyorum.

Karşımıza ne çok su çıkıyor. Çıktığımız, sonra indiğimiz yokuşların yorgunluğunu çeşmelerin serinliğinde gideriyoruz. Su ile birlikte yüzümüzde serinlik gezinmeye başlıyor. Altına oturduğumuz çınar ağacının gölgeliğinde bir cümle kuruyorum: "Beni Bursa'ya ilikleyecek, Bursalı kılacak bir aşk istiyorum."

Başımı masaya koyup gözlerimi kapatıyorum. Sanki başka bir zamana düşüyorum. Zaman daha yumuşak dokunuşlarla üzerimden akıyor. Mekânın keskin uçları törpüleniyor, böylelikle daha oval bir görüntü kazanıyor. Bir şadırvanın yanından geçen ince bir yol üzerinde hüzünlü bir yüz karşılıyor beni. Elini uzatıyor bana. 'Gözlerime bak, seni bir masala götürmek üzere buradayım. Aşka dair bir işaretim.' diyor. Ardına düşüyorum bu

hüzünlü yüzün. Yeşil örtülerle sarınmış kabirlerin sıralandığı bir türbeye girip oturuyoruz. 'Burası Üftade' diyor, 'yani Bursa... Burada söz aklın değil, kalbin. Kalbin yakalayabileceği sözler uçuşur bu kubbenin altında. Eşyada rüya, masal ve aşk çınlar. İktidarı değil, insana hizmeti esas alan rüyanın insanları dolaşır aramızda. Dünyanın fâni lezzetlerine talip aklın oyunlarına düşmeyip, ebedî düşler gören her Bursalı'nın kokusu sinmiş buraya. Aşk istiyordun, işte aşk burada. Kalbin aktığı yerdesin.'

Kalbi(mi)n aktığı yerdeydim. Bursa'da, 'eski bir cami avlusu'ndaydım. Şadırvanda küçük bir su şakırdıyordu. Şairin mısralara taşıdığı 'an' içindeydim: *'Orhan zamanından kalma bir duvar.../ Onunla bir yaşta ihtiyar çınar / Eliyor dört yana sakin bir günü...'*

Üftade'nin avlusunda elimden tutup beni bir masala taşıyanın ikliminde, yani aşkın içinden bakınıyordum; zamana, eşyaya ve tarihe... Tenimde ve yüreğimde, el değmemiş heyecanların tadı dolaşıyordu. Sanki bir el içimde geziniyor, uyuşmuş ne kadar kuytu yerim varsa bu elin dokunuşuyla diriliyordu. Hayata uyanıyordum. Zaman yeknesak değildi artık; tarihim başlıyor, bir hikâyem oluyordu.

Rüya Bursa!

Aklımın ve kalbimin beraberliğinden doğan çatışmanın gürültüsüyle bu rüyadan uyandım. Gördüm ki, sende değilim; kaderin bilinmez eliyle uzağına fırlatılmışım. Ama bir kez masalına girmiş ve kuytularında aşka uyanmışım ya... Ne gam! Uzağına düşmüş olsam da, kaderim şimdi ayrılıktan dem vursa da, içim rahat. Biliyorum ki, 'ayrılık da aşka dâhildir.'

Şimdi aşk, yani sana dair olan, *'Bir rüyadan arta kalmanın hüznü/İçinde gülüyor bana derinden...'* İşte söylüyorum; 'Yüzlerce

çeşmenin serinliğinden' bana kalan masalın ve rüyandır; toprağından, suyundan, mimarînden ve tarihinden edindiğim sözlerdir. Evet, Roland Barthes haklı. 'Şehir, sakinleriyle konuşur.' Çünkü 'şehir bir yazıdır; şehirde dolaşan kimse, bir okura benzer.'

Aşkla bağlandığım Rüya Bursa!

Anadolu insanının yeryüzünün hafızasına nakşetmek üzere mekân üzerinde yazdığı bir 'yazı' olarak algılıyorum seni. İnsandan doğan ve yolu insandan geçen sözler okuyorum senden. Seni, insan için görülen bir rüyanın ilk işareti olarak biliyorum. Ki bu rüya, insanı vurmak/yıkmak için değil, onun elinden tutup kaldırmak içindi.

Hiç şüphesiz sende okuduklarım, zamanın ve dışarıdan müdahalelerin üzerine örttüğü perdelere rağmen bize gösterdiğin taraflarındır. Biliyorum, konuşmanı güçleştiren ve ağzını kapatan hadiseler yaşamışsın. İçindeki sözlere sansür uygulayan bir tarihin olmuş. Bugüne taşıyamadığın, sende boğdurulan sözlerin var. Daha önce demiştim: Güneş doğar, gün döner, mevsimler başkalaşır; zamanın akışına paralel olarak çok şey olur. Şimdi de öyledir; dün olduğu gibi bugün de, insanlar yaşadıkları şehirlere bir yerinden dokunup onları yeniden kurguluyorlar. Şehrengizini yazan Mustafa Armağan da bunu diyordu: 'Şehri, her neslin yeniden baştan kurguladığı uzun mu uzun bir metin gibi okumak mümkün.' Ancak görülen o ki, bu 'yeniden kurgulama', çok da sağlıklı yapılmıyor. Mesela sen... Hep uzağında tutulmuş 'iktidar'ın doğurduğu arızalar yaşıyorsun; kurucu öğelerinden bağımsız müdahalelerle yıpratılıyorsun. Osmangazi'nin, Orhangazi'nin, Emir Sultan ve Üftade'nin, ruhunu oluşturan diğer öğelerin rüyasına yabancılaştırılıyorsun. Diyorum ki; bu 'yeniden kurgulama', şehrin kurucu öğelerinden bağımsız yapılabilir

mi? Yazarından kopartılmış bir metnin sahiciliğinden bahsedebilir miyiz? Böylesi, kurucu öğeden bağımsız bir 'yapı-bozum'cu kurgulamanın kendisi, bir yapı-bozumla çözülmesi gerekmiyor mu? Ve daha hayatî gördüğüm şu sorularla devam ediyorum: Sen ne isen, olduğun şekliyle sana nasıl ulaşabiliriz? Seni kuran ve oluşturan her şey bugüne nasıl taşınabilir? Kolunu ve bacağını kesmeden, gözlerine parmak sokmadan, sana bir hastalık bulaştırmadan seni nasıl yaşatabiliriz?

Bunları sana söylüyorum, ey Bursa! Her şeye rağmen bugüne kadar gelebilmiş ve hâlâ taşında, suyunda ve mimarînde çınlayan ruhuna içimi döküyorum. Sorularımın cevabını düşünmüyor değilim. Vardığım sonuçlar da var. Yine 'aşk'tan kalkarak sonuca gidiyorum. Çözümü 'aşk'a gitmekte buluyorum. Şimdi bunu da seninle paylaşmak istiyorum.

Rüya Bursa!

Sen daha çok 'rüya'sın, daha çok aşk... Osmanlı denen rüyanın önsözü olman hasebiyle safiyetsin. Safiyet ki, 'iktidar' denen dünyevî kavgayla tanışmamışlıktır. Bu yüzden olsa gerek, Osmanlı tarihinde çok az yaşanacak/yaşanan bir feragat örneği sende yaşandı. İktidar, ilk kez sende vazgeçilebilen, hemen sahiplenilmeyen, parmak uçlarıyla tutulan bir şey oldu. Alaattin Paşa, ruhunun daha yeni şekillendiği bir zamanda iktidardan vazgeçip onu kardeşi Orhan'a bıraktı. Orhan da, sorumluluk duygusu içinde, neredeyse kerhen iktidarı üstlendi. Bu örnekle sınırlı değil, senin iktidarla mesafen... Ruhunu yoğuran isimlerden biri olan Emir Sultan, iktidara ilikli kaygıların merkezinde kalmasın diye, özellikle Bursa'da kalınması istenmiş. Çünkü senin payına iktidar ve iktidarın doğurduğu kavgalar değil, aşk düşmüş. Aşk ki, kendinden vazgeçiştir, kendinde başkasına söz vermektir. Ve

bir şey daha... Mimarînin zirve ismi Mimar Sinan'ın sende bir eser inşa etmemiş oluşunu, Osmanlı'nın iktidardan uzak rüya-aşk döneminin safiyetine halel getiren biri olmak istemeyişiyle izah eden şehir yazarları var. Bu üç örnek gösteriyor ki, sen daha çok aşksın, safiyetsin. Buradan hareketle diyorum ki, aşk ile var olmuş ve ancak aşk ile var olabilecek bir şehirsin. Senin sen kalman, 'iktidar'dan soyunmana bağlı. İktidar senden çekilmeli, diyorum. Özüne, Osmangazi ile Emir Sultan karışımı rüyanın ellerine bırakılmalısın. Diliyor ve istiyorum ki, 'iktidar'sız Bursa olasın. Kurucu öğelerine yabancılaşman, 'iktidar'ın sana yaptığı müdahalelerle gerçekleşiyor. Aslına dönen bir Bursa da, ancak 'iktidar'sızlıkla mümkün olabilecektir. Biliyor ve inanıyorum ki, kendini aşka ve rüyaya açmış insanların Bursa'sında, aşk yine sözü eline alacak, aşk söyleyecek, aşk söylenecektir. Aşk ki, başkasını kendine çağırmak ve kendinde başkasına yer açmaktır.

Rüya Bursa!

İktidardan doğan ölümcül hastalıklardan biri olan öldürmenin, büyük harfle ÖLDÜRMENİN, yani savaşın dünyayı yaktığı bugünlerde, aşkın emrine girmiş bir sen, bir Bursa dileyerek mektubuma son veriyorum.

Requiem

Efes antik tiyatroyu ilk kez uzun bir zaman önce gezmiştim. Liseyi bitirmek üzere olan bir grupla birlikte. Yıl içinde aylık olarak ödediğimiz küçük paralarla maliyeti çıkarılan gezinin programı içindeydi Efes gezisi... Okulların kapanmak üzere olduğu mayıs ayıydı. Ege'yi gezmek üzere Adana'dan çıkıp gelmiştik. O günden bana kalan bir fotoğraf var: Tiyatronun ortalarına doğru sıralanmış öğrenci grubunun arasında, ellerim bellerimde ufka doğru bakıyorum. Mavi gömlekli, lacivert pantolonlu bir lise öğrencisi... Yaşanmış çok şeyden geriye kalmış bir anın fotoğraf karesinde hapsedilmesi...

Şimdi ikinci kez aynı mekândayım. Yine mayıs ayı... İzmir Devlet Senfoni Orkestrası ile Fahir Atakoğlu'nun birlikte verecekleri konseri izlemek üzere buradayım. Bir mayıs akşamının cömertliği içinde mekâna eğiliyor, ruhunu hissetmeye çalışıyorum. Bir bahar akşamının serinliği, gecenin büyüsü, yıldızların büyülü dili, uzunca bir vadiye yayılan ışıklar... Konser öncesinde yapılan bir konuşmada mekânın ikibinbeşyüz yıllık bir ömrü olduğu söylendi. Bir tiyatro olarak düzenlenen bu mekâna taş taşıyan insanları düşündüm; bir tiyatro fikrini ortaya atanları, bura-

da sahnelenen oyunları, bizim gibi burayı dolduran seyircileri... Hikâyelerini bilmesem de bir şeyi iyice fark ediyorum: İnsanı bu mekânları kurmaya iten düşünceyi, buralara eser üreten zihinleri meşgul eden soruları, hayatın oyuna dönüşmesine tanıklık eden seyircilerin oturdukları yerde hissettikleri şey...

Değişen çok fazla bir şey yok! Hayat bir soru olarak karşımızda durmaya devam ediyor. Bir soru olarak gelip içimize oturan, verdiği rahatsızlık ve coşkuyla bize hareket katan, yolculuklar yaptıran, kendisine dair edindiğimiz kanaatleri başkasıyla paylaştıran hayat hep başrolde. Bu mekânı ortaya koyan şey hayatın kendisiydi. Hayatlarını bir anlam etrafında kurmak ya da daha yaşanılır bir hayat geçirmek düşüncesinin somutlaşmış bir biçimi olarak beliriyordu Efes antik tiyatro. Şu an oturduğumuz yere bizden önce oturmuş o çok insan, hayat üzerine düşünen zihinlerin hayattan çıkardıkları oyunlara tanıklık ediyordu. Savaşlarla birlikte gelen dehşet, ikili aşklardan doğan dram, insanın varlıkla ilişkisinden beslenen trajedi ve coşku sahneye çıkarken, bütün bunları yaşayan insanlar, taşlarla oluşturulmuş sıralara dizilerek yaşadıklarını bu sefer seyrediyorlardı.

Ve ikibinbeşyüz yıl sonrası... Geçen koca bir zamanın birikimi... Hayatın içine doluşmuş bir tarih, yaşanmışlık... Savaşlar, aşklar, trajediler, coşkular... Bu hayat o hayat değil, ama yine insan ve hayat ikilisi var sahnede; birbirlerine kattıkları... Hiç şüphesiz, insan ve varlık ilişkisini sağlayan vasıtalar çok değişmiş. 'Çok' demek bile bu farkı ortaya koymuyor. Sanayi devrimi, iletişim teknolojisi, bilgi felsefesi, siyaset-bilim, sanat, edebiyat, hepsi bu farkı ortaya koyan birer gösterge ama bu kadar değişikliğe rağmen yaşanmaya devam eden şey... Savaş, dehşet, aşk, trajedi ve coşku... Yaşanan ve tabii ki yazılan, sonra seyredilen...

Efes antik tiyatroda, ikibinli yılların bir mayıs akşamında bunları düşünürken orkestra yerini alıyor. Sahne ışıkları, sahnede yerini alan koro ve ortaya çıkan müzik bugüne dair izler taşırken, Mozart'ın *Requiem* isimli bestesi bize eskimeyenden bahisler açıyor. Çok sesli korodan çıkan ve gecenin karanlığına bırakılan tınılar, Mozart'ın Tanrı'ya yakarışını seslendiriyor. Hayatın hangi renklerine maruz kaldığını çok fazla bilmediğimiz bir kalbin sadece hissedebildiğimiz yoğunluğunu yaşatıyor bize bu beste. Tiyatroyu dolduran binlerce çağdaşımın arasında bana kendi yolculuğumu yaptırıyor. Işıklandırılmış ağaçlar, taşların üzerinde gerçekleştirilen ışık oyunları, göğün lacivert yüzünde göz kırpan yıldızlar, bir ovanın gece karanlığındaki görüntüsü ve Mozart'ın Tanrı'ya yakarışı beni biraz daha müziğe inandırıyor.

Terkedilmişliğin hüznü

İki serüven, bazen paralel bazen de birbirlerinin içine akarak devam eder: okumak ve gezmek... Kimi kitapların sayfalarında, kimi de coğrafyaların kışkırtıcılığında iz sürüyor. İnsan, hayatına anlam düşürecek ve yaşanılanları karşılayacak bir iz peşinde.

Peki, hangi serüven bu izi bulmakta daha etkin? Okumak mı, gezmek mi? İşte bir kez daha o meşhur soru: Çok okuyan mı, çok gezen mi daha iyi bilir?

Mayakovski, *Amerika Notları*'nda kendi cevabını verir:

'Gezmek benim için bir gereksinim. Canlı nesnelerle ilişki kurmak, benim açımdan hemen hemen kitap okumaya eşdeğer. İnsanı bıktıran uydurma ilginç konular, imgeler ve eğretilemeler okumak yerine, gezerek kendiliğinden ilginç şeylerle karşılaşıyorsunuz.'

Çocukluğumun coğrafyasına yıllar sonra gidiyor olmanın heyecanı içindeyim. Geride bıraktığım uzun bir zaman içinde gitmemiş olmanın suçluluğunu... Çocukluğumun yurdu, hiç kimsenin ilgi göstermediği bir coğrafya mıydı? Hayır! Hemen herkesin bir şekilde ilgili olduğu bir yerdi; orada trajedi, dram, acı, korku vardı! Orada demokrasi, hukuk, huzur yoktu! İnsan,

topraktan daha önemsizleşmiş, 'yaşasın ölüm!' sloganıyla ölüme sürülüyordu. O kadar çok şey vardı ve o kadar çok şey yoktu ki, en çok konuşulan bölgelerden biriydi çocukluğumun yurdu. Uzaklardaydım... Okumalarımdan hareketle 'Bu kavga kimin?' diyor, yazılar yazıyordum. Kavganın tarafı değildim, ama kavgada ben de vuruluyordum. Oradan yaşadığım yerlere ölüm ve acı taşınıyordu. 'Yaşasın ölüm!' çığlıkları arasında, 'Neyimiz kaldı, utancımızın dışında?' sorusuyla birlikte, 'yaşasın hayat!' diyordum.

Mazıdağı, Mardin, Nusaybin, Diyarbakır, Hasankeyf gezisine çıkıyorum... İzmir'i sabahın erken bir vaktinde terkediyorum. Şimdi görmek üzere yola çıktığım yerlere dair yazdıklarımın üzerinde yıllar geçmiş. Yazdıklarımı yeniden düşünüyorum.

Yoldayım; duygusal ve zihinsel bir karmaşanın içinde... Teypte Ciwan Haco var; modern Kürt müziğinden besteler dinliyoruz. Uşak ve Afyon gerilerde kalıyor, Konya'nın bitimsiz gibi görünen ovasında Adana'ya doğru yol alıyoruz. Pozantı'da otobana giriyoruz. Üç arabanın geçişine imkân veren ayrımlı iki şeritli otobanlar... Paranızı veriyor, geçiyorsunuz. Hiç şüphesiz diğer yollardan daha rahat ve daha farklılar. Teknik ve ulaşım açısından diğer yollardan daha iyiler, ancak diğer farkı pek de iyi sayılmaz. Yerleşim birimlerinden uzaklar; o çok renkli, çok değişken hayatın (şehirlerin) kenarından geçiyorsunuz. Sadece bu değil; ne bir su, ne bir ses var bu yollarda. Girdiniz mi, çıkamıyorsunuz. Otobanlara üniformalı yollar diyorum. Osmaniye Bahçe'de, Nurdağı eteklerinde otobandan çıkarken hayatın içine düşer gibi oluyoruz.

Antep'e yaklaştığımızda, tanıdık bir duygu sarıyor beni. Adana'daki lise öğrenciliğimde hep bu yollardan geçmiştim.

Bildik yollar... Antep'ten sonra Urfa gelecek ve sonra Mardin... Camı açık pencereden, yüzüme sıcak rüzgârlar vuruyor.

Harran, ey Harran! Kavruk yüzün can yakmaya devam ediyor!

Öğlen saatlerinde Mazıdağı'na varıyoruz. Bölgeden birçok yer gibi, büyük acılar yaşadığı yüzünden okunuyor. Geçmiş zaman kavgalarının yorgun düşürdüğü küçük bir yerleşim birimine dönüşmüş. İlçe değil, köy sanki.

Mardin üzerinden Nusaybin'e geçiyorum. Mardin yolunu İpek Yolu'na bağlayan kavşakta durduruluyoruz. Aranma ve kimlik tespiti içinmiş... Bizden önce durdurulmuş arabalarla uzun bir zincir oluşturuyoruz. Arabadan indirilip sıraya diziliyoruz. Acemilik çekiyorum. Komutlar veren eratın sesinde ve gözlerinde buyurganlık okunuyor. Devletin o buyurgan yapısı, şimdi karşımdaki askerin gözlerinde... Devletin bu yüzünü bilmiyor değildim. Ancak burada bu yüz, okuyarak bildiğiniz bir şey değil, yaşayarak gördüğünüz bir şey oluyor. Üstümü arayan askerin kartımdan hareketle sorduğu soruya cevap verirken, Mayakovski'ye hak verdim: bir şeyi okumak o şeyi görmek kadar etkili değil.

Mazıdağı'ndan Nusaybin'e, Nusaybin'den Diyarbakır'a gidişlerimde sadece yol boyunca gördüklerim, buraların ne büyük acılar yaşadığını gösteriyor. Sanki bir savaş sonrasının içinden geçiyorum. 'Sanki'si fazla, zaten öyle... Terkedilmişliğin hüznü ve yakılmışlığın acısı taşlara kadar sinmiş. Boşalmamış köylerin yüzlerinde ise, yoğun bir yorgunluk hissediliyor. Nusaybin'den Diyarbakır'a giderken, yakılmış bir orman arazisi beni epey düşündürttü. Ormanın yola yakın bir yerine dikilmiş levhada şu garip cümle okunuyordu: Yeşili sevelim, yeşili koruyalım!

Diyarbakır'dan Mazıdağı'na dönüyorum. Bu sefer doğduğum köyden geçiyorum. Hüzün yol boyunca beni bırakmıyor; geçmiş zamana, çocukluk günlerime dönüyorum. Köyün girişindeki mezarda yatan babamın türbesini ziyaret ediyorum. Babasızlık zor şey... Köyün çeşmesinden su içmek için arabayı durduruyoruz. Çeşmedeki kadınlarla söyleşiyorum. Tasta sunulan suyu keyifle ve biraz da karmaşık duygularla içiyorum.

Köyüm... Duraklı... Bıraktığımdan çok farklı, epey yorulmuş. Taşları dökülmüş avlular, yer yer çökmüş sahipsiz evler, harabeler arasında dolaşan yoksul çocuk yüzleri...

Mazıdağı'nda Abidin'in düğünü var. Düğün evine yüzlerce insan doluşmuş. Kaçak sigaralardan yükselen dumanın yayıldığı açık havada çocukluk arkadaşlarımla konuşuyorum. Çocuk olarak bıraktığım insanlar büyümüş, anne ve baba olmuşlar. İnsan kendi yüzünde, geçen zamanın izini yakalayamıyor. 'Ne olmuş sana böyle, ne kadar da büyümüşsün!' dedirten yüzlerde, insan kendini daha iyi görebiliyor. Düğün yemeği, çaylar, acı kahveler... Sevgili dostum Remzi Bey, 'Nihat bu atmosferi yazmalısın!' diyor.

Mardin gecelerini yazmadan olmaz. Damlarda yatıyoruz. Muhteşem bir gökyüzüyle burun burunayız. Yer ile bağınızın koptuğunu, sonsuzluğun içine düştüğünüzü ve orada öylece kaldığınızı hissediyorsunuz. Gökyüzü ne kadar yakın böyle ve bu kadar yıldız... Murathan Mungan'ın ve Ali Çolak'ın Mardin günlerini hatırlıyorum...

Karagöl'de Munzur deyişleri

Bir kent birçok kentten oluşur. Bir anlamda, birden fazla rengin bir araya gelişinden doğan gerilim, hareket ve karmaşanın düzenlenmesine kent diyoruz. Kent demek biraz da kaos demektir. Farklılıkların bir arada yaşandığı her yerde kaosla tanışırız. Dolayısıyla harekete eklemlenen her şeyle... Karmaşa, heyecan, hep yenilenen zaman, trajedi, hüzün, coşku... Kırın dinginliğinde yaşanan sakinlik ve durağanlığın bize bulaştırdığı rehaveti kentlerde yitiririz.

Evet, kent yorar! İzmir de öyle... İzmir İzmirlilerin değildir sadece, o da birçok kentten oluşmuş...

Doğal ve doğal olmayan sebeplerle doğduğu yerden kopup gelen ne kadar insan var İzmir'de? En çok hangi bölgeden/şehirden göç almış?

Mardin'den bir öğrenci olarak geldiğim ve o günden bu yana yaşadığım/sevdiğim bu şehrin tarihine karışan, onu yeniden kuran insanların geldikleri yerin rakam olarak karşılığını bilmiyorum. İçine doğulan ortamın insana çok şey kattığını önemsemekle birlikte, yaşanılan yerin daha da fazla önemsenmesi gerektiğini

düşünüyor, öyle yaşıyorum İzmir'de... Artık bir İzmirliyim... Elbette ki tarihim Mardin, ona yaslanıyorum ve biliyorum ki geçmiş geçmez, bugüne karışıp durur. Bir çocuğun annesini özleyip ona yürüdüğü gibi gidersiniz doğduğunuz yere... Memleketinize ait en ufak bir şey size uzun uzun yol aldırır, çocukluğunuza dönersiniz. Bir başka coğrafyanın uğultusu sizi kuşatmışken, kendinizi hep memleketinizin kollarında hissedersiniz. Yaşadığınız yerde 'yabancılığınız' bâki kalır.

Olması gereken nedir, peki? Geldiğiniz yerin rengini üzerinizden çıkarıp, yaşadığınız ortamın rengine bürünmek mi?

Malum, küreselleşme denen şey, doymak bilmeyen bir hırsla bütün farklılıkları eriterek büyüyor. Yerel renkleri çözerek, bütün bir dünyayı teknolojik devrimin griliğine boğuyor. Bu bir ölümdür! İnsanın, insanlığın, renklerin, seslerin, zenginliğin ölümü... Çıldırasıya şişen bir yoksulluğun iktidarı... Gri bir dünya...

Kentlerde bu niye gerçekleşsin? İzmir'de niye başka bir kent yaşamaya devam etmesin?

Bir Karadeniz havası eserse İzmir'de, girdiğiniz sokak bir Havra'ya çıkarsa, çıktığınız meydanda kendinizi birçok renk arasında bulursanız çoğalırsınız. Bir kent 'globalizm' hastalığına yakalanmamalı... Munzur'un körfeze akışını bir zenginlik olarak görüyorum ve bu zenginliği yaşıyorum.

Mayıs ayı içinde Karagöl'e yapılan bir gezide bunu çok daha derinden hissettim. Tuncelili birkaç dostun daveti üzerine bir pazar sabahı, Karagöl'e uzanan yolun girişinde, inşaatı devam eden bir binanın gölgesinde Veysel'i bekliyorum... *Adam Öykü*'nün son sayısı var elimde, onu okuyorum. Yaşar Kemal'in *Karıncanın Su İçtiği Yer* romanından yapılmış bir alıntının altını çiziyorum: *'Top sesleri geliyordu doğudan, batıdan, yandan yöreden. Bu korkunç*

bir maceraydı. Osmanlı orduları güneyden, batıdan, Rus orduları kuzeyden geliyordu. Şehre her an biraz daha yaklaşıyorlardı. Her iki ordu da aynı anda şehre girebilirlerdi. Şehir halkı, Müslüman Kürtler, Türkler, Hıristiyan Ermenilerdi. Rus orduları girse Müslümanların, Osmanlı orduları girse Ermenilerin hâli dumandı. İkisi birden girseler, şehir ayakaltı olacak, taş üstünde taş, gövde üstünde baş kalmayacaktı. Bu bir dünya savaşıydı. Sorumlusu da insanlıktı. Halk korku içindeydi. Şehirleri düşünce herkesin ocağı sönecekti. Bunu biliyor, bunu bekliyorlardı ama bu üç bin yıllık görkemli şehirlerinin yıkılması onlara bütün ölümlerden daha ağır gelecekti.’

Savaş, insanın büyük günahı... Kendini her şeyin merkezine koyma, kendisi gibi olmayan (düşünmeyen/inanmayan) her şeyi egemenliğine alarak iktidarını sağlamlaştırma güdüsünden beslenen kadim bir günah... İnsan ölümüyle, şehirlerin yıkımıyla azan bir hastalık... İkili ilişkilere kadar sarkan yaygın bir afet... İnsanın gerçekleştireceği en büyük devrim, içindeki bu iktidar dürtüsünü terbiye etmesi olacaktır.

Karagöl’e bu ilk gidişim... Örnekköy’ün üst taraflarına kurulmuş mezarın yanı başından dağa doğru tırmanan yolda arabamız ilerlerken dönüp İzmir’e bakıyorum. İzmir’den uzaklaştıkça, denizin yanı başına kurulmuş bu tarihî kentin yanlara doğru açılan kollarını daha net görebiliyorsunuz. Büyüyen bir kentin karmaşasını, insanların varlıkla ilişkisinde yaşadığı problematiği...

Karagöl yolu, ömrünü bitirmek üzere olan bir ihtiyarın ağır aksak yürüyüşü gibi akıyor. Dağın zirvesine doğru uzanan yol sık sık virajlarla dinleniyor. Hep bir uçurumun kenarında yürüyorsunuz. Aşağılara doğru yuvarlanma ihtimali her zaman mümkün. Hafif bir korku ve büyük bir dikkat içinde yol alıyorsunuz. Hayata benzettim bu yolu... İnişli ve çıkışlı... Hayatı ciddiye almak zorunda hissediyorsunuz kendinizi, daha doğrusu onu öylesine

yaşadığınızda hemen bir tokat yiyorsunuz. Acı vererek uyarıyor sizi, canınızı yakıyor. Hayat gerilim merkezli bir film gibi akarken insanı hep diri tutuyor; acı ve sevinçlerini en diplerinizde hissediyorsunuz.

Kentten uzaklaştıkça bir başka atmosferin kapısı aralanıyor bize. Her virajla birlikte kentin bize giydirdikleri bir bir düşüyor üzerimizden. Yanı başından geçtiğimiz, dalları yola sarkan çınar ağacının ışıltısı yüzümüze vuruyor. Sanki bir el yüzümüzde dolaşıyor, yumuşuyor bakışlarımız. Dudak kıvrımlarımızda hafif bir oynanma dolaşıyor, dişlerimiz görünüyor. Ne çok bakışıyoruz, camın dışında akıp giden o çok şeyle... Uçurumlar, yamaçlarda yayılan bitki örtüsü, yanı başından geçtiğimiz koyun sürüsü, arı kovanları, kaynak sularına yapılan çeşmeler, dağlara yürüyen insanlar, her bir şey dikkatimizi çekiyor. Kentlerde karmaşayı çoğaltan o çok şeye öylesine bakarken, geçip giderken her şeyi, bir dağ başında gözümüze çarpan en ufak bir ayrıntıda biraz nefesleniyor, ne'liğine dair bir iç yolculuğa çıkıyoruz.

Yaklaşık bir saat süren yolculuktan sonra Karagöl'e varıyoruz. Yüksekçe bir dağın başında, jeolojik evrilmelerle oluşan bir göl... İlk fark ettiğimiz şey kurbağaların vırak vırak sesleri oluyor... Oktay'la, gölün kıyısında sazlıklarda dinlenen kurbağaları inceliyoruz.

Arabalara doluşmuş Tunceliler gölün kıyısına dökülüyorlar. Sanki Munzur Karagöl'e dökülüyor. Hikâyesiyle, türküsüyle, tarihiyle...

Hafiften masalar kuruluyor, gruplar birbirinden ayrılıyor. Gölün kenarında, sazlıklardan aşağıya eğilenler; gölün yüzeyinde görünen balıklara yem atan çocuklar; ormanın içine dalan gruplar; serin bir hava; su mavisi, gök mavisi, ağaç yeşili, toprak ve

çam kokusu... Bu nedir böyle? İnsanı böylesine çarpan, ona sahihlik duygusu veren doğallık ne?

İnsan vardığı nokta itibarıyla gelişmiş bir varlıksa, kurduğu kentler, gerçekleştirdiği eylemler, el attığı alanlar niçin can yakıyor? Yaşar Kemal'in romanına konu olan kahredici savaş, bir şehrin yıkımı, susturulan dengbejler, yaşatılan sürgünler nasıl bir gelişmişliğin ürünüdürler? İnsandan uzak kalan bu doğal havzada hissedilen sahihlikle kentlerde yaşanan şey arasındaki fark nereden doğuyor?

Bu soruların cevabına dair bir şeyler hissetsem de, Karagöl'e, orda yaşanacak olanlara kendimi vermeye karar verdim. Aidiyet duygusuyla birbirine bağlı insanların uzun bir zaman sonra bir piknik vesilesiyle buluşmalarını, oturup konuşmalarını izledim... Aynı kentte yaşasalar da birbirini çok da fazla görmeyen insanların, birbirlerinden habersiz yaşadıkları zamanın yüzlerine taşıdığı izleri/hikâyeleri bırakıyorlar ortalığa. Munzur gelip göle, masalarına vuruyor. Altlarına oturulan ağaç dallarına, bugüne ulaşamayan insanların yokluğu, doğan çocukların beraberinde getirdikleri, kent trafiğinde unutulan hassasiyetler konuyor. Oturduğumuz masanın yakınında bir grup, bağlamanın tınısına Munzur deyişlerini katıyorlar.

Yapılan hafif kahvaltılar sonrasında davul zurna ikilisi çıkıyor ortaya. Kurbağaların sesini bastıran bir ses... Munzur havası... Bedenlerini bu havaya bırakan bir kalabalık... Halay... Veysel, burada yaşanan her şeyi kameraya almaya kararlı gibi görünüyor. Hazırlanan ateşlere sürülen etlerin etrafa yaydığı kokular arasında yapılan konuşmalar, sık aralıklarla çekilen halaylar, yenilen yemekler sonrasında vaktin akşama doğru kaydığı saatlerde eve dönüyoruz.

Maraş'a aşk ile...

Selimoviç, *Derviş ve Ölüm*'de o ilginç kahramanını şöyle konuşturur: *'Herkesin geziye çıkmasını, üstelik gereğinden çok aynı yerde kalmamasını sağlamak gerekir. İnsan, ağaç değildir. İnsanın mutsuzluğu bağlılıktır. Bağlılık, onun gözüpekliğini yok eder. Kendine güvenini azaltır. Bir yere bağlanmakla insan, uygun olmayanlar da içinde, bütün şartları kabullenmiş ve kendisini bekleyen belirsizlikle kendi kendini korkutmuş olur. Değişiklik ona, terk etmek, elde ettiklerini yitirmek gibi görünür. Ele geçirdiği yere gelip başkasının yerleşeceğini, kendisinin de, her şeye yeniden başlamak zorunda kalacağını sanır.'*

'Bir yere ait olmak, bağlanmak demektir. Bağlanmak ise, düşmemektir' diyen ben, İzmir dışına yaptığım her gezi öncesinde hissettiğim gerilimi neye bağlayacağım? Ve İzmir dışında kaldığım birkaç gün içinde bende uyanan geri dönüş isteğini, İzmir özlemini... İzmir'e bağlılığım gözü pekliğimi yok mu etmiş? Yeni bir şeye, farklı bir yere açılmak, bir anlamda kendimi bir başka ruhun içine bırakmak konusunda korkularım mı var? Beni yolculuklara isteksiz çıkartan, İzmir'i ve İzmir'de hissettiğim ra-

hatı yitirmek korkusu mudur? Yaşadıkları şehirle İzmir'le kurduğum bağı kuran, şehirlerinin vazgeçilmezleri kabul edilen isimler (mesela Ahmet Turan Alkan), bu konuda benimkine benzer bir korku yaşıyorlar mı?

Hüsn ile Aşk'ı yeniden yazan Recep Şükrü Güngör'ün daveti üzerine Maraş'a doğru gidecek otobüste yerimi ayırırken bu sorularla meşguldüm. Bazen soruların sorulması yetiyor; ayrıca cevaplandırılmasalar da, maksat hâsıl oluyor. Kendime, İzmir'e ve yolculuğa dair sorduğum, cevaplarını ise vermediğim soruları kenara koyup yola çıkıyorum. Nereye? Çokça okuduğum 'yedi güzel adam'ın şehrine... Necip Fazıl, Nuri Pakdil, Özdenören kardeşler, Cahit Zarifoğlu, Erdem Beyazıt, Ahmet Taşgetiren, Karakoç kardeşler, Ömer Erinç, Nedim Ali-Mevlana İdris-Salih Zengin kardeşler, Bünyamin K., Ali Büyükçapar ve Recep Şükrü Güngör... Bir çırpıda hatırladığım bu kadar ismi emzirip, bu coğrafyanın has sesini büyüten Maraş'a ilk kez gidiyorum.

Bir şehre en güzeli şafak vaktinde girmektir, deniyor. Elhâk doğru! Ya bir şehirden ayrılmanın en güzel vakti? Bence şehir kendini uykuya bıraktığında ondan ayrılmalı. İnsan, çocuğunu uyuttuktan sonra odasına çekilen bir anne gibi yapmalı; günün aydınlığında sırrını, iç sesini, ruhunu kavradığı şehrin üzerine gece inince, şehir kıvrılıp uyuyunca çekip gitmeli. Oysa İzmir'i geride bıraktığımda akşama daha çok vardı.

Otobüste yerime oturunca, uzun bir zamandır Anadolu'ya gitmediğimi fark ediyorum. Otobüs kavruk yüzlerle dolu; gözlerinde Anadolu'nun sıcaklığı ve en çok, koridora düşen canlı bir telaş... Muavinlerin anonsu koridorda yaptığı günlerin geride kaldığını sanıyordum. Değilmiş... Çok içten bir ikram seremonisi yaşıyoruz. Otobüsü dolduran yolcular sanki muavine oturmaya gelmişler, muavin de misafirler için hazırlanmış öte-beriyi ikram

ediyor; adamın yüzü gülüyor. Sanıyorum İzmir'den İstanbul'a ve İzmir'den Maraş'a giden otobüslerin tek benzerliği, izlettikleri filmler ve kaptanların teyplerinden duyulan müziklerdir.

İkramın gel-giti biter bitmez *Karizma* dergisinin son sayısını okumaya başlıyorum. Bu sayının konusu, aşk... Aşka alt başlık olarak, *'üç harf, beş nokta'* notu düşülmüş. Galiba şu demek: *Aşk:...* Yani, aşktan sonra iki nokta üst üste koyup ona tarif veya tanım getirmeye koyuldunuz mu, elinizde üç nokta kalır; 'üç noktanın söylediği'yle yetinirsiniz. Derginin editörü, bu hakikatin etrafında dolaştıktan sonra, hafif bir mahcubiyet içinde, savaşın can yaktığı sıcak bir dönemde aşkı konuşma ve yazmanın hikmetine değiniyor. Aklımda, Ali Çolak'ın bu sayıyla, bütün aşk yazılarıyla ilgili söyledikleri var... 'Her şeye rağmen' diyorum, 'vira aşk, yine aşk, her zaman aşk...'

Bir derginin sayfalarına düşmüş aşkın satırlarını devirmekte yorulan gözlerimi, camdan dışarıya çeviriyorum. Orada da başka bir aşk yaşanıyor. Mayıs'ın ilk günlerine, yeşil cennetin koyu dalgaları vurmuş. Dağlar, ova ve yamaçlar, elbisenin en alımlısını üzerlerine geçirip düğün alayına katılmış insanlar gibiler. Uzaktaki köyler, yeşil yapraklarla çevrilmiş çiçek özleri gibi duruyor. Hani gül kırmızısı, etrafındaki yeşillikle daha çok öne çıkar ya, işte öyle. Her bir köy evi, saksıdaki çiçek gibi davetkâr bakışlar gönderiyor.

Yolculuklarımda, otobüsün üst aksamındaki aydınlatma söndürüldü mü, uyku moduna geçerim. Kimisi uyuyamaz, ben uyurum. Bu sefer de öyle oluyor. Muavinin koridordan geçip mola yerine gelişimizi haber veren sesiyle uyanıyorum. Gecenin ucuna varmışız... Pozantı'dayız. Dışarıda üşütmeyen serin bir hava var. İki dağın arasına, subaşına konulmuş bir tesis... Tenime değen soğuk su içimi ürpertmişken canım sıcak bir çorba çekiyor. Bir

kaç kaşık aldığım ezogelini bitiremiyorum, çok kötü. Kasaya kadar gidip şikayetimi bildiriyorum.

Pozantı'dan sonra otobandayız. Çok rahat bir yol, koca dağların içinden tüneller geçiyor. Lise öğrenciliğimde çokça tırmandığım Gavur Dağları'nın bu sefer bağrından geçiyoruz. Muavin Maraş'a yaklaşmış olduğumuzdan hareketle latife yapıyor, yerel dilin kendine haslığı içinde dokundurmalarda bulunuyor. İsmini merak ediyorum. Sorduğumda, 'Ne olacak, Maraşlı Ali' diyor. *'Maraşlı Şeyhoğlu Satılmışım ben'* diyen Faruk Nafiz sanki.

Onbeş saat süren yolculuk Maraş terminalinde bitiyor. Beni karşılayacak olan Recep Şükrü Güngör ile ilk kez karşılaşacağız. Onu dergilerden biliyorum. Bekleyen kalabalık içinde kendisini göremiyorum. Telefonumdan sonra geliyor. Görür görmez birbirimizi tanıyoruz. Oradan bir 'paçacı'ya gidiyoruz. 'Bizim buranın paçası iyidir' diyor. Haklıymış...

İlk konuşmayı üniversite imtihanına hazırlanan öğrenci grubuna yapacağım. Ancak daha zamanımız var. Bir çay ocağında çay içiyoruz. İnsanı, hizmetlerinin üst başlığı yapmış insanların kurdukları pansiyonda hafif bir dinlenmeden sonra, kitabevi sahibi Ali Bey ve Recep Şükrü ile Maraş'ın arka taraflarında, bir subaşında, çınar ağaçlarının altında öğle yemeğini yiyoruz. Oradan söyleşinin gerçekleştiği üniversiteye hazırlık dershanesine varıyoruz. Karşımda dizilmiş yüze yakın kız öğrenci var. Binlerce gencin 'her şeyi' hâline getirilmiş bir imtihana günler kala, gözlerinden korku ve yorgunluk okuyorum. 'Ya kazanamazsak!' duygusunu... 'Her şey' şeklinde kabul görmüş bu imtihanın 'her şeyliğine' sorular yöneltiyorum. 'Bir tek imtihan, insanın her şeyi olabilir mi?' diyorum. Başarıyı kutsallaştıran 'modern zamanların içi'nden bahsediyor, iyi olmanın başarılı olmaktan daha önemli

olduğunu söylüyorum. İnsanın kendisine ve kalbine dikkat çekiyor, bizi insan kılan başka şeylere değiniyorum. Hayır, onlara 'Haydi aslanlarım! Bu imtihan çok önemli, mutlaka kazanmalısınız.' demedim. 'Eğer bu imtihanı her şeyiniz olarak görürseniz ve onu da yitirirseniz, o zaman hiçbir şeyiniz kalmaz. Oysa bu imtihan bir tek şeydir, siz ise çok şeysiniz.' dedim.

Kitabevindeki imzaya biraz gecikerek başlıyoruz. Orada beni, *Yedi İklim* ve *Altınoluk* dergilerinden bildiğim, İzmir seyahatlerinde görüştüğüm Ali Büyükçapar ile *Yitik Düşler*'den okuduğum Hulusi Aksu karşılıyor. İmza biter bitmez, Ali ve Recep Şükrü ile birlikte Maraş'ı keşfetmeye koyuluyoruz. Kentin vitrini olarak bilinen *Trabzon Bulvarı*'nda sefer hâlindeyken, *Hece*'de 'seferi yazılar' yazan Ömer Erinç'le karşılaşıyoruz. Kişisel tarihimin aşk bölümünde ismi geçen biri Ömer Erinç... Hüzünlü bir aşkın tanığı bir isim olarak... İkimizin de bunu biliyor olması dillerimizi tutuklaştırıyor. Geçiyoruz. İlk önce Kale'den bir Maraş gözetlemesi yapıyor, sonra Ali'nin uzaktan isimlerini verdiği mekânları geziyoruz. Mesela Nuri Pakdil'in, Taşgetiren'in ve Cahit Zarifoğlu'nun evleri... Zarifoğlu'nun yıkık evi önünde birkaç poz veriyoruz. 'Yaşamak'a geçsin diye...

Akşam yemeğini, programdan sonra Recep Şükrü'nün evinde yemeyi kararlaştırıp ikinci konuşmayı yapacağım salona varıyoruz. Bu sefer karşımda üniversite son sınıf öğrencileri var. 'Her şey' olarak görülen üniversiteyi bitirmek üzere olan ikiyüze yakın öğrencide, 'her şeye' sahip olmuşluğun izlenimini edinemiyorum. Demek ki, üniversite 'her şey' değilmiş. Bu gruba, 'her şeyi' bilemeyeceğimi anlatıyorum. Kendi sorularının cevabını arayan bir yolcu olduğumu, kendimden emin olmadığımı, yolculuğumun devam ettiğini, mutlak doğrularımın azlığını, kimseye kurtarıcı reçeteler sunmadığımı, burada ancak yolculuk izlenimlerimi

aktarabileceğimi söylüyorum. Konuşma, Recep Şükrü'nün de kışkırtmasıyla, 'inanmak' ve 'anlamak' üzerine yoğunlaşıyor. Recep Şükrü'nün evine vardığımızda saat yirmiüç sularıydı. Yenge hanım sağolsun, zahmet edip hoş yemekler hazırlamış. Edebiyatın içinde bir adamın odasında, etrafına kurulduğumuz masaya dergiler ve kitaplar düşüyor. *Yitik Düşler*'in görmediğim sayıları, Sivas'ta yayımlanmış *Martı* dergisi... Uyumaya hazırlandığımızda saat gecenin ikisiydi.

Bir sonraki gün pazartesiydi. İki ayrı okulda konuşma yapacaktım ve Recep Şükrü ile Ali'nin kendi okullarında dersleri vardı. Birkaç saat yalnız kalacaktım. Öyle de oldu. Bir çay ocağına oturuyorum. Bir çınaraltı burası... Maraş'ta aşk yakamı bırakmıyor. Oturduğum yerde, Sadık Yalsızuçanlar'ın *Mem ile Zin*'ini okuyorum.

O gün *Özel Ali Kenger Lisesi*'nin öğrencilerine, nedense annem ile babamın evlilik hikâyesini ve aşklarını anlatma gereğini hissettim. Hayatımızdan çıkıp gitmiş 'aşk' ile 'dostluk' arasında gidip geldim. Kısa bir konuşmaydı. Hava sıcaktı. Bulunduğumuz salonun penceresinden görünen gölde ise ışık oyunları oynanıyordu.

Günün ikinci konuşmasını, Recep Şükrü'nün öğretmenlik yaptığı *Özel Kahramankent Lisesi*'nde yapacaktım. Oraya geçtik. Öğrencileri, derslerini bitirmiş bizi beklerken buluyoruz. Bu arkadaşlara ne anlattım? Yorgun olduğumu hatırlıyorum. Sanıyorum, bir bahar mevsiminde konuşma masasına konulmuş sentetik bir çiçekten hareketle sahiciliğin kaybını, gelip 'mış gibi'nin içine oturan modern zamanlarda ancak sahici metinler okuyarak sahicileşebileceğimizi konuştum.

O akşam, Maraş'tan Kayseri'ye geçecektim. Otobüsün kalkmasına daha vakit vardı. Ben, Recep Şükrü ve Ali Büyükçapar,

Türkiye Yazarlar Birliği'nin Maraş Şubeliğini yapan *Divan Kültür*'de dinleniyoruz. Birliğin Maraş şube başkanı, aynı zamanda mekânın da sahibi İsmail Bey'in yakın ilgisini görüyoruz. Biraz sonra, *'Hiçbir Baloda Yokum'* diyen şair Bünyamin K. da bize katılıyor. Sohbet koyulaşıyor. Bünyamin'in telefonu çaldı o sıra. Mustafa Ruhi Şirin arıyormuş. Cahit Zarifoğlu adına verilen özel ödüle Bünyamin K.'nın değer görüldüğünü haber vermek için aramış. Bunu kutluyoruz. Bünyamin, 'Şiire devam!' diyor.

Karanlık basmışken ve dışarıda üç dost el havadayken bindiğim otobüs, terminali terkediyor. Kayseri'de, *Yitik Düşler*'in çoğaltıcısı M. Sait Türkoğlu beni karşılayacak. Sağolasın Sait Abi... Her şey için...

Şehirlere bölünen adamın hikâyesi

Yağmur sularıyla çoğalan, yaz sıcaklarıyla azalan çayın yeşillendirdiği bir köyde doğdum. Annemin ve babamın tanıdıkları olan, çocuklukları beraber geçmiş insanların arasına... Sokağa çıktığımda herkes beni tanıyordu. Biraz büyüdüğümde bilmediğim yabancı tek bir yüz kalmamıştı.

Hiçbir gün öncekinden farklı değildi, hiçbir şey şaşırtmıyordu. Evimizin baktığı dağların arasından başını çıkaran güneş, köyümüzün sırtını verdiği yamaçların ardında kayboluncaya kadar geçen zamanda yaşanan ne idiyse o tekrarlanırdı devamlı.

Sıkılır mıydım?

Hayır...

Hayat başka nasıl olabilirdi ki!?

Başka türlü bir hayatın da olabileceğini, akranım birkaç misafir çocuk gösterirdi bana. Mevsim yaz olurdu. Başka şehirlere göç etmiş insanlar kısa süreliğine köye dönerlerdi. Köylülerimizin göç ettikleri yerler nasıl bir şeydiler bilmiyordum. Yabancım olan bu insanlar, köyümüzü çevreleyen dağların gizlediği başka hayatlardan haber veriyorlardı. Bizimkine benzemeyen bir hayatın

içinden çıkıp geliyorlardı. Çocuk aklımla; giydikleri elbiselerden, güneşe çok da maruz kalmamış yüzlerinden daha renkli hayatlar çıkarırdım.

Dağların ardında kalan o bilinmez dünya, her yaz gelen şehirlilerle gıdıklayıp durdu. Bir düş büyüyordu içimde. Şehirler, düşümde büyüyen mekânlardı. Sadece bu kadar değil, o şehirler aynı zamanda, televizyon gibi sığlaştırıcı çok şeyin kötülüğüne maruz kalmamış çocuk zihnimin hülyalarında dolaşan prenseslerdi. Rüyalarım bu şehirlerin eteklerinde yaşanırdı. Ben oralara gidiyordum. Köye, ayaklarına cici ayakkabılar geçirmiş, renkli elbiseler giyinmiş bir prens olarak dönüyordum.

Bu rüyaları yaşadım. İlk önce isimlerini duyduğum şehirleri tanıdım; hayat(lar)ı kendilerinde gördüm. Zor oldu tabii ki... Anne rahminden dünyaya düşmüş gibiydim; her şey üzerime geliyordu. Sanki bir saldırının önüne bırakılmıştım. Karşılaştığım her yeni yüzle hafiften sarsıntı geçiriyor, çok şeyimden olurken, birçok farklı şey ediniyordum. Sokağa adımımı attığım her seferinde farklı bir gün açılıyordu önümde. Bir sürü yabancı yüz, hikâyelerini bilmediğim ama aynı mekânları paylaştığım yüzlerce insan... Hayat bir tane değildi; çok hayat arasında, iyi ve kötü olana dair ipuçları dolaşıyordu.

Köye dönüşlerim düşteki gibi olmasa da, ona yakın renklere bürünürdü. Mevsim yaz olurdu. Köyde bıraktığım arkadaşlarım toplanırdı etrafımda. Konuştuğumda susardı hepsi... Gözlerinde şehirlerim büyürdü. Ben anlattıkça köye sığamaz olurduk. Kendimizi ceviz ağaçlarının gölgeliklerine atar, göğe uzanan birer dal olurduk.

Şimdi yaşadığım kente, o dallardan birine tutunarak vardım. Bu şehir, tutunduğum dalın ucunda açıldı bana. Ben ona baktım,

o bana... Bir yabancı gibi eğildi üzerime ilkin; birçok kokunun, rengin, sesin içinden geçen imbatıyla esti yüzümde. Sesler birikti içimde ona ait, büyüdüm bütün bir 'o' oldum. Yabancılığı sıyırdı yüzünden o zaman, kendimi okudum onda.

O bende, ben onda yaşıyorum şimdi. Çocukluğumun köyü, ceviz ağaçlarının gölgeliğinde yanı başıma uzanan arkadaşlarım eskilerden birer şarkı gibi konuşurlar benimle, içimde... Bir tarihe sırtımı dayar gibi yaslanırım onlara, yaslanır şehrimi seyreder/yaşarım.

Yaşadığım kentten bahsediyorum... Başka bir kente gitmek üzere kendisini gerime aldığım her seferinde sanki kendimden ayrılırım. Kendimi burada unutur, öyle girerim başka şehirlere. Bir de bakarım ki, kendimi de taşımışım oraya.

Yaşadığım kente dönüşlerimin hepsinde bir şey fark ederim: Hikâyeme, misafir olduğum şehrin rengi sinmiştir. Başka bir şehir, o şehrin insanları hikâyeme girmiştir. Ben o şehirlere bölünmüşümdür.

Bir kara adamıyım... Denizin yanı başında öylece uzanmış kentlere bölünmüşlüğümü anlamaya çalışıyorum.

Denizi olmayan, dolayısıyla insanda çekip gitme duygusunu geliştirmeyen dağlı/ovalı bir coğrafyanın insanı kendini hep tutuklu, sınırlandırılmış hisseder. Dağ hemen yanı başında uzanır, sırtını dağa dayamış bir ihtiyar gibi derin düşüncelere dalmış yerleşim birimlerinin hüznünü paylaşır. Durduğu yer yetmemektedir kendisine, çekip gitmek istediğinde de, dağ büyük bir engel olarak karşısında dikilir. Dağa doğru yürümek, doruğa çıkıp dağın öte yakasında duran dünyayı seyretmek için yeterli gücü kendisinde bulmaz. Çareyi içinde bulur, ona sığınır; bir yolculuk

başlatır orda. Bu yüzden kara adamı bir derinlik insanıdır. Kum çölü mesela, birçok masal taşır içinde.

Kara adamının yolu bir gün denize düştüğünde, denizin yanı başında kurulan bir kentte yaşamaya başladığında, o güne kadar bastırdığı, derinliğinde uyumaya yüz tutmuş çekip gitme duygusu dirilmeye başlar. Yavaştan bir serüven büyür içinde, ufaktan çekip gitmeye hazırlanır. Bach'ın *Martı*'sı gibi... Annesinin kendisine bir kader olarak belirlediği alanın içinde uçmaktan sıkılan, uzakları merak eden ve bir gün uzaklara uçup giden o martı gibi... Kara adamı bunu yaşar denizle... Artık önünde bir dağ yükselmiyordur. Sonsuzluğa uzanan gökyüzünün dibinde ufku belirsiz bir deniz akıyordur. Gemilerle, çığlık çığlığa uçuşan martılarla birlikte alıp başını uzaklara gider. Gider ama büyük bir kaygı da duyar içinde. Tıpkı Bach'ın *Martı*'sı gibi... Annesini merak eder; kara coğrafyanın içine oturttuğu yerleşikliği hisseder, göçebeliğin zorluğu canını acıtır.

Çocukluğuna karışan, çocukluğunu kuran coğrafyayı özleyen, bir gün ziyaret için dahi olsa oraya gitmek isteyen her insan gibi özlüyorum memleketimi... Her gidişimde aklıma Homeros'un, bir geri dönüş destanı *Odysseus* düşüyor; memleketim *İthaka*'m, *Penelope*'m oluyor. Kendimi çocukluğuma yürüyor gibi hissediyorum.

Milan Kundera *Bilmek* romanında, göçmenlik durumu, nostalji ve sıla hasreti etrafında dönen hikâyeler anlatıyordu. Çocukluğunun geçtiği yerden, memleketinden uzağa düşmüş herkeste bir garip nostaljinin başladığını söylüyor, 'nostaljinin temelinde bilmemek var, nostalji, bilmemenin acısı olarak ortaya çıkıyor' diyordu. İnsan, 'çocukluğumun coğrafyasında neler oluyor acaba?' diye sorar, bu soru merak ve sıla hasretine dönüşür. Bende olduğu gibi...

Çocukluğuma, köyüme özlemim ve onlara geri dönüşüm, onları 'ebediyen yaşanacak şey' kılmıyor. Penelope'ye vasıl olan adam Penelope'de ölüyordu. Çünkü Penelope hayatın durduğu, dinginliğe ulaştığı, yüzünü ölüme çevirdiği yerdeydi; ayrıksı her şey ölüyordu onda. Doğduğum yer de öyle... Hafif bir uyku, bir dinginlik sarar insanı orda, her şeye alışmaya başlar. 'Tatar Çölü'-ne düşmüş gibi kalır öylece... Oysa denizler; her köpüğünde size bir bilinmezin kapısı açılan dalgalar; uzaktan göz kırpan kıyılarda sizi karşılamaya, içinize bir rüzgâr taşımaya hazır hayatlar; bir hedef olarak göze giren ve insanı yolculuğa kışkırtan 'uğultulu tepeler'... Hayat yolculukta, durmamakta...

İşte tercihim bu yüzden burada, bölünmüşlükte...